

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

VERGİLERİN TAHSİLİNDE STOPAJ YÖNTEMİNİN ETKİNLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökçe KÜPCÜ

KASIM - 2024

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

VERGİLERİN TAHSİLİNDE STOPAJ YÖNTEMİNİN ETKİNLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökçe KÜPCÜ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Osman PEHLİVAN

KASIM - 2024

TRABZON

ONAY

Gökçe KÜPCÜ tarafından hazırlanan “Vergilerin Tahsilinde Stopaj Yönteminin Etkinliği” adlı bu çalışma 14.11.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Maliye Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Osman PEHLİVAN	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Cemil RAKICI	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Tarık VURAL	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Haydar AKYAZI
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ-Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Gökçe KÜPCÜ
02.10.2024

ÖNSÖZ

“Vergilerin Tahsilinde Stopaj Yönteminin Etkinliği” başlıklı tez çalışmamda bir vergi tahsil yöntemi olan stopajın uygulanma amacı, vergi kayıp ve kaçakçılığını en aza indirmek ve verginin süratle tahsiline dayanmaktadır. Bu yöntemin vergi gelirleri üzerindeki etkinliği ve vergiye taraf olanlar üzerindeki olumlu ve olumsuz yönleri kanunlar çerçevesinde ele alınmıştır.

Tez konumun belirlenmesi ve tez sürecim boyunca bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan, hiçbir zaman desteğini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Osman PEHLİVAN’a ve her daim bilgisine başvurduğum Dr. Öğr. Üyesi Muhammet AKTUĞ’a, tez savunma sınavımda jüri üyesi olarak görev yapan Prof. Dr. Cemil RAKICI ve Prof. Dr. Tarık VURAL’a minnet ve şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca çalışmam boyunca her zaman yanımda olan ve desteklerini benden esirgemeyen kıymetli aileme de sonsuz teşekkür ederim.

Kasım, 2024

Gökçe KÜPCÜ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ	XI

GİRİŞ	1-3
-------------	-----

BİRİNCİ BÖLÜM

1. STOPAJ YÖNTEMİNİN ETKİNLİĞİNE GENEL BAKIŞ	4-20
1.1. Genel Olarak Stopaj Kavramı	4
1.2. Stopajın Tarihçesi	5
1.3. Stopaj Yönteminde Taraflar	6
1.3.1. Vergi Alacaklısı	7
1.3.2. Vergi Mükellefi.....	7
1.3.3. Vergi Sorumlusu	8
1.4. Stopaj Yönteminde Taraflar Arasındaki İlişki	9
1.4.1. Vergi Sorumlusu ve Alacaklısı Arasındaki İlişki	10
1.4.2. Vergi Borçlusu ve Sorumlusu Arasındaki İlişki	10
1.4.3. Vergi Borçlusu ve Alacaklısı Arasındaki İlişki	11
1.4.4. Müteselsil Sorumluluk	12
1.5. Stopaj Yönteminin Diğer Tahsil Yöntemlerinden Farklılıkları	13
1.5.1. Vergi Tahsil Yöntemleri	13
1.5.1.1. İltizam Yöntemi.....	14
1.5.1.2. İhale Yöntemi	14
1.5.1.3. Halk Temsilcileri Eliyle Tahsil Yöntemi stopajla kıyaslama yokmuş.....	15
1.5.1.4. Emanet Yöntemi	16
1.5.1.5. Pul ve Bandrol Yapıştırılarak Ya Da Değerli Kağıtlar Kullanılarak Verginin Ödenmesi Yöntemi	16
1.5.1.6. Tescil Yöntemi	16

1.6. Diğer Ülkelerde Stopaj Yöntemi Uygulaması	17
1.6.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Stopaj Yöntemi Uygulaması	17
1.6.2. Almanya'da Stopaj Yöntemi Uygulaması	18
1.6.3. İngiltere'de Stopaj Yöntemi Uygulaması	19

İKİNCİ BÖLÜM

2. STOPAJ YÖNTEMİ VE VERGİ SİSTEMİ İLİŞKİSİ	21-36
2.1. Vergi Sistemi.....	21
2.1.1. Stopaj Yöntemi ve Dolaylı Vergiler	22
2.1.2. Stopaj Yöntemi ve Dolaysız Vergiler	23
2.1.3. Stopaj Yöntemi ve Mali Anestezi	25
2.2. Vergileme İlkeleri Yönünden Stopaj	26
2.2.1. Vergilemede Genellik İlkesi Yönünden Stopaj Yöntemi.....	26
2.2.2. Vergilemede Belirlilik (Kesinlik) İlkesi Yönünden Stopaj Yöntemi.....	27
2.2.3. Vergilemede Adalet İlkesi Yönünden Stopaj Yöntemi.....	28
2.2.4. Vergilemede Uygunluk İlkesi Yönünden Stopaj Yöntemi	29
2.2.5. Vergilemede İktisadilik (Etkinlik) İlkesi Yönünden Stopaj Yöntemi.....	29
2.2.6. Vergilemede Ödeme Gücü İlkesi Yönünden Stopaj Yöntemi	30
2.3. Stopaj Yönteminin Olumlu ve Olumsuz Yönleri.....	31
2.3.1. Stopaj Yönteminin Olumlu Yönleri.....	31
2.3.1.1. Devletin Vergi Alacağını Garanti Altına Alması	31
2.3.1.2. Vergi Tahsil Sürecinde Sürat Sağlaması	31
2.3.1.3. Vergi Mükellefinin Yükümlülüklerini Azaltması.....	32
2.3.1.4. İdarenin İş Yükümlülüğünü Azaltması.....	32
2.3.1.5. Vergiden Kaçınma ve Vergi Kaçırmayı Önlemesi	33
2.3.1.6. Enflasyonist ve Deflasyon Sürecine Uyum Sağlayabilmesi.....	34
2.3.2. Stopajın Olumsuz Yönleri.....	34
2.3.2.1. Düz Oranlı Olarak Uygulanabilmesi	34
2.3.2.2. Objektif Karakterli Olması	35
2.3.2.3. Süresinin Kısa Olması	35
2.3.2.4. Sınırlı Uygulama Alanı Bulunması	35
2.3.2.5. Gelir Açısından Belirsizliğe Sebep Olması	36
2.3.2.6. Vergi Kesenlere Maddi ve Şekli Sorumluluklar Getirmesi	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE STOPAJ YÖNTEMİNİN UYGULANMASI	37-80
3.1. Gelir Vergisi Kanunu'na Göre Stopaj Yönteminin Uygulanma Koşulları	38
3.1.1. Ticari Kazançlarda Stopaj Yöntemi.....	39
3.1.2. Zirai Kazançlarda Stopaj Yöntemi.....	42
3.1.3. Ücretlerde Stopaj yöntemi	43
3.1.4. Serbest Meslek Kazançlarında Stopaj Yöntemi.....	49
3.1.5. Gayrimenkul Sermaye İratlarında Stopaj Yöntemi.....	51
3.1.6. Menkul Sermaye İratlarında Stopaj Yöntemi	53
3.1.6.1. Kar Payları Dağıtım İşlemlerinde Stopaj Yöntemi.....	53
3.1.6.2. Diğer Menkul Sermaye İratlarında Stopaj Yöntemi	54
3.2. Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Stopaj Yöntemi.....	58
3.2.1. Dar Mükellefiyette Stopaj Yöntemi.....	58
3.3. Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'na Göre Stopaj Yöntemi.....	62
3.4. Damga Vergisi Kanunu'na Göre Stopaj Yöntemi.....	65
3.4.1. Damga Vergisi Mükellefi ve Damga Vergisi Kesintisi Yapmak Zorunda Olanlar	66
3.4.2. Damga Vergisi Beyanı ve Ödeme Yöntemleri	67
3.5. Katma Değer Vergisi Kanunu'na Göre Stopaj Yöntemi.....	69
3.5.1. Katma Değer Vergisinde Vergi Mükellefi ve Vergi Sorumlusu.....	70
3.5.2 Katma Değer Vergisinde Stopaj Yönteminin Uygulanması	71
3.5.2.1. Stopaj Yönteminin Katma Değer Vergisinde Tam Tevkifata Göre Uygulanması	71
3.5.2.1.1. Mükelleflerin, İkametgâh ve İşyeri ile Kanuni ve İş Merkezlerinin Türkiye'de Bulunmaması	71
3.5.2.1.2. Serbest Meslek Faaliyeti Çerçevesindeki Telif Faaliyetleri	72
3.5.2.1.3. Kiralama İşlemlerinde Sorumluluk Uygulaması	72
3.5.2.1.4. Reklam Verme İşlemlerinde Sorumluluk Uygulaması.....	73
3.5.2.2. Stopaj Yönteminin Katma Değer Vergisi'nde Kısmi Tevkifat Olarak Uygulanması	74
3.5.3. Katma Değer Vergisinde Mahsup ve İade	76
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	81
KAYNAKÇA	86
ÖZGEÇMİŞ.....	98

ÖZET

Ülkelerin bulunduğu ekonomik koşullara bağlı olarak ihtiyaç duyulan vergi gelirlerinin sağlanmasında vergi tahsil yöntemleri önem arz etmektedir. Vergi yoksa devlet yoktur ilkesi, ülkeler açısından en önemli gelir kaynağının vergilerden oluşmasının yanı sıra vergi tahsilinin kayba sebebiyet vermeden uygulanabilir yöntemlere dayanarak yapılması da bir diğer önemli husustur. Vergi gelirlerinin ne şekilde tahsil edildiği, vergileme ilkelerine uygunluğu, ödenmesi gereken vergi borcu ile tahsil edilen vergi borcu arasındaki farkın en aza indirgenebilmesi için vergi tahsil yöntemlerinin doğru ve sürdürülebilir olması gerekmektedir. Günümüzde birçok ülkenin vergi sisteminde yaygın uygulama alanı bulunan, vergi güvenliğini sağlayan, vergi kayıp ve kaçakçılığını engelleyen bir vergilendirme yöntemi ve vergi tahsil yöntemi olarak Türkiye’de de tercih konusu olan stopaj yöntemine ilişkin konular; anayasal vergileme ilkeleri çerçevesinde incelenecektir. Bu tez çalışmamızda stopaja dair konular; vergileme ilkelerine uygunluğu, mükellef üzerinde yaratmış olduğu olumlu ve olumsuz yönleri detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Türk vergi sistemimizde uygulanan stopaj yönteminin; her bir vergi geliri açısından uygulanma koşulları, kanunlarla düzenlenerek hükme bağlanmış ve bu düzenlemelere dayanarak vergi tahsilinde uygulanan stopaj yönteminin vergi gelirleri üzerinde etkinliği ele alınmıştır. Stopaj yönteminin vergi tahsili üzerinde etkinliği, vergi tahsil sürecinde devlete sağlamış olduğu iş ve işlem kolaylığının yanı sıra gelir arttıkça vergi yükünün tersine artan etki yaratması nedeniyle mükellefler arasında oluşan vergi yükü dağılımdaki eşitsizlik değerlendirilmiştir. Vergi sisteminin etkinliği, işleyişi ve mükellefin vergiye karşı tutumun tespitinde etkisi olan dolaylı ve dolaysız vergi ayırımının, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de dolaysız vergi tahsilatı lehine sonuçlar ortaya çıkarması gerekmektedir. Bu nedenle asıl uygulanma amacı devlete süratle gelir sağlayabilme ve vergi gelirini garanti altına alabilmeyi amaçlayan bu yöntemin, kanunda düzenlenen koşullarının karmaşıklığının giderilmesi ve vergi yüküne dair eksik bilgiye sahip mükellef yararına daha sade ve anlaşılır sistemin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Etkinlik, Stopaj Yöntemi, Vergi Tahsilatı, Vergi Kesintisi

ABSTRACT

Tax collection methods play a crucial role in ensuring the tax revenues that countries require based on their economic conditions. Beyond the fundamental principle of “no state without taxes,” which underscores the crucial role of taxes as the primary source of income for nations, it is equally essential to implement practical and effective methods for tax collection to prevent revenue loss. To minimize discrepancies between tax obligations and actual tax collections, these methods must be accurate, sustainable, and in line with taxation principles. This thesis aims to thoroughly examine the issues surrounding withholding tax, which is widely applied in Turkey and continues to expand in scope.

It will also explore its compliance with taxation principles and its positive and negative impacts on taxpayers. In the Turkish tax system, the application of the withholding tax method for various income types is governed by laws, and this research will assess its effectiveness in tax collection, specifically its impact on tax revenues within these legal frameworks. The analysis will evaluate the efficiency of the withholding tax method in tax collection, focusing on the administrative ease it provides to the state while also addressing the inequalities in the distribution of the tax burden among taxpayers due to its regressive nature, where the tax burden increases disproportionately with income. This distinction between direct and indirect taxes, which influences both the efficiency of the tax system and taxpayers’ attitudes toward taxation, should, as in developed countries, lead to a preference for direct tax collection in Turkey. To ensure quick and consistent revenue for the state while promoting taxpayer compliance, it is essential to simplify the complex legal regulations surrounding the method and create a more transparent, accessible system that accommodates taxpayers with a limited understanding of their obligations.

Keywords: Effectiveness, Withholding Tax Method, Tax Collection, Tax Deduction

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	2024 Yılı ABD Vergi Dilimi Tarifeleri (ABD Doları).....	17
2	2024 Yılı Almanya Vergi Dilimi Tarifeleri (Euro)	18
3	2024 Yılı İngiltere Vergi Dilimi Tarifeleri (GBP).....	19
4	Türkiye’deki Dolaylı ve Dolaysız Vergi Gelirlerinin Dağılımları	24
5	Gelir Vergisi Tahsilatının Vergi Gelirleri İçindeki Payı.....	57
6	Gelir Vergisi Tahsilat Yöntemlerinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı (2021-2023).....	57
7	Kurumlar Vergisi Tahsilatının Vergi Gelirleri İçindeki Payı	61
8	Kurumlar Vergisi Tahsilat Yöntemlerinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı (2021-2023).....	62
9	Veraset ve İntikal Vergisi Tahsilatının Vergi Gelirleri İçindeki Payı	64
10	Damga Vergisi Tahsilatının Vergi Gelirleri İçindeki Payı	68
11	Katma Değer Vergisi Tahsilatının Vergi Gelirleri İçindeki Payı	77
12	Katma Değer Vergisi Tahsilat Yöntemlerinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı (2021-2023)	78
13	2023 Yılı Vergi Tahsilatlarının Vergi Geliri İçindeki Payı	79

KISALTMALAR LİSTESİ

BSMV	: Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
ÇVÖA	: Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması
DVK	: Damga Vergisi Kanunu
GMSİ	: Gayrimenkul Sermaye İradı
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
IRS	: Internal Revenue Service
KDV	: Katma Değer Vergisi
KDVK	: Katma Değer Vergisi Kanunu
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
MSİ	: Menkul Sermaye İradı
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
SMMM	: Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
Vb.	: Ve Benzeri
VİV	: Veraset ve İntikal Vergisi
VİVK	: Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu
VUK	: Vergi Usul Kanunu
YMM	: Yeminli Mali Müşavir

GİRİŞ

Vergi, devletin toplumda yaşayan bireylerden almış oldukları hizmetlere karşılık toplum bireyleri arasında ayırım yapılmaksızın herkesten zorunlu ve ödeme gücü ile orantılı bir şekilde almış olduğu nakdi bedeldir. Devlet toplumda yaşayan bireylerin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için vergi aracılığı ile toplamış olduğu nakdi bedeli yine toplumun ihtiyaçlarını karşılamak üzere kamu harcamaları yoluyla topluma enjekte etmektedir. Vergi, kişilerin sadece maddi ihtiyaçlarını değil sosyal ihtiyaçlarının da eşit şekilde karşılanması, büyüme ve kalkınmanın sağlanabilmesi için devletin başvurduğu en elzem maddi gelir kaynağıdır. Etkin devlet politikalarının yürütülebilmesi, herkesin eşit haklara sahip olduğu sağlık, güvenlik, eğitim vb. haklarının eşit sunumu, gelir gider dengesizliğinin giderilmesi, kişiler arası sosyal ve kültürel eşitliğin sağlanması, kamu hizmetleri sürekliliğinin sağlanabilmesi için toplumda yaşayan bireylerin katlanması gereken maliyeti kanuna uygun şekilde vergi olarak devlete ödemesi; devlet açısından tahsilatının yapılması vergileme sürecinin en önemli ve son maddesidir.

Ülkemizde yaygın olarak kullanılan beyan usulünde verginin tarhına ait tüm bilgiler bizzat vergi mükellefi tarafından beyan edilmekte, vergi idareleri de bu bilgiler ışığında vergi borcunu hesaplamaktadır. Devlet, vergi mükelleflerinin kazançlarını vergilendirebilmek için kanunda mükellefe tanımış olduğu sürelerde mükellefin beyanname düzenlemesi şartıyla vergi dairelerine bildirilmesini ve ödenmesini zorunlu kılmıştır. Kazanç sahipleri belirtilen sürelerde tüm gelir giderlerini eksiksiz ve doğru bir şekilde tespit ettikten sonra tüm yükümlülükleri kabul edip beyanname ile vergi dairesine bildirmekle yükümlüdür. Ülkemizde birçok vergi gelirine uygulanan ve gün geçtikçe uygulama alanı daha da genişleyen stopaj ise esasen bir vergi tahsil yöntemidir. Stopaj yönteminde beyan yönteminin tam tersine sistem geçerli olmakta ve mükellefin vergisini beyan etme zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu yöntemde vergi alacaklısı ve borçlusu arasında oluşan vergiden sorumlu üçüncü kişi olan vergi sorumlusu bulunmaktadır. Vergi sorumlusu, mükellefe ödeme yapmadan önce gelir üzerinden vergi kesintisini yaparak mükellef adına vergi dairesine bildirmek ve yatırmakla sorumludur. Bir vergi tahsil yöntemi olan stopajın vergileme süreci üzerinde avantajları olduğu kadar dezavantajları da bulunmaktadır. Stopaj yönteminde vergi tahsil işleminin garanti altında olması, tahsil süresinin beyannameye göre kısa olması, vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemesi, mükellef açısından vergi işlem sorumluluğunun olmaması, vergi alacağının garanti altına alınması, vergi daireleri ve devlet açısından maliyetinin ve iş yükünün az olması avantajlarına sahiptir.

Tez çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın amacı ise vergi kayıp ve kaçakçılığının önlenmesi amacıyla tercih edilen stopaj yönteminin vergi gelirleri üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Birinci bölümünde kavram olarak stopaj yöntemi açıklanarak geçmiş dönemlere dayanan stopaj yönteminin diğer ülkeler ve Türkiye’de uygulanmaya başlandığı tarihler ele alınmıştır. Aynı zamanda yine eski dönemlerde uygulanan diğer tahsil yöntemleri başlıklar halinde anlatılarak stopaj yöntemine benzerlikleri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Stopaj yönteminde mükellef ve devlet arasında üçüncü kişi olarak bulunan vergi sorumlusu, verginin mükellefi ve alacaklısı başlıklar halinde açıklanmış bunun yanı sıra stopaj yönteminin özelliğini oluşturan vergi sorumluluğu, her bir tarafın birbirleriyle olan ilişkisi ve müteselsil sorumluluk üzerinden ayrı başlıklar halinde açıklanmıştır. Bunlara ek olarak birinci bölümde son olarak stopaj yönteminin diğer bazı ülkelerde uygulama alanları da kısaca incelenmiş ve anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, dolaylı ve dolaysız vergiler olarak ayrıma tabi tutulan vergilere uygulanan stopaj yöntemi ve bu yöntemin mükellef üzerinde yaratmış olduğu mali anestezi de ele alınarak açıklanmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye’de tahsil edilen vergi miktarları, dolaylı ve dolaysız olarak ayrı şekilde hesaplanmış ve tablo üzerinden detaylı şekilde incelenmiştir. Türk vergi sistemimizde vergilendirme sürecinde uyulması gereken ilkeler kanunlarla düzenlenmiştir. Bu nedenle vergilendirme sürecinde uygulanan stopaj yönteminin bu ilkelere uygunluğu başlıklar halinde değerlendirilmiştir. Bir vergi tahsil yöntemi olarak uygulanan stopaj, devlete ve mükellefe sağladığı avantajların yanı sıra birçok yönde dezavantaj da oluşturabilmektedir. Bu nedenle son olarak stopaj yönteminin ortaya çıkardığı olumlu ve olumsuz etkiler de ayrı başlıklar halinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu (GVK) 94’üncü Maddesinde ele alınan stopaj yönteminin, uygulandığı her bir gelir unsuruna ayrı başlıklar halinde değinilmiştir. GVK’unda düzenlenen hükümlere göre uygulanan stopaj yöntemi, gelir vergisi başlığı altında genel koşulları, kesinti yapmak zorunda olanlar ve hangi kazanç ve iratlara uygulanması gerektiği açıklanmıştır. Diğer gelir unsurlarının aksine ücretlerde artan oranlı tarife uygulanması nedeniyle 30.12.2023 tarihinde yayımlanan 323 Seri No’lu Gelir Vergisi Tebliği’nde düzenlenen yeni vergi dilimi tarife miktarları dikkate alınarak ücretlerde uygulanan stopaj yöntemine detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Ücretlerde uygulanan artan oranlı tarife ve asgari ücret istisnasının olumlu ve olumsuz yönleri ele alınarak ve aynı zamanda sporculara yapılan ödemelerde kanuna dayanarak getirilen yeni düzenlemede detaylı şekilde incelenmiştir. Bunların yanı sıra diğer kazanç ve iratlara uygulanan stopaj yöntemi koşullarına da ayrı başlıklar halinde kısaca değinilmiştir.

Kurumlar Vergisi’ne tabi kazanç ve iratlar yine GVK 94’üncü maddesi hükümlerince stopaja tabi tutulmaktadır. Ayrıca ülkemizde Kurumlar Vergisi’nde stopaj yöntemi tam mükellef ve dar mükellef ayrımı dikkate alınarak uygulanmaktadır. Çalışmamızda stopaj yönteminin geliri garanti altına alma ve vergi kayıp ve kaçakçılığını önleyebilme işlevine odaklandığımız için 5422 sayılı

Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK)'nın 15'inci maddesi hükümlerince yalnızca dar mükellefiyete uygulanan stopaj yönteminin genel koşulları, kesinti yapmak zorunda olanlar ve vergi oranlarına detaylı şekilde yer verilmiştir.

Veraset ve intikal yoluyla elde edilen gelirlere uygulanan stopaj yönteminde, vergi kayıp ve kaçakçılığını önleyebilmenin beraberinde emek ve sermaye gücüne dayanmayan zenginleşmenin kontrol altına alınabilmesi ve vergilendirilmesi de amaçlanmaktadır. 7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu (VİVK) hükümleri uyarınca stopaj yönteminin genel koşulları, uygulanacak oranlar, kesinti yapılacak gelir unsurları ve kesinti yapmak zorunda olanlara yer verilmiştir. Stopaj yöntemi uygulanan bir diğer vergi türü Damga Vergisi'nde ise kayıt dışılığın önlenmesi amacıyla istihkaktan kesinti şeklinde uygulanan olan Damga Vergisi'nin konusu kâğıtlardan oluşmaktadır. Mükellefin yapmış olduğu iş ve işlemler üzerinden belgelerin düzenlenmesiyle tahsil edilen Damga Vergisi'nin genel koşulları, kesinti yapmak zorunda olanlar ve kesinti yapılacak hususlar 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu (DVK) hükümlerine dayanarak incelenmiştir.

Ülkemizde kolay ve etkin bir şekilde stopaj yönteminin uygulanabildiği bir diğer vergi türü ise harcamalar üzerinden alınan Katma Değer Vergisi (KDV)'dir. Verginin başkasına devredilebilmesi, tüm mal ve hizmetleri kapsamına alması, mükellef sayısının çok olması ve düz oranlı tarife üzerinden herkese eşit oranda uygulanabilmesi nedeniyle stopaj yönteminin kolay bir şekilde uygulanabildiğini söylemek mümkündür. KDV'nde oluşan eksik veya hatalı belge düzeni, daha çok naylon fatura diye tabir edilen sahte belge ve faturaların düzenlenmesini önlemek, mükellefin gerçek gelirini kontrol altına almak ve tahsil edebilmek amacıyla stopaj yöntemi uygulanmaktadır. 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu (KDVK)'na dayanarak stopaj yönteminde uyulacak genel koşullar, kesinti yapmak zorunda olanlar detaylı şekilde anlatılmıştır. Tüm bunların yanı sıra her bir gelir unsurunu güncel verilere dayanarak ayrı bir şekilde hazırlanmış olan tabloda detaylı şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. STOPAJ YÖNTEMİNİN ETKİNLİĞİNE GENEL BAKIŞ

1.1. Genel Olarak Stopaj Kavramı

Günümüzde yaygın olarak kullanılan stopaj kelimesiyle birlikte kaynakta tevkifat, kaynakta kesinti veya kaynakta kesme terimleri de kullanılmaktadır. Çalışmamızın konusunu oluşturan stopaj bir vergi tahsil yöntemidir. Stopaj kelimesi İngilizce “withholding” veya “stoppage at source” kelimelerinden gelmektedir. Withholding; alı koyma, durdurma, tıkama, kaynakta kesme anlamına gelmektedir. Stoppage at source ise vergi terimi olarak kaynakta durdurma anlamında kullanılmaktadır. Almanca’da "Erhebung an der Quelle", Fransızca’da ise "stoppage à la source", "retenue à source" dur. Türkçe’de ise stopaj ön kesinti anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu [TDK]).

Stopaj yönteminde kazanç ve irat sahibi gelirini elde etmeden (Aliefendioğlu, 1975: 2) vergiyi doğuran olay gerçekleştiği anda kaynağında kesilerek verginin tahsili gerçekleşmektedir. Bu yöntemde devlet ve vergi mükellefi arasında vergiyi ödemekle sorumlu üçüncü bir kişi olan vergi sorumlusu bulunmaktadır. Vergi Usul Kanunu (VUK) 11’inci Maddesine göre “*Yaptıkları veya yapacakları ödemelerden vergi kesmeye mecbur olanlar, verginin tam olarak kesilip ödenmesinden ve bununla ilgili diğer ödevleri yerine getirmekten sorumludurlar*” (Vergi Usul Kanunu [VUK], 1961: madde 11) şeklinde açıklanmıştır. Bu yöntemde uygulanacak stopaj oranlarının kanunlarda belirtilen şekilde uygulanması gerekmektedir. Stopaj yönteminde, kazanç ve irat sağlayan kişilerin ödeyecekleri vergi borcu, vergi sorumlusu aracılığıyla kaynağında kesilerek mükellef adına vergi dairesine ödenmektedir (Şenyüz vd., 2021: 90). Bunun yanı sıra vergi sorumlusu, vergi borcunu mükellef adına vergi dairesine bildirmek ve şekli ödevleri yerine getirmekle yükümlüdür.

Vergi sorumlusu, yapacak olduğu vergi borcunu gider olarak göstereceği için eksik ödeme yapma yolunu seçmemekte ve bu sayede vergi kayıp ve kaçakçılığı da önemli ölçüde bu yöntemle engellenmiş olmaktadır. Modern bir tahsil yöntemi olarak stopajda tahsil sürecinin kısa olması, ekonomik olması ve devletin alacağını garanti altına alabilmesi, vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemesi, vergi uyumunun sağlanması, vergi dairelerinin maddi yükünü hafifletmesi gibi avantajlar sağlamaktadır. Aynı zamanda verginin kaynakta sorumlusu tarafından kesilmesi vergi dairesinin iş yükünü hafifletmesinin yanı sıra verginin tahsili ile ilgili maliyetlerini de azaltmaktadır. Mükellef açısından ise vergiyle alakalı işlemlerde direkt muhatap taraf olmaması vergi yükünü daha az

hissetmesine sebep olmakta ve bu nedenle mükellef psikolojisine de uygun bir vergi tahsil yöntemidir. Aynı zamanda; vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesiyle birlikte vergiden elde edilecek gelirin süratle tahsiline imkân sağladığından, ekonominin kötü olduğu dönemlerde vergi matrahının enflasyon sebebiyle erozyona uğramasını engellemektedir (Ekinci, 2014: 30).

1.2. Stopajın Tarihçesi

Stopaj yönteminin uygulandığı ilk ülke İngiltere olmasına rağmen kaynakta vergileme yöntemine ilk olarak Mareşal S. Vauben (1633-1707), 1707 yılında yazdığı “la dime Royale” adlı eserinde yer vermiştir. Mareşal eserinde Fransız vergi sistemini eleştirerek, sunduğu öneriler arasında kaynakta vergileme yöntemine yer vermiş, ancak yöntem uygulamaya konulamamıştır (Doğrusöz, 1989: 18)

Günümüzde kaynakta tevkifat, kaynakta kesinti ve stopaj olarak kullanılan vergi tahsil yöntemi aslında ilk olarak II. Dünya Savaşı yıllarında İngiltere’de “Kazandıkça ödeme” ilkesine dayanarak kaynakta kesme yöntemi ile kullanılmıştır (Musgrave vd., 1989: 328). 1798 yılında İngiltere’de Başvekil Pitt zamanında uygulanan gelir vergisi sistemi içinde, 1803 yılında "Addington's Act" isimli kanunla maaş ve ücret gelirinden elde edilecek verginin kaynağında kesilmesi yoluna gidilmiştir (Doğrusöz, 1989: 18; Aliefendioğlu, 1974: 3). İngiltere’de 1942 yılında Başbakan Winston Churchill tarafından başlatılan vergiler üzerindeki sadeleştirme çabaları tarım ve arazi üzerinden alınan vergilerin önemini kaybetmeye başlaması ve ekonomide yaşanan değişimin gerektirdiği ihtiyaçlar karşısında, 1842 yılında uygulanmaya başlanan vergi sisteminin aksine, ücretler üzerinden haftalık veya aylık vergi tahsili yapılmasına fırsat veren “kazandıkça öde” PAYE (pay as you earn) sistemi uygulanmaya başlamıştır (Daunton, 2002: 113).

Amerika Birleşik Devletleri’nde ise 1913 yılında Federal Gelir Vergisi içerisinde kaynakta kesme yöntemine yer verilmişse de uygulama başarısızlıkla sonuçlanmış ve 1917’de kaynakta kesme yöntemi yerine “kaynakta soruşturma” (information at source) yöntemi kabul edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nde ilk olarak 1943 tarihinde “Current Tax Payment Act” ile kaynakta kesme yöntemi uygulanmış ve maaş ve ücret gelirleri kaynakta kesme yöntemine göre vergilendirilmiştir (Oktar, 1997: 70).

Türkiye’de vergi tahsil yöntemlerinin tarihsel gelişimi ise ülkenin siyasi, ekonomik ve toplumsal değişimlerine paralel olarak şekillenmiştir. Türk vergi sistemi içerisinde stopaj yönteminin ilk uygulama örneği ise temettü vergisine dayanmaktadır (Bulutoğlu, 1967: 15). Türkiye’de modern bir devlet yapısını oluşturma çabalarıyla birlikte vergi sistemi de reforme edilmiştir. 1926 yılında kabul edilen 755 sayılı Kazanç Vergisi Kanunu ile stopaj yöntemi Türkiye’de uygulanmaya başlanmış ve bu yöntemle bireylerin elde ettikleri ücret gelirleri üzerinden vergilendirilmesi hedeflenmiştir (Turhan, 2020: 123). Bu kanuna dayanarak ücret gelirleri üzerinde yaygın bir şekilde

kullanılan stopaj yöntemi, 1934 yılında 2395 sayılı Kazanç Vergisi Kanunu ile kapsamı genişletilerek ücret gelirlerinin yanı sıra meslek grupları, müteahhitler ve hizmet karşılığı çalışanların kazançları üzerinden stopaj yöntemi uygulanmaya başlanmıştır (Mutlu, 2009: 82)

1950 yılında 5421 sayılı GVK ile Vergi Tevkifatı ve Muhtasar Beyanname başlığı altında stopaj yöntemi kapsamı genişletilerek daha ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Bu kanunla ücretler, serbest meslek kazançları ve menkul sermaye iratları da stopaj yöntemi kapsamına alınmıştır. 1960'lı yıllarda Türkiye'de yaşanan ekonomik büyüme ve sanayileşme sürecinde ticari faaliyetlerden elde edilen gelirlerin vergilendirilebilmesi için 1963 yılında yürürlüğe giren 199 sayılı Kanun ile dar mükellefiyete tabi kurumlar stopaj yöntemine tabi tutulmuştur (Aliefendioğlu, 1974: 3). 31.12.1960 yılında kabul edilen ve halen yürürlükte bulunan 193 sayılı GVK ile kaynakta kesme yöntemine geniş ölçüde yer verilmiştir.

Veraset ve intikal yoluyla elde edilen gelirlerinin güvence altına alınması amacıyla 08.06.1959 tarihli 7338 sayılı VİVK'nda stopaj yöntemine yer verilmiştir. 18.02.1963 yılında kabul edilen 196 sayılı Dış Seyahat Harcamaları Vergisi Kanunu'nda; dış seyahat amacıyla yapılmış olan harcamaların, bilet veya döviz satan üçüncü kişiler tarafından stopaj yöntemiyle vergilendirilmesine yer verilmiş ancak uygulama 2989 sayılı Kanun ile 02.03.1984 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır. 01.07.1964 tarihinde kabul edilen ve hala yürürlükte bulunan 488 sayılı DVK 19'uncu Madde ile "istihkaktan kesinti şekliyle ödeme" başlığı altında "*nispi vergiye tabi bulunan makbuzlarla bu mahiyetteki kağıtlara ait vergilerin*" işlem yapılan kurum ve kuruluşlar tarafından stopaj yöntemiyle vergilendirilmesi yer almıştır (Doğrusöz, 1989: 18).

1984 yılında Türkiye'de gerçekleşen büyük çaplı vergi reformu nedeniyle vergi mevzuatı yeniden düzenlenerek vergi mükelleflerinin haklarının korunması, vergi kaçakçılığı ile mücadele edilmesi ve vergi sisteminin daha etkin biçimde kullanılabilmesi amaçlanmıştır. 1980'li yıllarda vergi politikaları açısından çeşitli düzenlemeler yapılmaya başlanmış ve ülke açısından reform niteliği taşıyan en önemi konu ise KDV 'nin kabulü olmuştur (Çalçalı, 2012: 43-44). 25.10.1984 tarihinde kabul edilen 3065 sayılı KDVK 9'uncu Maddesiyle "*Mükellefin Türkiye içinde ikametgahının, işyerinin, kanuni merkezi ve iş merkezinin bulunmaması hallerinde*" verginin garanti altına alınması amacıyla vergiye tabi olan taraflarca stopaj yöntemiyle vergilendirilmesi yükümlülüğü getirilmiştir.

1.3. Stopaj Yönteminde Taraflar

Stopaj yönteminde diğer yöntemlerin aksine vergi borçlusu ve vergi alacaklısı dışında vergiden sorumlu üçüncü kişi olan vergi sorumlusu karşımıza çıkmaktadır. Yani mükellefin devlete karşı yerine getirmesi gereken iş ve işlemlerinin takip edilmesi, belgelerinin düzenlenmesi ve beyan edilmesi aynı zamanda verginin ödenmesi gibi şekli ve maddi görevleri vergi borçlusu adına yerine

getirmekle yükümlü olan vergi sorumlusudur. Stopaj; vergi alacaklısı, vergi sorumlusu ve vergi mükellefinin birbirlerine karşı sorumlu olduğu iş ve işlem yükümlülükleri üzerine kurulu bir vergi tahsil yöntemidir. Bu başlık altında stopaj yöntemi tarafları ve taraflar arası ilişki ayrı ayrı alt başlıklar halinde açıklanmıştır.

1.3.1. Vergi Alacaklısı

Vergi, devlet tarafından toplum bireylerinden zorla alınan ekonomik bedeldir. Fakat bu zorunluluk anayasa sınırları dahilinde belirlenmiştir. Anayasa 73'üncü Maddesi'nde *“vergi, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir, kaldırılır”* şeklinde ifadeyle bu zorunluluğun keyfilikten uzak, herkese eşit şekilde uygulanması gerektiği belirtilmiştir (Anayasa, 1982: madde 73). VUK'un 19'uncu Maddesi'ne göre, *“vergi alacağı, vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vukuu veya hukuki durumun tekemmülü ile doğar”*. Vergi alacağı, devletin mal ve hizmet sunumu için başvurduğu en temel gelir kaynağını oluşturmaktadır. Vergi alacağının ortaya çıkması için kanunlarda belirtilen koşulların doğması, vergiye karşı taraf olan mükellefin varlığı ve verginin konusunun kanunlarda belirtilen hususlardan oluşmasına bağlanmaktadır (Çiftçi ve Organ, 2019: 83). Vergi gelirlerinin tahsilinde yetkili taraf daima devlet ya da devlet tarafından tahsil yetkisi verilmiş gelirler idaresi veya hazine temsil etmektedir (Doğrusöz, 1989: 44). Fakat bu durum üniter devletlerde değişebilmekte ve bazı vergilerin tarh ve tahsil işlemlerinin yetkisi devredilebilmektedir. Türkiye'de üniter devlet yapısına dayanmaktadır ve bazı vergilerin tarh ve tahsil yetkisi devlet adına yetkili kamu tüzel kişiliklerine (il özel idarelerine, belediyelere) bırakılmıştır. Stopaj ile ilgili olarak ülkemizde vergi alacağı Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı Gelirler Genel Müdürlüğü'nün yetkilendirdiği ve denetimine tabii olan vergi daireleri tarafından tahsil edilmektedir (Bulut, 1996: 3-4).

Elde edilen gelirler sonucu oluşacak vergi borcu nedeniyle vergi alacaklısı ve vergi borçlusu arasında borç-alacak ilişkisi kurulmaktadır (Oktar, 2018: 73). Ancak vergilendirme yetkisi ve vergi borcunun alacaklısı daima devlettir. Devletin sahip olduğu vergilendirme yetkisi Anayasa'nın 73'üncü Maddesinde *“kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre”* ifadesiyle vergi alacaklısının toplum bireyleri arasındaki vergi yükü dağılımının adaletli ve dengeli bir biçimde yapılması ve ödeme gücü ilkesinin baz alınması gerekmektedir.

1.3.2. Vergi Mükellefi

“Mükellef, vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terettübeden gerçek veya tüzel kişilerdir” (VUK, 1961: madde 8). Yani vergi mükellefiyeti kanundan doğmaktadır. *“Mükellefiyet ve vergi sorumluluğu için kanuni ehliyet şart değildir”* (VUK, 1961: madde 9). Bu maddeye göre vergi yükümlülüğü hak ehliyetine istinaden uygulanmakta olup kanuni ehliyeti olmayan gerçek kişi veya tüzel kişiliği bulunmayan kişiler dahi vergiyi doğuran olay gerçekleştiği takdirde vergi

mükellefi sayılacaktır (Saban, 1991: 79). Vergi mükellefiyeti kendi içinde üçe ayrılabilir. Vergi kanunlarına göre üzerine borç düşen kişiler kanuni mükellef, ödemiş olduğu vergiyi başka kişilere yansıtabilen kişiler aracı mükellef, verginin yükünü bizzat kendisinin taşımak zorunda olduğu kişiler ise fiili mükellef olarak ifade edilmektedir. Kısıtlı veya küçük yaşta kişilerin vergi mükellefi olması durumunda, bu kişilerin vergiye karşı görevlerini yerine getirilmesi amacıyla vasi, vasi veya kayyumlar atanmaktadır (Karaman, 2019: 5). Mükellefiyet kanunlarda belirtilen koşullar dışında herhangi bir sözleşme ve anlaşmaya dayanarak devredilememektedir.

Mükellef elde ettiği gelirden dolayı devlete vergi ödeme yükümlülüğü bulunan gerçek veya tüzel kişidir. Fakat gerçek ve tüzel kişi olarak belirtilse de tüzel kişiliğe sahip olmayan iş ortaklıkları da mükellef sayılabilmektedir. Örneğin, Türk vergi sistemi içerisinde tüzel kişiliği bulunmayan cemaatler ve menkul kıymet yatırım fonları ile iş ortaklıkları Kurumlar Vergisi mükellefi sayılmakta ve elde edecekleri gelirleri vergiye tabi tutulmaktadır (Pehlivan, 2018: 44). Genel anlamda mükellefiyet, vergiyi doğuran olayın mükellefin kendi kişiliğinde gerçekleşmesi asli unsurudur ve vergi mükellefin mal varlığından ödenmesi gerekmektedir (Şenyüz, 2021: 85).

Aynı zamanda mükellefin devlete karşı vergi ödeme görevi dışında; bildirimlerde bulunmak, belge düzenine uyma, elektronik cihaz kullanmak ve beyanname vermek, tutulması gereken süreler içerisinde defter ve belgeleri muhafaza etmek ve istendiği zaman bu belge ve defterleri ibraz etme gibi şekli ödevleri de bulunmaktadır (Gerçek, 2005: 158). “*Vergiye doğuran olayın kanunlarla yasak edilmiş bulunması mükellefiyeti ve vergi sorumluluğunu kaldırmaz*” (VUK, 1961: madde 9). Bu maddeye göre kişinin gelirini kanunlarla yasaklanmış malların satışından elde etmiş olması durumu mükellefiyeti veya sorumluluğu ortadan kaldırmaz. Verginin en temel esası mükelleftir ve vergi türlerine göre mükellef olmanın şartları kanunlarda belirtilmektedir (İşbilir, 2008: 7).

1.3.3. Vergi Sorumlusu

Vergi mükellefi vergi ödevlerinin maddi ve şekli ödevlerini yerine getirilmesinde şahsi olarak kendisi sorumludur. Ancak bazı durumlarda kanun koyucu tarafından belirlenen üçüncü kişilere bu görevler devredilmektedir. VUK 8/2’inci Maddeye göre, “*Vergi sorumlusu, verginin ödenmesi bakımından, alacaklı vergi dairesine karşı muhatap olan kişidir*”. Vergi sorumluluğunun oluşmasının başlıca sebepleri, verginin garanti altına alınması, tahsil işleminin kolay ve kısa sürede yapılması, vergi daireleri açısından vergiden doğacak maddi ve şekli yükümlülükleri azaltmasıdır (Şenyüz vd., 2021: 90). Vergi sorumlusu, mükellefin vergi borcunu mükellef adına kanunlara dayanarak kolay bir şekilde vergi idarelerine ödemekten sorumlu üçüncü kişilerdir (Yaraş, 2019: 4). Vergi sorumluluğunda vergi borcunun asıl sahibi sorumlusu değil, sadece devlet ve mükellef arasında tüm vergi sürecini yerine getirmede sorumluluk sahibi üçüncü kişidir.

Vergi sorumlusu ve vergi mükellefi ayrımı iki koşula bağlanmıştır. Vergi sorumluluğunda vergiyi doğuran olay ilgilinin kişiliğinde gerçekleşmemesi ve vergi borcunun kişinin şahsi malvarlığından ödemek zorunda olmaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Vergi kesintisi, vergi sorumlusunun mal varlığı üzerinden yapılmamaktadır. Vergi sorumluluğunda vergi sorumlusu yalnızca mükellef adına vergi idaresiyle muhatap olan kişi konumundadır bu nedenle vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesiyle vergi, mükellefinin mal varlığından ödenmektedir (Yurttaş, 2023: 26). Vergi sorumlusunun, elde edilen gelir üzerinden hesapladığı vergi miktarını mükellefe yansıtmadan vergi dairesine ödemesi halinde, ödenmiş olan bu borcu vergi mükellefine rücu etme hakkı bulunmaktadır (Çitil, 2013: 348). 213 sayılı VUK 11’inci Maddesi’ne göre, *“Yaptıkları veya yapacakları ödemelerden vergi kesmeye mecbur olanlar, verginin tam olarak kesilip ödenmesinden ve bununla ilgili diğer ödevleri yerine getirmekten sorumludurlar”*. Vergi sorumlusu tarafından bu görevlerin eksiksiz yerine getirilmemesi durumunda ortaya çıkacak vergi cezaları veya gecikme zamları için mükellefe rücu etme hakkı bulunmamaktadır.

Stopaj yönteminde, vergi sorumlusuna verilebilecek en temel örnek ücrete tabi geliri olan mükelleflerdir. Ücret geliri elde edenlerin vergisi, vergi sorumlusu tarafından gelir elde edildiği anda kaynağında peşin olarak kesilmekte ve mükellef adına vergi dairesine ödenmektedir. Aynı zamanda vergi sorumlusu; vergi mükellefi adına defter tutma, belge düzenine uyma, vergi matrahlarının hesaplanması ve beyan edilmesine dayanan tüm işlemleri ve vergi borcunu vergi idarelerine yatırmakla sorumludur (Akçay ve Buluş, 2022: 100). Fakat bu durum vergi sorumlusunu verginin gerçek mükellefi yapmamaktadır. *“Vergi kanunlarıyla kabul edilen haller müstesna olmak üzere, mükellefiyete veya vergi sorumluluğuna müteallik özel mukaveleler vergi dairelerini bağlamaz”* (VUK, 1961: madde 8). Genel anlamda açıklamak gerekirse vergi mükellefiyeti ve vergi sorumluluğu kanun dışında hiçbir unsura dayanarak sonlandırılmaz. Örneğin, vergi mükellefi ile sorumlusu arasında yapılan sözleşmeler veya iş anlaşmaları vergi idarelerinin vergi sürecine ilişkin işleyişini değiştirmemekle birlikte vergi yükünün maddi ve şekli yükümlülükleri de sonlandırmaz.

1.4. Stopaj Yönteminde Taraflar Arasındaki İlişki

Stopaj yönteminde vergi borcuna ilişkin üç taraf bulunmaktadır. Vergiyi doğuran olay gerçekleştiği anda vergi mükellefiyeti durumu oluşurken bu süreç tahsili için devlet veya hazinenin alacaklı olması durumunu oluşturmaktadır. Bu iki tarafın arasında vergiye tabi tüm şekli ve maddi işlemleri mükellef adına bu görevi yerine getirme vergi sorumluluğunu ifade etmektedir.

Bu bölümde stopaj yönteminde vergi mükellefi, vergi sorumlusu ve vergi alacaklısının aralarındaki ilişki ve üç ayrı tarafın birlikte (müteselsil) sorumlulukları açıklanacaktır.

1.4.1. Vergi Sorumlusu ve Alacaklısı Arasındaki İlişki

Vergi, mükellefin şahsından doğan ve mükellefin mal varlığından ödenen bir bedeldir. Fakat vergi sorumlusu, verginin tüm şekli işlemlerini yerine getirme ve verginin ödenmesi hususunda verginin alacaklısına yani Devlet veya hazineye karşı yükümlülüğe sahiptir (Öncel vd., 1985: 86). Verginin tam olarak kesilmesi ve ödevlerin yerine getirilmesi ile değinilen esas konu vergi sorumlusunun tüm işlemleri eksiksiz yerine getirmek zorunda olmasıdır. Yapacak olduğu işlemlerde eksiklik, hata, yanlış beyan ile ilgili tüm cezai işlemlerin muhatabı vergi mükellefi değil; vergi sorumlusudur (Torun, 2020: 23). Bunlara sebebiyet verdiği takdirde vergi cezaları, faizleri vergi sorumlusundan tahsil edilmektedir çünkü vergi mükellefi ile vergi idaresi arasında verginin muhatabı ve vergiyi ödemekle görevli kişi vergi sorumlusu olduğu için kendisine hukuki yaptırımlar uygulanabilmektedir.

Bir diğer konu ise mükellef adına vergi borcu vergi dairesine yatırılmış ancak vergi alacaklısı ödenmiş olan bu borcu vergi mükellefine geri ödemişse ve daha sonra vergi alacaklısı bu hatalı kararını değiştirerek tekrar tarhiyatta bulunduğu takdirde vergi sorumlusundan vergi kesintisi yapılamamaktadır (Bilici, 2022: 53). Daha genel açıklamamız gerekirse vergi borcu, sorumlu tarafından ödendiği halde vergi alacaklısının mükellefe yapmış olduğu geri ödeme hatalı olduğu takdirde, vergi alacaklısının tekrar tarhiyat uygulaması halinde borç vergi sorumlusundan aranamamaktadır. VUK 377/1'inci Maddesi'ne göre, “*Mükellefler ve kendilerine vergi cezası kesilenler, tarh edilen vergilere ve kesilen cezalara karşı vergi mahkemesinde dava açabilirler*” şeklinde belirtilmiştir. Kanunun bu maddesine dayanarak mükellef adına tüm işlem ve yükümlülükleri yerine getirme konusunda yetki sahibi olan vergi sorumlusunun, vergi alacağı konusunda vergi mükellefi ile aynı haklara sahiptir. Örneğin, vergi sorumlusunun vergiyle alakalı işlemler neticesinde dava açma hakkı, düzeltme ve uzlaşma talebi, takas ve terkin başvuruları hakkı bulunmasının yanı sıra zamanaşımından faydalanabilme hakkı da vardır (Dilek, 2006: 33).

1.4.2. Vergi Borçlusu ve Sorumlusu Arasındaki İlişki

Verginin asıl borçlusu olan mükellef ile vergi sorumlusu arasındaki ilişki, vergiyi doğuran olay gerçekleştiğinde vergi sorumlusunun vergiyi kaynağında peşin olarak kestikten sonra nakdi bedeli vergi mükellefine ödemesiyle başlamaktadır. Bu süreç sorumlunun vergiyi mükellefi adına vergi idarelerine ödemesi ile son bulmaktadır. Stopaj yöntemi de bu sistem üzerine kuruludur. Vergi sorumluluğunun asıl amacı vergilerin tahsil sürecinde sürat ve kolaylık sağlamasıdır (Oktar, 2018: 79). Verginin garanti altına alınması açısından vergi sorumlusu, vergi mükellefinin vergisinden müteselsil sorumluluk sahibidir. Vergi sorumlusunun yerine getirmesi gereken yükümlülükler yalnız maddi unsurları değil kanunda belirtilen tüm şekli unsurlarında yerine getirilmesini kapsamaktadır (Çelik, 2015: 17).

Vergi borcu, vergiden sorumlu olan üçüncü kişinin mal varlığı üzerinden değil, vergi mükellefinin mal varlığı üzerinden ödenmektedir (Baykara, 2000: 3). Vergi sorumlusunun kanunda ön görülen oranlarda kesmesi gereken vergi tutarını kesmemesi sonucunda cezai işlemler uygulanabilmektedir. Böyle bir durumda vergi sorumlusu kendi mal varlığı üzerinden ödeme yapmak zorunda kalmaktadır. Ödeme yapılmayan vergi yüzünden oluşan vergi ziya-ı, vergi cezaları ve faizleri vergi sorumlusundan tahsil edilir ve rücu hakkı barındırmaz. Ancak vergi sorumlusunun, vergi kesintisi yapılmamış haliyle ödemiş olduğu fazla meblağı vergiyi ödedikten sonra mükellefe rücu hakkı vardır. Ayrıca vergi alacaklısının, kesilmeyen bir vergi borcunu yıllık beyanname ile kesilmiş gibi göstererek mahsubu yapılmak istendiği takdirde vergi sorumlusundan vergiyi tarh etme hakkı bulunmaktadır (Dilek, 2006: 35). Vergi alacaklısına karşı, vergi mükellefi ve vergi sorumlusu arasında ekonomik ve şahsi sebeplere dayanan ilişki bulunmaktadır (Şener, 1975: 218). Mükelleften gelirinin kaynağında peşin olarak tahsil edilen bir verginin, vergi sorumlusu tarafından devlete ödememesi halinde bu durum vergi borçlusunu değil; vergi sorumlusunu bağlamaktadır. Belirlenen vergi borcunun vergi alacaklısına daha sonra ödenmesi şartıyla vergi sorumlusu vergiyi borçlusuna rücu etme hakkı kazanabilmektedir. Stopaj yönteminde, vergi sorumlusunun vergiyi borçlu adına yüklenmesi mükellefin maddi ve şekli yükünü azalttığı gibi alacaklı olan devlet açısından da verginin kısa sürede tahsili ve garanti altına alınmasını sağlayarak iş yükü ve maliyetlerini azaltmaktadır.

1.4.3. Vergi Borçlusu ve Alacaklısı Arasındaki İlişki

Vergi borcunda oluşan tarafların alacaklısı devlet, borçlusu gerçek veya tüzel kişilerdir (Türkeri, 2019: 4). Vergi borçlusu üstüne düşen vergi yükümlülüğünü eksiksiz yerine getirme konusunda ne kadar sorumluluğa sahipse vergi alacaklısı da vergi ödenme sürecinde borçlu için gereken kolaylıkların sağlanmasında sorumlu olan taraftır. Vergi borçlusu; verginin asıl sahibi olduğu için sadece verginin ödenmesi değil, vergi için gereken bildirimlerde de kanuna uygun davranmak zorundadır. Vergi miktarının doğru hesaplanması, belge defter düzenine uyma, beyanın zamanında ve eksiksiz verilmesi gibi şekli görevleri kanunda belirtildiği yerine getirmek zorundadır (Oktar, 2018: 77).

Devlet verginin tek alacaklısıdır. Stopaj yönteminde ise vergi borçlusu ve alacaklısı arasında üçüncü kişi olan vergi sorumlusu vardır. Fakat devlet veya hazine tarafından toplanan vergilerde alacaklı yine aynı kalmak şartıyla sadece vergi toplama yetkisinin bazı durumlarda belli kanunlara dayanarak verildiği kamu tüzel kişileri de alacaklı olabilir (Çiftçi ve Organ, 2019: 86). Örneğin, 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nda sırasıyla belirtilen vergilerden Eğlence Vergisi veya Çevre Temizlik Vergisi'ne dayanarak açıklayabiliriz. Bu vergiler belediyeler tarafından toplanmakta ve belediyenin bulunduğu yerleşim yeri için kullanılmaktadır. Yani bu durumda vergi tahsili ve vergi kullanım yetkisi belediyeye devredilmiştir.

Daha önceki başlık altında da belirttiğimiz gibi sorumlu tarafından ödenmiş vergi borcunun, mükellefe geri ödenmesi hususunda vergi alacaklısı hatalı olduğunu fark edip ikinci tarhiyatta bulursa da yükümlülük vergi sorumlusunu bağlamamaktadır. Hatanın muhatabı vergi borçlusu olmaktadır.

1.4.4. Müteselsil Sorumluluk

Müteselsil sorumluluk, VUK 11/1'inci Maddesi'nde şu şekilde ifade edilmektedir: *“Mal alım ve satımı ve hizmet ifası dolayısıyla vergi kesintisi yapmak ve vergi dairesine yatırmak zorunda olanların, bu yükümlülükleri yerine getirmemeleri halinde verginin ödenmesinden, alım satıma, taraf olanlar, hizmetten yararlananlar ve aralarında doğrudan veya hısımlık nedeniyle ya da sermaye, organizasyon veya yönetimine katılmak veya menfaat sağlamak suretiyle dolaylı olarak ilişkide bulunduğu tespit olunanlar müteselsilen sorumludurlar”*. Kanunun bu maddesine dayanarak vergiyi doğuran olayın meydana gelmesiyle başlayan borç ve alacak ilişkisinde vergiye karşı iş ve işlemler veya maddi yükümlülüklerin bilerek veya bilmeyerek eksik veya hatalı gerçekleşmesi nedeniyle vergi alacaklısı vergiye taraf olan üçüncü kişiyi sorumlu tutabilmektedir.

VUK'nda müteselsil sorumluluk türleri farklı şekilde düzenlenmiştir. Birincisi, vergi borcu aynı olmasına rağmen birden fazla kişinin vergiye karşı sorumlu olması halinde ortaya çıkmaktadır (Kızılot ve Taş, 2010: 59). Yani müteselsil sorumlulukta bir kişi tek başına borcu yüklenebilmekte veya vergi borcunun tamamı tek bir kişiden istenebilmektedir. Vergi daireleri tarafından borçluların herhangi birinden verginin tahsil edilmesi halinde vergi borcuna dayanan müteselsil sorumluluk sona ermektedir. Fakat ödeme yapılmadığı takdirde müteselsil olarak her birinin borçluluk hali devam etmektedir. İkincisi ise vergiyi doğuran olayla doğrudan ilişkisi bulunmayan vergi alacaklısı, vergi mükellefiyle birlikte müteselsil sorumlu tutulabilmektedir. Örneğin, damga vergisinde vergi belgeler üzerinden alınmaktadır yani verginin konusu kağıtlardır. Herhangi bir iş karşılığında yapılacak sözleşme veya anlaşmaların ihale tutarı üzerinden hesaplanan damga vergisi tahsil edildikten sonra süreç başlamaktadır. Fakat ilgili kurumlara yapılacak iş ve işlemler için ihale bedeli karşılığında hesaplanan damga vergisi miktarının tahsil edilmemesi veya eksik tahsil edilmesi durumunda oluşacak zarardan vergi alacaklısı, vergi mükellefiyle birlikte müteselsilen sorumlu olmaktadır (Aksu, 2012: 176). Sonuncusu ise Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu 12/4'üncü Maddesi'nde, *“Yeminli mali müşavirler yaptıkları tasdikin doğruluğundan sorumludurlar. Yaptıkları tasdikin doğru olmaması halinde, tasdikin kapsamı ile sınırlı olmak üzere, ziyaa uğratılan vergilerden ve kesilecek cezalardan mükellefle birlikte müştereken ve müteselsilen sorumlu olurlar”* şeklinde ifade edilmiştir. Bu kanuna dayanarak devlete karşı ödenmesi gereken verginin hesaplanması, defterlerin takibi ve tasdiki konusunda mükellef adına işlemleri yürüten Yeminli Mali Müşavirler (YMM)'in imzalayarak onay verdikleri eksik ya da yanlış işlemler nedeniyle vergi ziyasına sebep olması halinde devlete karşı müteselsilen sorumludurlar. Bu durumda

vergi mükellefi ve YMM'ler vergi idarelerine karşı yapılan yanlış veya eksik işlemlerde müteselsil sorumluluk sahibidir (Koşar, 2020: 326).

1.5. Stopaj Yönteminin Diğer Tahsil Yöntemlerinden Farklılıkları

Tarih boyunca ülkelerin değişen ekonomik, siyasi ve sosyal koşullarına bağlı olarak her dönem vergi gelirlerinin eksiksiz elde edilebilmesi için dönemin koşulları bağlı tahsil yöntemleri uygulanmıştır. Ancak bu yöntemlerin çoğu başarıya ulaşamamış ve günümüzde uygulama alanı bulunmamaktadır. Bu bölümde daha önce uygulanmış olan vergi tahsil yöntemleri alt başlıklar halinde anlatılacaktır.

1.5.1. Vergi Tahsil Yöntemleri

Verginin tahsili; vergi sürecinin tarh, tebliğ, tahakkuk işlemlerinden sonra gelen en son aşamasıdır. Tarh edilen vergi mükellefe tebliğ edildikten sonra varsa itiraz süreci tamamlandıktan sonra tahakkuk aşamasına gelen vergi kesinleşir ve böylece vergi tahsil süreci başlar. Vergi tahsili, devletin vergi gelirlerini toplamak için kanuna uygun şekilde uyguladığı yöntemlerle gerçekleşmektedir. VUK 23'üncü Maddesi'ne göre "*Verginin tahsili, kanuna uygun surette ödenmesidir*" şeklinde ifadeye dayanarak verginin tahsilinin eksiksiz şekilde yapılabilmesinin yanı sıra kanunda belirtilen koşullara en uygun şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Vergi tahsilatı; hükümetlerin kamu hizmetlerini finanse etmek, kamu harcamalarını karşılamak ve ekonomik istikrarı sağlamak için gerekli olan vergi gelirlerini eksiksiz ve etkin şekilde tahsilatını gerçekleştirebilmek, vergileme sürecinin en önemli konusudur (Arıkan ve Arıkan, 2023: 761).

Uygulanan yöntemlerin, vergi gelirlerinin kayba uğramadan tahsiline ve vergi kaçakçılığının engellemesi üzerine kurulu olmasının yanı sıra vergi kayıtlarındaki hataların azaltılmasını ve etkin denetim sağlanabilmesini hedeflemektedir. Doğru ve adil bir tahsilat sistemi, gelir ve varlık seviyelerine bağlı olarak vergi ödeme yükünün dengeli bir şekilde dağılmasını sağlamaktadır. Ayrıca vergi tahsilat sürecinde kolaylık, güvenilirlik, istikrar ve maliyet etkinliği sağlamak da önemli bir husustur.

Tarih boyunca vergi tahsil yöntemleri, ülkelerin ekonomik ve sosyal durumundaki değişime paralel olarak değişime uğramıştır. Vergi tahsil yöntemleri iltizam usulü ile başlayıp ihale usulü ve halk temsilcileriyle tahsil usulü ile devam eden süreçte yerini emanet usulüne bırakmıştır. Günümüzde yaygın kullanım alanı olmayan pul ve bandrol yapıştırmak veya kıymetli kâğıt kullanmak yolu ile tahsil usulü, verginin yükümlü tarafından ödenmesi usulü ve tescil usulü de vergi tahsil süreçleri içinde yerini almıştır. Tüm bu yöntemler stopaj yöntemine benzerlikleri ve farklılıkları açısından alt başlıklar halinde açıklanmaya çalışılacaktır.

1.5.1.1. İltizam Yöntemi

İltizam yöntemi, nakdi ekonomi döneminde kısmi olarak kullanılmış olmasına rağmen aynı (ürün) ekonomi döneminde yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemde devlet vergi toplama yetkisini bizzat kendisi kullanmamakta belli bir bedel karşılığında anlaşma üzerinden mültezim adı verilen üçüncü bir şahsa devretmektedir (Turhan, 2020: 90). Vergi toplama yetkisinin mülteziime verilmesi genellikle açık arttırma yoluyla yapılmakta ve açık arttırma sürecinde devlete en çok parayı vermeyi taahhüt eden kişi vergi toplama yetkisine sahip olmaktadır. İltizam yönteminde daha önce ödenen ihale bedeli ve vergi tahsil masraflarından, toplanmış olan vergi gelirleri çıkartıldıktan sonra kalan miktar mültezimin kendi kazancını oluşturmaktadır. Bu yöntemde tahsil edilmesi gereken vergi ile mültezimin tahsil ettiği vergi arasındaki fark olumsuz yönde yükselmiştir ve bu nedenle vergiden sorumlu mültezimler çok fazla zenginlik elde ederken devletin çok fazla vergi kaybı yaşamasına sebep olmuştur (Türk, 2005: 194).

İltizam yönteminin devlete sağladığı en önemli fayda, vergi geliri miktarının önceden bilinmesinin yanı sıra vergi geliri de garanti altına alınmaktaydı (Pehlivan, 2018: 117). Fakat bu yöntemin en zayıf tarafı, mültezimin hem kârını arttırmak hem de taahhüdünü yerine getirmek için vergi tahsil sürecinde zorbalığa başvurusu olmuştur (Nadaroğlu, 1989: 245). Aynı zamanda iltizam usulü nakden değil, aynı olarak yapıldığı için bu dönemde devletin gereken alt yapı ve teşkilat düzenine sahip olmaması, tahsil edilecek mallar için daha fazla personele, nakil araçlarına, depolama alanlarına sahip olmaması yöntemin uzun süre kullanılamamasına sebep olmuştur. İltizam usulü her ne kadar stopaj yöntemine benzerlik gösterse de mülteziime verilen yetkiler kanuna dayanarak değil sözleşme üzerinden yapıldığı için mültezimin kendi kârı önceliği olmuştur (Doğrusöz, 1989: 10). Mülteziime verilen yetkilerin kötüye kullanılması ve devletin tahsil edilen vergiler için yeterli maddi kaynak ve taşınmazlara sahip olmaması nedeniyle 1925 yılında Aşar Vergisi'yle birlikte yürürlükten kaldırılan iltizam yöntemi günümüzde de uygulanmamaktadır.

1.5.1.2. İhale Yöntemi

İhale yönteminin iltizam yöntemiyle benzerlikleri olmasına rağmen uygulama açısından farklılıklar taşımaktadır. Bu yöntemi iltizam yönteminden ayıran farklılıklar; vergi tahsil yetkisi olan üçüncü kişinin devlet adına topladığı vergi tutarından pay değil, belirli bir yüzde alması (Turhan, 2020: 90) ve devletin toplanacak vergi miktarı hakkında önceden bilgi sahibi olmamasıdır.

Bu yöntem yapılan ihalede tahsil edilecek vergi üzerinden en az yüzde almayı kabul eden üçüncü kişiye verilmekte fakat yetki devlet adına yürütülmektedir (Nadaroğlu, 1989: 245). Ayrıca verginin tarh ve tahakkuku işlemleri vergi idareleri tarafından yerine getirilmekte (Öz, 2019: 91), üçüncü kişi tahsil etmiş olduğu vergiden tahsil maliyetleri düşüldükten sonra belli bir yüzde almaktadır. Vergileme sürecinde gerçekleşen bu durum ihale yöntemine kıyasla iltizam yönteminin

devlete daha fazla yarar sağladığı söylenebilir. Fakat ihale yönteminde vergi tahsil maliyetleri devlet tarafından karşılanmakta ve vergi tahsilatının beklenenden az olması halinde devlete hem vergi geliri hem de maliyeti açısından zarar vermektedir (Nadaroğlu, 1989: 246). Bu yönüyle ihale yöntemi, devlete iltizam yönteminden daha fazla zarar vermektedir.

Bu yöntemde de yüzde ile anlaşılmış olan mültezim daha fazla gelir elde edebilmek adına mükellefe zorbalık veya kötü muamele uygulayabilmektedir (Özer, 1977: 67). Ancak mükellef üzerinde oluşturulacak baskıyla tahsil edilecek vergi, tahsil edilen asıl vergi miktarına kıyasla çok küçük meblağlar olacağından iltizam yöntemine kıyasla daha az kötü muamele uygulandığını ve bu yüzden daha makul yöntem olarak görüldüğünü söyleyebiliriz. İhale yöntemini stopaj yönteminden ayıran en önemli özelliklerinden birincisi iltizam yöntemi gibi bu yöntemin de sözleşmeye dayalı yapılması, ikinci ise stopaj yönteminde vergi idarelerinin vergi tahsilatları karşılığında herhangi bir yüzde alma hakkının bulunmamasıdır. Günümüzde artık bu yöntem de kullanılmamaktadır.

1.5.1.3. Halk Temsilcileri Eliyle Tahsil Yöntemi stopajla kıyaslama yokmuş

Halk temsilcileri eliyle tahsil yöntemi, devletin kendi çatısı altında vergi tahsil sürecinde yaşadığı eksiklikler ve sorunlar sebebiyle bazen iltizam yöntemiyle birlikte bazen tek başına uygulanmış bir yöntemdir (Aksoy, 1996: 67). Bu yöntemde devlet nam ve hesabına vergi toplama yetkisi halk arasından seçilecek kişilere verilmekte ve bu kişilere vergi tahsildarları denilmekteydi (Türk, 2005: 194). Örnekle açıklamak gerekirse Fransa’da vergi tahsili yetkisi halk tarafından seçilen ve “Collecteur” şeklinde adlandırılan kişiler tarafından yerine getirilmiş, Osmanlı Dönemi’nde ise vergi tahsil görevi muhtar veya imam gibi yetkili kişiler tarafından toplanmıştır (Nadaroğlu, 1989: 246).

Halk temsilcileri eliyle tahsil yönteminde, vergi tahsildarlarının uygun olmayan şahsi davranışları devlet açısından birçok olumsuz sonuçlar doğurmuş ve uygulama açısından başarı sağlanamamasına yol açmıştır. Daha detaylı açıklamak gerekirse vergi tahsildarlarının itibarlı kişilerden seçilmiş olması durumunda, vergi tahsildarı bu itibarını devlet adına topladığı vergi hasılatını arttırmanın yanı sıra kendi keselerini de doldurmak amacı ile halk üzerinde baskı ve zorbalığa başvurarak yerine getirmiştir (Aksoy, 1991: 238). Bu yöntemin bir diğer olumsuz yanı ise vergi tahsildarlarının bazı kişilere karşı taraflı davranışları, aile, akraba ve dostları gibi bazı kişilere de özel imtiyaz tanınması, nüfuzu olan veya tanınan kişilerden vergi isteyememeleri ve çoğu zaman vergi yükümlülerine baskı yapmaları nedeniyle de olumsuz sonuçlara sebep olmuştur. Bu yöntemi stopaj yöntemine benzerliği açısından değerlendirmemiz gerekirse, verginin tahsili için vergiden sorumlu olan kişi için herhangi bir seçim söz konusu olmamakta ve vergi sorumlusu yalnızca geliri elde eden adına ödeme gerçekleştiren üçüncü kişi durumundadır. Bu nedenle halk temsilcileri eliyle tahsil yönteminin günümüzde uygulanan stopaj yöntemine benzerlik taşıdığını söylemek mümkün

değildir. Bu yöntem de uygulama açısından başarı sağlayamamış ve 20'nci yüzyıl başlarında uygulamadan tamamen kaldırılmıştır (Turhan, 2020: 91).

1.5.1.4. Emanet Yöntemi

Günümüzdeki vergi tahsil yöntemi bu sisteme dayanmaktadır. Emanet yönteminde verginin tarh ve tahsil işlemlerine ait tüm işlemler devletin kendi adına görevlendirdiği kişiler tarafından yapılmakta (Nadaroğlu, 1989: 146), görevlendirilen kişiler diğer yöntemlerdeki gibi kâr veya yüzde değil; sadece ücret almaktadır. Bu yöntemde, devlet tarafından yetki verilen memur veya tahsildarların toplayacakları vergi miktarının devletin hazinesine girecek olması nedeniyle vergi hasılatı yetkili kişilerin şahsi gelirlerine olumlu veya olumsuz etki yaratmamakta ve zorbalığa başvurmalarını da engellemektedir. Aynı zamanda yetki verilen kişilerin bilgi ve eğitim düzeyinin yüksek olması bir yandan devletin gelirini korurken bir yandan mükellefi gözetmekte ve bu durum iki taraf açısından da olumlu etki yaratmaktadır (Aksoy, 1996: 68).

Emanet yöntemi, verginin devlet veya vergilendirme yetkisine sahip kamu kuruluşları tarafından tahsil edilmesine dayanmaktadır (Turhan, 2020: 92). Ancak emanet usulünde vergi yükü ve yükümlü sayısı zamanla artmış olduğundan hem vergilemede sürat sağlanamamakta hem de modern vergilemenin bir diğer ilkesi olan vergileme maliyetinin en düşük maliyetle olmasına ters düşmektedir (Bulut, 1996: 18). Çalışmamızın önceki bölümlerinde bahsettiğimiz diğer tahsil yöntemleri gibi emanet yönteminin de günümüz uygulaması bulunmamaktadır.

1.5.1.5. Pul ve Bandrol Yapıştırılarak Ya Da Değerli Kağıtlar Kullanılarak Verginin Ödenmesi Yöntemi

Günümüzde yaygın kullanım alanı bulunmamakla birlikte, pul veya bandrol yapıştırmak ya da değerli kâğıt kullanılarak verginin ödenmesi esasen dolaylı bir tahsil yöntemidir (Türk, 2005: 196). Vergi mükellefi, tüketim vergileri veya harçlara tabi hizmetlerde pul veya bandrol yapıştırmak suretiyle vergisini ödemektedir (Turhan, 2020: 92). Bu yöntem vergi tahsil işlemlerinde kolaylık sağlaması amacına dayanarak uygulanmaktadır. Ülkemizde değerli kâğıt kullanarak verginin ödenmesine örnek olarak pasaport, nüfus cüzdanı ve evlenme cüzdanı işlemlerini gösterebiliriz.

1.5.1.6. Tescil Yöntemi

Hukuki işlemlerin vergilendirilme aşamasında kullanılan bu yöntemde işlemlerin sicile tescil ettirilmesi gerektiği anda başvuru bir vergi tahsil yöntemidir (Nadaroğlu, 1989: 247). Bu yöntem mükellefin işlemlerini kayıt altına alırken verginin süratle tahsilini sağlayarak geliri garanti altına almaktadır. Verginin ödenmesinden sorumlu mükellefle birlikte tescil işlemi gerçekleştiren kişi veya kurum ve kuruluşlar vergiyi tahsil etmektedir. Bu nedenle hukuki işlemin geçerliliği tescil işlemine

bağlanırken, işlemi yapan kişiler tarafından da kontrolü sağlanmaktadır. Bu yöntemin vergi gelirinin süratle tahsili ve garanti altına alınabilmesi hususunda avantaj sağladığını ve bu yönüyle de stopaj yöntemine benzerlik taşıdığını ifade edebilmek mümkündür.

1.6. Diğer Ülkelerde Stopaj Yöntemi Uygulaması

Stopaj yönteminin uygulanma süreci, çalışmamızda daha önce bahsettiğimiz tahsil yöntemleri ile başlamaktadır. Ancak Türk vergi sistemimizde yaygın olarak kullanılmaya başlayan stopaj yöntemi, diğer ülkelerde daha önce uygulanmaya başlanmıştır. Bu başlık altında diğer bazı ülkelerin uygulama sistemine kısaca değinilmiştir.

1.6.1. Amerika Birleşik Devletleri’nde Stopaj Yöntemi Uygulaması

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) anayasal cumhuriyet ile yönetilen, federal yapıya sahip bir devlettir. Eyalet sistemine dayanan ABD’nin vergi gelirleri eyaletler tarafından tahsil edilen eyalet vergileri ve hükümet tarafından tahsile dayanan federal vergiler şeklinde iki gruba ayrılmaktadır (Sağdıç ve Yıldız, 2020: 20). ABD GVK uyarınca hem ABD vatandaşları hem de yabancı uyruklu kişiler gelirlerini ülke sınırları içinde elde etmeleri halinde gelir vergisi mükellefi sayılmaktadır. ABD GVK’nun 61’inci maddesinde gelirler “*ticari kazançlar, zirai kazançlar, ücretler, faizler, kiralar, gayri maddi hak gelirleri, kar payları, nafaka ve diğer benzeri ödemeler, hayat sigortası ve bağış sözleşmelerinden elde edilen gelirler, emeklilik gelirleri, ortaklık gelirlerinden alınan paylar, ölüme bağlı gelirler, varlığa bağlı gelirler*” şeklinde hükme bağlanmıştır. Mükelleflerin bir yıllık dönem içerisinde bu maddede belirtilen vergi konuları dışında gelir elde etmesi halinde devlet vergi konusunda herhangi bir sınırlandırma yapmamakta ve gelir vergilendirilmektedir. Gelir vergisi mükelleflerinin vergi miktarları bireylerin şahsi özellikleri, yaşları, medeni durumları gibi belirli koşullara göre dört ayrı grupta sınıflandırılarak tahsil edilmektedir (Öz ve Akdemir, 2002: 88). Tablo 1’de vergi tarife dilimleri detaylı bir şekilde belirtilmiştir.

Tablo 1: 2024 Yılı ABD Vergi Dilimi Tarifeleri (ABD Doları)

Bekar	Evli (Ortak Beyan)	Evli (Ayrı Beyan)	Aile Reisi Beyanı	Vergi Oranı (%)
0- 11,000	0- 22,000	0- 11,000	0- 15,700	10
11,001- 44,725	22,001- 89,450	11,001- 44,725	15,701- 59,850	12
44,726- 95,375	89,451- 190,750	44,726- 95,375	59,851- 102,650	22
95,376- 182,100	190,751- 364,200	95,376- 182,100	102,651- 191,150	24
182,101- 231,250	364,201- 462,500	182,101- 231,250	191,151- 243,050	32
231,251- 578,125	462,501- 1,156,750	231,251- 578,125	243,051- 578,125	35
578,126 ve üstü	1,156,751 ve üstü	578,126 ve üstü	578,126 ve üstü	37

Kaynak: Internal Revenue Service (IRS) https://www.irs.gov/site-indexsearch?search=2024+federal+income+tax+rates&field_pup_historical_1=1&field_pup_historical=1

ABD’nde ücret gelirlerinin büyük çoğunluğu stopaj yöntemiyle tahsile dayanmaktadır. İşveren tarafından ücret gelirleri üzerinden işçi adına vergi kesintisi yapılmaktadır. Vergi miktarı gayri safi ücret üzerinden hesaplanarak kesintiye uğramakta ve işçiye ödenen ikramiye, izin ödemeleri gibi ek ücretlerde kesintiye tabi tutulmaktadır. Yapılan vergi kesintilerinin devlet tarafından belirlenen miktarın altında kaldığı durumlarda kalan miktar için ayrı şekilde beyanname düzenlenerek gelecek yıl vergisinden peşin vergi adı altında tahsil edilmektedir (Öztürk, 2017: 97). Aynı zamanda Kurumlar Vergisi’ne tabi mükellefin ortaklarına dağıttığı kar payları stopaj yöntemiyle vergilendirilmekte olup kâr paylarından kesinti yapıldıktan sonra ödeme gerçekleştirilmektedir.

1.6.2. Almanya’da Stopaj Yöntemi Uygulaması

Almanya federal sistemle yönetilmekte ve vergi sistemi hem federal vergi hem de federe vergilerden oluşmaktadır. Almanya’da vergi gelirlerinin tahsili üç şekilde yapılmaktadır. Bunların birincisi federal devlet yetkisiyle tahsil edilenler, federe devlet yetkisi ile tahsil edilenler ve son olarak da federe devlet ve belediye arasında ortak yetkiye dayanarak tahsil edilenler şeklindedir (Akçay, 2017: 28). Ülkemizde olduğu gibi Almanya’da da gelir vergisinde artan oranlı tarife uygulanmakta ve aynı zamanda gelir vergisinin konusu da “*Ücretler, Serbest Meslek Kazançları, Ticari Kazançlar, Ziraat ve Ormancılık Kazançları, Menkul Sermaye Kazançları, Sermaye Gelirleri, Diğer Kazanç ve İratlar*” şeklinde 7 gelir unsurundan oluşmaktadır. Almanya GVK dikkate alınarak Gelir Vergisi tarife tutarları ve oranları tablo 2’de düzenlenmiştir.

Tablo 2: 2024 Yılı Almanya Vergi Dilimi Tarifeleri (Euro)

Bekar	Evli	Vergi Oranı (%)
0 - 11,604	0- 23,208	0
11,604 - 66,761	23,208- 133,522	14- 42 (artan oran)
66,761 - 277,826	133,522 – 555,652	42
277,826 ve üzeri	555,652 ve üzeri	45

Kaynak: Bundesministerium der Finanzen https://www.finanz.de/steuern/einkommensteuertabelle/#tabelle_f%C3%BCr_2023_und_2024

Gelir Vergisi unsurlarından diğer kazanç ve iratlar, menkul sermaye kazançları ve ücretlerden elde edilecek vergi gelirlerine stopaj yöntemi uygulanmaktadır. Ücret geliri elde eden mükellefin işveren tarafından ücret ödemesi yapılmadan sorumlu sıfatıyla vergisi kaynağında kesilerek vergi idarelerine ödenmektedir. Ücret gelirlerinin tahsilatı büyük bir çoğunluğu stopaj yöntemiyle yapılmaktadır. Bu kesintiler Almanya vergi sisteminde uygulanmakta olan dayanışma vergisi (Solidaritätszuschlag) oranı %5,5, kiliseye üyelik olduğu takdirde %8 veya %9 oranı arasında kilise vergisi (Kirchensteuer), ücret vergisi (Lohnsteuer) ve son olarak sosyal sigorta giderleri şeklinde

yapılmaktadır (Yılmaz, 2019: 16). Bunun yanı sıra ücret geliri elde edenlerin hesaplanan vergi borcundan çocuk bakım giderleri, eğitim giderleri, sağlık giderleri gibi indirimler tam veya kısmi olarak indirilebilmektedir (Özcan ve Budak, 2021: 68).

Almanya’da da ülkemizde olduğu gibi vergilendirmede ikametgah ve vatandaşlık durumuna göre tam mükellef ve dar mükellef ayrımı bulunmaktadır. Bu nedenle 6 aydan fazla ülkede bulunma halinde bireyler tam mükellef sayılmaktadır. Almanya GVK’na göre yukarıda belirtmiş olduğumuz gelir unsurlarından dar mükellef sıfatıyla gelir edilmesi halinde vergi stopaj yöntemiyle tahsil edilmektedir (Gözen ve Artuç, 2020: 74). Dar mükellefler tarafından elde edilen tahvil ve mevduat faizleri, tüzel kişiliğe sahip kurumlardan veya merkez bankasından elde edilen kar paylarına yine sorumlu sıfatıyla ödeme yapanlar tarafından stopaj yöntemi uygulanmaktadır (Zülfüoğlu, 2018: 370) ve hatta bunun yanı sıra vergi miktarı tam mükelleflere oranla daha yüksek uygulanmakta ve nihai vergi özelliği taşımaktadır.

1.6.3. İngiltere’de Stopaj Yöntemi Uygulaması

İngiltere’de Gelir Vergisi her bir gelir unsuru açısından 6 farklı kategoriye ayrılmaktadır. Ülkemizde olduğu gibi Gelir Vergisi artan oranlı tarifeye tabi tutulmaktadır. Uygulama açısından gelirin hesaplanmasında 4 vergi dilimi oranı dikkate alınmakta ancak ilk dilime isabet eden mükellef vergiden muaf tutulmaktadır (Çiçek, 2015: 118). Aynı zamanda mükellefin vergi borcu hesaplamasında şahsi durumu, yaşı, medeni hali veya engellilik durumu gibi özelliklerin indirimine konu olmasının yanı sıra asgari geçim indirimi de uygulanmaktadır. Bu durum alt ve orta gelir sahibi mükellef aleyhinde vergi yükü açısından olumlu etki yaratmaktadır. Ancak aşağıda düzenlenmiş olan tabloyu incelediğimizde diğer vergi dilimi tarife oranlarına isabet eden mükellefin yukarıda bahsettiğimiz diğer ülkeler ve Türk vergi sistemine kıyasla oldukça yüksek oranda vergi yüküyle karşılaştığını ifade edebilmek mümkündür.

Tablo 3: 2024 Yılı İngiltere Vergi Dilimi Tarifeleri (GBP)

Yıllık Gelir	Vergi Oranı (%)
0- 12,570	0
12,571- 50,270	20
50,271- 125,140	40
125,141 ve üzeri	45

Kaynak: HM Revenue & Customs – GOV.UK <https://www.gov.uk/income-tax-rates>

İngiltere vergi sisteminde de stopaj yönteminin en etkin kullanıldığı gelir unsurunun ücret gelirleri olmasının yanı sıra gayrimenkul sermaye iratları, menkul sermaye iratları da stopaj yöntemine tabi tutulmaktadır. Ücret geliri “kazandıkça öde (Pay As You Earn)” sistemine istinaden

vergi borcu, mükellefe ödeme yapılmadan sorumlu sıfatıyla işveren tarafından hesaplanarak kaynağında kesilmekte ve vergi idarelerine ödenmektedir (Çiçek, 2015: 118). İngiltere’de dar mükellef tarafından elde edilen gayrimenkul sermaye iratları, bina ve arazisini kiraya veren adına sorumlu sıfatıyla kiracılar tarafından vergi idarelerine yatırılmaktadır. Aynı zamanda belirli koşullar veya Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları (ÇVÖA)’nda belirlenen oranın aksine hüküm olmadıkça faiz gelirleri, tahvil ve kar paylarından elde edilen gelirlere %20 kesinti yapılmaktadır (Dilek, 2006: 55).

İKİNCİ BÖLÜM

2. STOPAJ YÖNTEMİ VE VERGİ SİSTEMİ İLİŞKİSİ

2.1. Vergi Sistemi

Vergi sistemi, bir ülkede belli bir dönemde uygulanan vergi ve vergi benzeri kamu gelirlerinin tümünü kapsamına almaktadır (Turhan, 2020: 389). Ancak vergi sistemleri ülkelerin içinde bulunduğu koşullara bağlı olarak değişmektedir. Tarih boyunca da vergi sistemi toplumların ihtiyaçlarına, ekonomik ve sosyal koşullarına, hukuk sisteminin işleyişine hatta geleneklerine bağlı olarak önemli değişikliklere uğramıştır. Ülkelerin kendi içlerinde ve başka ülkelerle olan ilişkilerinde ekonomik, politik ve sosyal durumları; vergi sisteminin gelişimini etkilemektedir (Ay ve Talaşlı, 2008: 138). Bu sebeple vergi sistemi ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte zamanla her ülkenin kendi ekonomik ve sosyal durumuna bağlı olarak sürekli değişime uğramaktadır. Fakat vergi sisteminde yapılan değişiklikler kişiye, zamana ve koşullara bağlı olarak değil; kanunlara dayanarak uygulanmaktadır.

Vergi sistemini etkileyen faktörler başlıca; ekonomik, kültürel, siyasal ve sosyal bileşenlerden oluşmaktadır. Fakat vergi sistemini etkileyen en önemli faktörlerin başında, ülkenin gelişmişlik düzeyi ve ekonomik yapısı da gelmektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde en önemli faktör ise dolaylı ve dolaysız vergi ayrımı olmasının yanı sıra vergi sisteminin şekillendirilmesi açısından da bu iki ayrım önem arz etmektedir (Göçer vd., 2010: 98). Ayrıca dolaylı ve dolaysız vergi türlerinin uygulanış biçimi, vergi sistemlerinin doğru ve sürdürülebilir olması açısından da çok önemlidir (Kaya, 2019: 16). Genellikle gelişmekte olan ülkeler gerekli ekonomik alt yapıya sahip olmamaları, vergi dairelerinin işleyişini ve etkinliğini sağlayamamaları nedeniyle tahsil süreci ve idaresi kolay olan dolaylı vergilere yönelmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise vergi sistemi düzeninin oluşturulması, devletin vergi gelirleri tahsilatı konusunda ve vergiye dair işlemlerin kontrolü üzerindeki etkinliği, mükellefin vergi kayıp ve kaçakçılığına sebep olmaması veya daha az başvurusu nedeniyle dolaysız vergilerin ağırlığını arttırmaktadır. Aynı zamanda ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik koşullara bağlı olarak uygulanan dolaylı ve dolaysız vergiler, vergilemede adalet ilkesine uygunluk açısından da önem arz etmektedir (Pehlivan, 2018: 120). Bu bölümde stopaj yönteminin, dolaylı ve dolaysız vergiler üzerindeki etkinliği ayrı başlıklar halinde incelenerek, mali anesteziye uygunluğu değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2.1.1. Stopaj Yöntemi ve Dolaylı Vergiler

Vergi sisteminin analizine imkân sağlayan dolaylı ve dolaysız vergi ayrımının hangi vergi konularını kapsadığı ve vergi gelirleri açısından ekonomi üzerindeki ağırlığının ne şekilde olması gerektiği de ülkeler açısından önem arz etmektedir (Hicks, 1946: 38). Uygulandığı dönemde dolaylı vergi olarak tahsil edilen bir verginin, değişen ülke koşul ve şartlarına bağlı olarak başka bir dönemde karşımıza dolaysız vergi olarak çıkabilmektedir (Songur ve Yüksel, 2018: 49). Bir verginin dolaylı veya dolaysız vergi ayrımındaki kriterler: yansıma, verimlilik ve sürekliliktir. Yansıma kriterine göre, bir vergi kolaylıkla başkasına devredilebiliyorsa yani vergiyi ödeyen kimse bunu üçüncü bir kişiye yansıtabiliyorsa dolaylı vergiden bahsediliyor demektir (Keskin, 2018: 70). Aynı zamanda vergi borcunun ortaya çıkması, kişiler arası bir mübadeleye bağlı ise yansıtılma açısından kolay bir vergidir.

Dolaylı vergiler; mükellefin şahsi, ailevi vb. özelliklerinin yani kişinin mali gücünün esas alınmadığı, vergiyi doğuran olay gerçekleştiği anda tahakkukunun da gerçekleştiği objektif karakterli vergilerdir. Aynı zamanda dolaylı vergiler, vergi yükümlüsü önceden belirlenemeyen ve verginin konusu ve kaynağı süreklilik arz etmeyen vergilerdir. Dolaylı vergide mükellefinin vergiyi ne zaman, nerede, ne şekilde ödeyeceği net olarak bilinmediğinden vergi yükümlüsü belli değildir yani anonimdir (Nadaroğlu, 1989: 327). Bu yüzden gayri adil vergi olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de dolaylı vergiler tüketim ve harcamalar üzerinden alınmaktadır. Tüketim ve harcamalar üzerinden alınan dolaylı vergilerin, mükellefin gelir durumuna orantısız tahsil edilmesi (Gündoğdu, 2022: 162) yani mali gücünü dikkate almaması nedeniyle vergilemede adalet ilkesine aykırıdır.

Dolaylı vergilerin tahsili daha kolay ve hızlı şekilde gerçekleşmektedir. Dolaylı vergilerde stopaj yönteminin kullanmasının asıl sebebi verginin tahsil süresinin kısa ve idaresinin kolay olmasından ziyade verginin garanti altına alınabilmesidir. Dolaylı vergilerin gecikmeye uğramadan tahsil edilebilir olması, devletin vergileme açısından düşük maliyetlerle gelire ulaşmasına imkân sağlaması ve verginin fiyatın içinde gizlenmiş olması nedeniyle mükellefin vergiden kaçınma ve kaçırma eylemlerini de azaltmasını sağlamaktadır (Öztürk, 2012: 38). KDV, Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV), ve Gümrük Vergileri; dolaylı vergiler içerisinde yer almaktadır. Örneğin; Gümrük Vergisi veya KDV bir malın ne zaman ve kim tarafından tüketileceği, konusunun sürekliliği ve vergi yükümlüsünün önceden bilinmemesi nedeniyle dolaylı vergidir. Gümrük vergisinde, vergi ithalatçı tarafından ödenmekte yani malı ithal eden vergi mükellefi konumundadır. Fakat ithalatçı malı sattığı anda vergi yükünü alıcısına kolay bir şekilde devredebilmektedir (Pehlivan, 2018: 119). Bu örneğe ilaveten KDVK 9’uncu Maddesi’ne göre, *“Mükellefin Türkiye içinde ikametgahının, işyerinin, kanuni merkezi ve iş merkezinin bulunmaması hallerinde ve gerekli görülen diğer hallerde Maliye Bakanlığı, vergi alacağının emniyet altına alınması amacıyla, vergiye tabi işlemlere taraf olanları verginin ödenmesinden sorumlu tutabilir”* (KDVK, 1984: madde 9) şeklinde ifade edilerek vergi geliri garanti altına alınmaktadır.

Objektif karaktere sahip dolaylı vergilerde, ödenecek vergi miktarı mükellefin şahsi, ailevi vb. durumu ve mali gücüne bağlı olarak değişmediği için stopaj yöntemi verginin yapısını ve işleyişini etkilememektedir (Ekinci, 2014: 38). Mükellef psikolojisi açısından vergi yükünü daha az hissetmeleri nedeniyle dolaylı vergiler mükellefe uygun vergiler olarak görülebilmektedir. Fakat mükellefin geliri arttıkça vergi yükünün azaldığı, geliri az olandan daha fazla verginin tahsil edilmesine sebep olması nedeniyle vergilemede adalet ilkesinden söz etmek mümkün değildir. Bu yönüyle devlete pek çok yönden avantaj sağlayan dolaylı vergiler, devletin aksine mükellefi olumsuz etkilemekte ve ödeme gücü ilkesine aykırılık taşımaktadır.

2.1.2. Stopaj Yöntemi ve Dolaysız Vergiler

Dolaysız vergiler, dolaylı vergilerin aksine subjektif karakterli vergilerdir. Vergi mükellefi ve vergi tahsil dönemi önceden bilinen, verginin bir başkasına yansıtılmasının zor olduğu fakat vergi kaçırma ihtimali yüksek olan vergilerdir (Nadaroğlu, 1989: 327). Gelir ve Kurumlar Vergileri, Emlak Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi; dolaysız vergiler içinde yer almaktadır. Bu vergiler gelir, servet ve kazanç üzerinden alındığı için hiçbir işlem yapılmasa da mükellefiyet için gelir, servet veya kazanç sahibi olmak yeterlidir. Dolaysız vergilerde vergi erozyonu dolaylı vergiye göre daha az oranda yaşanmaktadır. Dolaysız verginin konusunun ve kaynağının sürekli olması, yükümlüsünün önceden bilinmesi verimlilik ve süreklilik kriterlerine dayanmaktadır. Aynı zamanda dolaysız vergilerin ekonomik, sosyal ve siyasal etkileri dolaylı vergilere nazaran daha görülür, hissedilir niteliktedir. Bunun nedeni vergileme gücünü doğrudan hedef almalarıdır (Mutlu ve Çelen, 2012: 22).

Dolaysız vergilerde, vergi borcunun mükellefin kendi mal varlığından ödenmesi ve kanuni mükellef olarak vergiye karşı yine kendisinin sorumlu olması nedeniyle verginin bir başkasına yansıtılması mümkün değildir (Soydal ve Yılmaz, 2009: 298). Vergi mükellefi, vergiyi doğrudan ödemekle yükümlü kişi ya da kuruluştur. Dolaylı vergilerin aksine kişilerin, şahsi, ailevi, vb. durumlarına ve gelir, kazanç veya servetlerine göre değişkenlik göstererek artan oranlı uygulanabilmektedir. Ödeme gücüyle orantılı olarak kazancı yüksek mükellefin daha yüksek miktarda vergi ödemesi vergilemede adalet ilkesine uyumludur (Gündoğdu, 2022: 163). Bu nedenle dolaysız vergilerin dolaylı vergilere kıyasla daha adil bir vergi türü olduğunu söylemek mümkündür.

Vergi sistemleri ülkeler arası gelişmişlik düzeyini belirleyen en önemli faktörlerden biri olmasının yanı sıra her ülke açısından farklı nitelikler taşımaktadır (Soydal ve Yılmaz, 2009: 297). Gelişmiş ülkelere bakıldığında vergi gelirleri, daha çok dolaysız vergilerden oluşurken az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergiler ağırlıktadır. Fakat verginin tahsili ve denetimi konusunda etkin bir vergi idaresinden yoksun ülkelerde oluşan sorunlar nedeniyle devletin vergi gelirini arttırmak için dolaylı vergilere başvurması dolaysız vergi gelirlerinin payını azaltmaktadır (Cural ve Çevik, 2015: 132). Bu duruma dayanarak stopajın kapsamı sürekli genişletilmek istendiği takdirde ise dolaysız vergiler stopaj vergileri halini almakta yani dolaysız vergilerin taşıdığı en

önemli iki özellik olan sübjektif karakter ve artan oranlı tarife yapısı etkilenmektedir (Ekinci, 2014: 37).

Psikolojik olarak dolaylı vergiler, dolaysız vergilere göre daha üstündür. Dolaysız vergilerde, vergi mükellefi geliri arttıkça daha çok vergilendirileceğini bildiği için literatürde vergi tazyiki olarak adlandırılan psikolojik baskıya (Gündoğdu, 2022: 163) maruz kalarak vergiyi daha az ödeme veya ödememe yollarını seçebilmektedir. Bu yüzden dolaysız vergilerde eğer etkin vergi idaresi sistemi oluşturulamazsa vergi kaçakçılığının artmasına da neden olmaktadır. Ayrıca dolaysız vergilerin vergilendirme döneminin uzun olması, vergi tahsilatı sürecinin daha sonra yapılması; bu vergilerin tahsilat ve idare işlemlerini zorlaştırmaktadır. Bu durumda beyan yöntemi yerine stopaj yönteminin benimsenmesi tahsil süresini kısaltabilir ve idare açısından da iş yükünü azaltabilir. Tablo 4'te, Türkiye'nin 2011 ve 2022 yılları arasındaki dolaylı ve dolaysız vergi oranları dağılımları aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 4: Türkiye'deki Dolaylı ve Dolaysız Vergi Gelirlerinin Dağılımları

Yıllar	Vergi Tahsilatı Toplamı (TL)	Dolaysız Vergi Tahsilatı (TL)	Dolaysız Vergi Oranları (%)	Dolaylı Vergi Tahsilatı (TL)	Dolaylı Vergi Oranları (%)
2011	253,809	82,057	32,3	171,752	67,7
2012	278,781	92,520	33,2	186,261	66,8
2013	326,170	100,442	30,8	225,728	69,2
2014	352,515	114,422	32,5	238,093	67,5
2015	407,819	128,528	31,5	279,291	68,5
2016	459,001	150,180	32,7	308,821	67,3
2017	536,617	176,849	33,0	359,768	67,0
2018	621,536	231,431	37,2	390,105	62,8
2019	673,860	257,140	38,2	416,720	61,8
2020	803,250	281,179	35,0	522,071	65,0
2021	1.164,988	418,743	35,9	746,245	64,1
2022	2.353,286	890,459	37,8	1.462,827	62,2

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, Bütçe Finansmanı İstatistikleri, <https://www.hmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri>

2011 – 2022 yılları arası toplam vergi miktarının dolaysız vergi tahsilatı ortalaması %35,52 iken dolaylı vergi tahsilat ortalaması %64,48 olarak gerçekleşmiştir. Toplanan vergi hasılatının dolaysız vergilere kıyasla dolaylı vergiler üzerinden elde edilmesi, daha önceki bölümlerde de belirttiğimiz üzere ülkeler açısından tercih edilmemesi gereken bir durumu karşımıza çıkarmaktadır. Dolaylı vergilerin; objektif karakterli vergiler olması nedeniyle herkese eşit oranda uygulanması, ödeme gücünü dikkate almaması ve gelir arttıkça vergi yükünün tersine artan etki yaratması nedeniyle olumsuz vergilendirme sistemine sahip olduğumuzu söylemek mümkündür. Günümüzde vergi sistemimizde sağlamış olduğu süratle tahsil imkânı nedeniyle başvuru dolaylı vergiler, özellikle mükellef açısından ekonominin kötü olduğu dönemlerde vergiden kaçınma ve kaçırma

yollarına başvurmayı arttırabilmektedir. Bu nedenle ülkemizde vergilendirme sürecinde adalet ve ödeme gücü ilkesine uyum sağlayabilmek adına dolaylı vergiler üzerinde oluşan vergi yükü ağırlığının dolaysız vergilere kaydırılması gerekmektedir.

2.1.3. Stopaj Yöntemi ve Mali Anestezi

Mali anestezi, mükellefin ödemiş olduğu verginin yükünü hissedememesi olarak nitelendirilmektedir. Mükellefin vergiye karşı sorumluluklarını farkında olmadan eksiksiz yerine getirmesi olarak da ifade edilmektedir (Akdoğan, 2006: 180). Genel anlamda, vergi yükümlüsü fiyatın içine gizlenmiş olan verginin psikolojik olarak yükünü hissetmemekte ve mali olarak yanılığa düşmektedir. 1600’lü yıllarda Fransa’da Maliye Bakanı olarak görev yapan Jean-Baptiste Colbert tarafından “*Vergileme sanatı, kazı bağırtmadan, ondan mümkün olduğu kadar fazla tıy almaktır!*” şeklinde ifade edilerek vergilendirmenin mükellef açısından önemine dikkat çekmiştir. Dolaylı vergiler mükellef psikolojisi yani mali anestezi açısından uygun vergiler olarak kabul edilmektedir (Sandalcı ve Sandalcı, 2021: 111). Dolaylı vergiler tüketim ve harcamalar üzerinden alındığı için mükellefin ödediği vergiyi daha az hissetmesini sağlar. Mükellef doğrudan doğruya vergi yükü miktarını hesaplama fırsatına sahip olmamaktadır ve satın almış olduğu malın yalnızca ücretini ödediğini düşünerek harcama yapmaktadır. Genellikle mükellefin hissettiği vergi yükü ile ödediği vergi yükü aynı olmamaktadır. Bu yüzden mükellef psikolojisine en uyumlu vergilerdir.

Vergi idarelerinin geliri arttırmak amacıyla başvurduğu vergi türü de genellikle dolaylı vergilerdir. Devletin kamu gelirlerini arttırmak için dolaysız vergilere başvurması halinde gelire bağlı olan vergiler mükellefin geliri arttıkça ödenecek vergi miktarı arttıracaktır. Bu nedenle mükellef vergi yükünü hissedecek ve vergiye karşı reaksiyon gösterebilecektir. Dolaylı vergilerde ise verginin malın fiyatının içine gizlenmiş olması ve dolaysız vergilerin aksine mükellefin vergi idareleri ile doğrudan iletişim halinde olmaması sebebiyle vergiye karşı verilen tepki daha az olmaktadır (Göde, 2022: 15).

Stopaj yönteminin dolaylı vergi olarak tahsil edilmesi nedeniyle kişiler vergi yükünün çoğunu hissetmemektedir. Dolaylı vergiler yapısı itibarıyla mükellefin şahsi durumuna bakılmaksızın herkese eşit oranda uygulanması, kolay yansıtılabilmesi ve en geniş uygulama alanına sahip vergi türü olması nedeniyle mükellefin yaptığı her harcama kaleminin vergisini hesaplaması mümkün değildir. Bir örnekle açıklamak gerekirse KDV ve ÖTV üzerinden mali anestezi uygulanabilmektedir ve ekonominin kötü olduğu dönemlerde mükellefin tüketim ve harcamaları üzerinden alınan bu iki vergi kalemlerinden zorunlu tüketim malları dışında, lüks tüketim harcamalarını en aza indirgeyebilmekte ve fazla vergi yükünden kurtulabilmektedir (Ay ve Ay, 2022: 1233). Fakat vergi mükellefinin almış olduğu her malın fatura veya fişini kontrol etmesi, KDV ve ÖTV oranını hesaplaması gerekmektedir. Fakat bu işlem gerçek hayatta sürekli uygulanması mümkün olmayan bir durumdur. Aynı durum ücret gelirine sahip kişilerde de geçerlidir. Ücret geliri elde eden memur

veya işçi, geliri eline geçmeden stopaj yöntemiyle tahsil edilen vergisini hissetmemektedir. Bununla birlikte her ay tahsil edilecek vergi miktarını uzun vadede de kontrol etmesi ve hesaplaması oldukça zor bir durumdur (Demir, 2013: 82). Bu yüzden stopaj yöntemine dayanan ücret gelirleri de mali anesteziye maruz kalmaktadırlar. Devlet açısından mükellefin vergi borcundan kaçınmasını veya kaçırmasını engellese de mükellef açısından ödediği vergiyi sorgulayamama hatta tepki verememe gibi sonuçları bulunmaktadır. Dolaysız vergilere uygulanması halinde her ne kadar dolaysız vergi gibi gözükse de verginin niteliğinin bozulmasına neden olmaktadır.

2.2. Vergileme İlkeleri Yönünden Stopaj

Vergileme ilkeleri; toplumun ekonomik, sosyal ve mali ihtiyaçlarının karşılanması için uygulanan vergileme yöntemlerinde dikkat edilmesi gereken hususları ifade etmektedir. Vergileme sürecinde ülkelerin gelişimi ve değişen ihtiyaçları doğrultusunda vergileme ilkeleri de değişime uğramaktadır (Pehlivan, 2018: 146). Bu değişim, vergileme ilkeleri açısından ülkeden ülkeye farklılıklar gösterebilmekte ve bu sürece bağlı olarak mevcut olan koşulları değil olması gereken koşulların etrafında şekillenmektedir. Geçmiş dönemlerde vergiler yalnızca devlete gelir sağlama amacına dayanarak ele alınsa da günümüzde değişen sosyal ve kültürel ihtiyaçlar, gelişen teknoloji ve sanayileşme karşısında yeni kaynak ihtiyaçlarının doğmasına sebep olmuştur. Vergileme yöntemleri, ülkemizde bu ilkeler çerçevesinde uygulanmaya devam etmektedir. Vergi gelirleri her ne kadar en önemli kamu geliri olarak ele alınsa da mükellefe uygulanacak vergilerin hesaplanması, uygulanması ve tahsil yöntemleri de bir o kadar önem arz etmektedir. Bu nedenle mükellef gelirleri, bu ilkelere uygun şekilde vergilendirilmeye çalışılmaktadır. Stopaj yöntemi bu ilkeler çerçevesinde başlıklar halinde açıklanacaktır.

2.2.1. Vergilemede Genellik İlkesi Yönünden Stopaj Yöntemi

Anayasada belirtilen “hukuk devleti” ve “eşitlik” ilkesi, kişilerin haklarının korunması, kişiler arasında eşitlik sağlanması, verilen hakların tanınması ve uygulanması gereken yükümlülükler genellik ilkesinin bir sonucudur (Tekbaş, 2010: 150). Genellik ilkesi, vergi kanunlarına dayanarak uygulanan vergi sistemlerinin kişileri veya grupları gözetmeksizin hakların herkese eşit bir şekilde uygulanmasını ifade etmektedir. “*Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür*” (T.C Anayasası, 1982: madde 73). Anayasanın 73’üncü Maddesi’nde de belirtildiği üzere belli kişi veya grupların, sınıfsal ayrım gözetmeksizin mali gücüne oranla vergi ödeme zorunluluğu bulunmaktadır. Bu maddeye dayanarak belirtilen “herkes” ifadesi genellik ilkesine dayanmakta, ailesini geçindirmeye yetecek miktarda gelire sahip kişilerin bu miktarı aşan kısmı üzerinde vergiye tabi olmasını ifade etmektedir (Bayraklı ve Odabaş, 2000: 149). Vergi borcunun kişilerin din, dil, ırk, cinsiyet vb. özelliklerine dayanarak sınıflandırılması, belli kişilerden alınması veya bazı kişilere imtiyaz tanınması, vergilemede sadece eşitlik ilkesine değil adalet ilkesine de ters düşmektedir (Hepaksaz, 2007: 97).

Vergiler, devletin kamu harcamaları finansmanını karşılayabilmek için başvurduğu en önemli gelir kaynağıdır. Bu nedenle vergilerin mali amacı kapsamında vergi ödemekle yükümlü kişiler eşit sorumluluklara sahiptir ve uygulanacak muafiyet, istisna ve indirimler de kanun hükümlerine dayanarak herkesi kapsayacak biçimde uygulanmalıdır (Demircan, 2015: 263). Fakat muafiyet, istisna ve indirimler belli koşullara bağlı uygulandığından çoğu kişileri kapsamamakta ve bu nedenle vergilemede genellik ilkesine aykırılık taşımaktadır. Stopaj yöntemi yalnızca ücret gelirlerinde artan oranlı tarife olarak uygulanmakta ve mükellefin geliri arttıkça vergi yükü de artmaktadır. Bu yüzden ücretlerin aksine düz oranlı tarife olarak uygulanan diğer vergi gelirlerinde, gelir ne olursa olsun aynı oranda vergilendirilmeleri, geliri yüksek mükelleflerin daha az vergi ödemesine ya da geliri düşük mükelleflerin daha fazla vergi ödemesine sebep olmaktadır. Bu durum eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaktadır.

2.2.2. Vergilemede Belirlilik (Kesinlik) İlkesi Yönünden Stopaj Yöntemi

Vergilemede belirlilik ilkesi, kanunlara dayanarak uygulanacak vergi miktarının, vergi türünün, vergi oranlarının ne zaman ne şekilde alınacağını hem kişiler hem de idare tarafından önceden öngörülebilir ve kesin olarak bilinmesini ifade etmektedir (Erkin, 2012: 241). Belirlilik ilkesi, aynı zamanda vergilemede açıklık ilkesine dayanmakta buna istinaden belirlenen koşulların herkes tarafından kolay anlaşılması ve açık şekilde ifade edilmesine dayanmaktadır. Ayrıca belirlilik ilkesi, vergilendirme sürecinde aynı zamanda tutarlılık ve süreklilik kavramını da içerisinde barındırmaktadır (Küçük, 2018: 225). Mükellefin gelecekte yapmayı planladığı yatırımların veya faaliyetlerin sonucunda uygulanacak vergisel işlemler üzerinde de belirlilik (kesinlik) ilkesi önem taşımaktadır. Bir örnekle anlatmak gerekirse 2008 yılında Ford Motor Company, 28.03.1996 tarihinde ABD ve Türkiye arasında imzalanmış olan Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması (ÇVÖA) uyarınca elde etmiş olduğu gelir üzerinden 9,738.052 TL mülkiyet hakkının ihlali sebebiyle iade davası açmıştır (Armutçu, 2017). Stopaj şeklinde kesinti yapılacak tutar kurum kazancı olarak tanımlandığı takdirde uygulanması gereken oran %19,8 iken temettü (kâr payı) olarak vergiye tabi olması halinde ise ÇVÖA'na dayanarak %15 oranı uygulanması gerekmektedir.

Aynı kanuna ilişkin farklı yorumlar bulunması ve bu yorumların hangisinin geçerli olacağına dair içtihadın birleştirilmemesi nedeniyle, şirket sahibi vergileme ilkelerinden belirlilik (kesinlik) ve öngörülebilirlik ilkesinden faydalanamamaktadır. Bu durum şirketin daha fazla vergi ödemesine yol açmasının yanı sıra gelecekte yapmayı planladığı yatırımları açısından hangi oranların geçerliği olacağını önceden bilmemesi yapacağı faaliyetleri açısından belirsizliğe sebep olmaktadır. Dava üzerinde stopaja ilişkin farklı içtihadın bulunması, uyulması gereken hükmün uzun süredir yürürlükte olmasına rağmen yorumunda net bir ifadeye ulaşılamaması sonucunda mahkeme tarafından hukuki belirlilik ve öngörülebilirlik ilkesi ihlali kararı verilmiştir.

2.2.3. Vergilemede Adalet İlkesi Yönünden Stopaj Yöntemi

Vergilemede adalet ilkesi, herkesten ödeme gücü ölçüsünde vergi alınması olgusuna dayanmaktadır. Aynı zamanda devletin kamu harcamaları finansmanı için toplumda yaşayan tüm bireylerden ayırım yapılmaksızın herkesin ödeme gücüne göre vergi tahsil etmesidir. Vergileme ilkeleri açısından önemli bir yere sahip olmasına rağmen adalet ilkesine çeşitli anlamlar yüklemek mümkündür. Adalet ilkesi; toplumlar arasındaki farklılıklara, toplumun değer yargılarına, ülkeden ülkeye, zamandan zamana değişmekte ve sayısal ölçümü mümkün olmayan bir vergileme ilkesidir. Ülkeler açısından iyi bir vergi sistemi adalet ilkesi koşuluna bağlıdır hatta vergi sisteminin işleyişi açısından en önemli ilkesidir (Şen ve Sağbaş, 2015: 223). Ülkemizde adalet ilkesi ödeme gücü ve eşitlik ilkesi etrafında şekillenmekte hatta adalet ilkesinin varlığı bu iki ilkenin yerine getirilmesine bağlıdır.

Vergileme sürecinin olmazsa olmaz ilkesi görülen adalet ilkesi, kamu harcama finansmanı için toplum bireylerinden alınan vergilerin yine toplum sunulan faydasının da eşit şekilde olması gerektiğini vurgulamaktadır. Toplum bireylerinden tahsil edilen vergilerin, kişiler arasında imtiyaz tanınmadan herkese eşit şekilde uygulanması gerektiği vurgulanmaktadır. Anayasanın 73/2'inci Maddesi'ne göre, "*Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır*". Bu madde sadece devletin toplayacağı verginin adaletli olmasını değil aynı zamanda toplum bireylerinin kamu hizmetlerinden yani milli gelirden sağlayacağı faydanın da adaletli olmasına vurgu yapmaktadır. Vergilemede adalet ilkesinin uygulanamaması sonucu kişilerin kamu hizmetlerinden daha az fayda elde edip daha fazla vergi yükü taşımasına ya da tam tersi kamu hizmetlerinden sağladığı fayda yüksek olmasına rağmen daha az vergi ödemesine sebep olmaktadır (Ergür ve Köstekçi, 2021: 2943). Bu yüzden devletin kaynak ihtiyacı için başvurduğu vergilerin maddi zorunluluk olmasının yanı sıra gelire orantılı olarak yani ödeme gücü ilkesine dayanarak tahsili adalet ilkesinin gereğidir.

Stopaj yönteminde adalet ilkesinden sapmalara yol açan bazı durumlar vardır. Beyana dayalı yöntemlerde üçer aylık veya yıllık beyan dönemleri, mükellefe ödeme zamanına kadar vergi miktarını değerlendirme ve geç ödeme fırsatı yaratmaktadır. Ancak stopaja tabi vergi mükellefi, henüz eline geçmemiş gelirin vergisi ödemek zorunda kalmaktadır. Bu da vergilemede adalet ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Bir örnekle açıklamamız gerekirse zirai kazanç sahiplerinin stopaj usulüyle vergilendirilmesi sonucu sadece kazançları dikkate alınmaktadır. Fakat verimsiz toprak veya kötü geçen hasat döneminde düz oranlı olarak uygulanan stopaj yöntemi nedeniyle hasat maliyeti fazla olan zirai kazanç sahipleri açısından dezavantaj yaratmaktadır. Ayrıca zirai kazanç sahiplerinden alışveriş yapanlarında vergilemede adalet ilkesinin uygulanabilmesi açısından önemli bir yeri vardır. Zirai kazanç sahiplerinden alışveriş yapan kişiler GVK 94'üncü Madde gereği stopaj yapmakla yükümlü olmayan kişilerse çiftçinin geliri kanunlarda belirtilen beyanname üst sınırını aşmadıkça vergi ödenmemektedir. Bu durum aynı koşullara ve aynı gelire sahip çiftçiler arasında

dezavantajlı bir ortam yaratmakta ve vergilemede yatay adalet ilkesine de aykırılık teşkil etmektedir (Ekinci, 2014: 47-48).

2.2.4. Vergilemede Uygunluk İlkesi Yönünden Stopaj Yöntemi

Vergilemede uygunluk ilkesi, vergilerin mükellefin en uygun olduğu şartlarda tahsil edilmesini (Soğukpınar, 2009: 21), vergi idareleri tarafından mükellefe bu süreçte gereken kolaylıkların sağlanmasını ifade etmektedir (Pehlivan, 2018: 147). Her mükellefin gelir sağlama koşulları aynı olmadığı için gelir durumları da bundan etkilenebilmektedir. Bu yüzden bu ilke; şahsiliğten uzak şekilde, kaynağı ve durumu açısından ayrı ayrı belirlenen mükellef gruplarına göre belirlenip mükellefler için en uygun vergilendirmenin vergi idareleri tarafından gereken kolaylıkların sağlanıp uygulanmasını gerektirmektedir. Genel anlamda vergi tahsilatının mükellef için en uygun ekonomik, mali ve psikolojik koşullarda yapılması, vergi idareleri açısından ise mükellefin vergi sürecindeki işlemleri için kolaylıklar sağlanmasını ifade etmektedir. Vergilemede uygunluk ilkesinde, mükellefin en uygun vergi konusunu seçebilmesi çifte vergilendirmeyi önlerken diğer taraftan tahsil sürecinde en uygun zamanın uygulanması da vergi kayıp ve kaçakçılığını engelleyebilme olanağı sağlamaktadır (Sarı, 2016: 25).

Stopaj yönteminde, mükellefin gelirinin en yüksek olduğu anda verginin peşin olarak tahsil edilmesi uygunluk ilkesine uyum sağlamaktadır. Ayrıca bu durum mükellefin vergi yükünü daha az hissetmesi nedeniyle vergi idarelerine karşı tutum ve davranışları üzerinde de olumlu etki yaratmaktadır. Fakat uygunluk ilkesi ödemenin mükellef açısından en uygun şartlarda alınmasını teşvik etse de stopaj yönteminin aksine beyana dayanan vergilerde, yıllık ödeme dönemleri mükellefe gelirini daha fazla süre değerlendirebilme avantajı sağlamaktadır. Aynı zamanda beyana dayalı vergilendirilen çoğu mükellef vergi tahakkuk edildikten üç ay sonra ödeme yapabilme imkânına da sahiptir. Bu durum uygunluk ilkesinden sapmalara neden olurken stopaj yöntemine tabi mükellef açısından da maddi ve psikolojik olumsuzluklar oluşturmaktadır.

2.2.5. Vergilemede İktisadilik (Etkinlik) İlkesi Yönünden Stopaj Yöntemi

Vergilemede iktisadilik ilkesi, vergileme sürecindeki maliyetlerin oldukça düşük tutulmasını yani toplanan vergilerin çoğunun devlet hazinesine girmesini, mükellefin vergiyle alakalı kararlarını etkilememesi ve vergi tahsil süreci ile alakalı harcamaların ve oluşacak giderlerin mümkün oldukça az miktarda olmasını gerektirmektedir (Pehlivan, 2018: 147; Çimen, 2017: 95). Bu nedenle stopajın bu ilkeye en uyumlu yöntem olduğunu söyleyebiliriz çünkü stopaj yönteminde vergi kesintisi, vergi mükellefi tarafından değil; üçüncü kişi olan vergi sorumlusu tarafından gerçekleşmektedir. Bu durum mükellefi vergi borcuna dayanan idari işlemlerin yükümlülüğünden kurtarıırken buna ek olarak vergi idarelerinin de iş ve maliyet yükünü azaltmaktadır. Aynı zamanda verginin gelir elde edildiği anda kaynağında tahsil edilmesi devletin geliri açısından da kesinlik sağlamaktadır. Bu durum vergi

gelirinin en düşük maliyetle eksiksiz tahsilini sağlaması ve iktisadi hayatın işleyişini bozmaması nedeniyle devletin daha fazla gelir elde etmesine yardımcı olurken aynı zamanda iktisadi hayatın işleyişini de bozmamaktadır.

İktisadilik ilkesi, verginin en az maliyetle tahsilinin gerçekleşmesinin yanı sıra verginin devlet veya hazineye intikalinin de süratle yapılmasını ifade etmektedir (Aksoy, 1991: 243). Stopaj yönteminde bu ilkeye en uygun örnek dolaylı vergilerdir. Dolaylı vergilerden tahsil edilen gelirin vergi sorumlusu tarafından ödenmesi hem devlete az maliyetle gelir elde etme fırsatı sunmakta hem de mükellefi vergi maliyetinden kurtarmaktadır. Fakat stopaj yönteminde vergilendirme sürecinin işlem ve maliyet yükü vergi sorumluları tarafından yerine getirilmektedir. Bu durum beyana tabi mükelleflere avantaj sağlarken stopaj yönteminde vergi sorumlusu olan kişi açısından bakıldığında dezavantaj oluşturarak adaletsizlik ilkesine aykırılık oluşturmaktadır.

2.2.6. Vergilemede Ödeme Gücü İlkesi Yönünden Stopaj Yöntemi

Anayasanın 73'üncü Maddesinde “*mali güce göre*” vergi ödenmesi hükmüne yer verilmiştir. Vergilemede eşitlik ilkesine dayanan ödeme gücü ilkesi, mükellefin vergi yükünün elde ettiği gelire göre hesaplanması ve tahsil edilmesini ifade etmektedir. Ödeme gücü ilkesi, mükelleflerin gelirin oranla vergilendirme yapılmasını öngörmesinin yanı sıra mükelleflerin katlandığı vergi yükü karşısında elde ettiği faydaya göre eşitlik sağlanmasını da ifade etmektedir (Erginay, 1992: 52). Stopaj yöntemi ücret gelirleri dışında diğer gelir unsurları için düz oranlı tarife şeklinde uygulanmaktadır. Bu durum geliri az olan kişilerin, geliri yüksek olan kişilere nazaran vergi yükünün fazla olmasına neden olmaktadır. Gelir arttıkça vergi miktarının değişmediği stopaj yöntemi mükellefler arasında oluşan ödeme gücü ve eşitlik ilkesine aykırılık taşımaktadır. Aynı zamanda ödeme gücünün tespiti mükellefin gelir, servet ve harcamalarının toplamı üzerinden tespitine dayanmaktadır (Erkin, 2012: 244). Ancak stopaj yönteminin yalnızca ücretler üzerinde artan oranlı tarife olarak uygulanması ve mükellefinin elde ettiği ücret dışındaki geliri belirtilen vergi dilimi tarifelerini aşmadığı sürece tekrar vergilendirme yapılamaması nedeniyle ödeme gücü ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. Buna ilave olarak ücretlerde uygulanan artan oranlı tarife, geliri son dilime göre belirlenen mükellefin geliri arttıkça vergi oranı değişmemekte ve düz oranlı tarife etkisi oluşturarak (Öz ve Rakıcı, 2004: 28) mükellefler arasında eşitlik ve ödeme gücü ilkesi uyumu sağlanamamaktadır. Dolaylı vergilerde, mükellefin şahsi durumlarını ve gelirlerini baz almadan herkesi aynı oranda vergilemeyi amaçlayan düz oranlı tarife uygulanmaktadır. Bu durumun en yaygın örneği harcama vergileridir. KDV’nde mükelleflerin geliri üzerinden değil harcamaları üzerinden alınan bu vergi, gelir arttıkça vergi yükünün azalmasına sebep olmaktadır. Tüm bunlar sonucunda stopaj yöntemi, vergi kayıp ve kaçakçılığını önleme ve geliri garanti altına alabilme yönünden devlete avantaj sağlasa da mükellefin katlandığı vergi yükü açısından birçok dezavantaja sebep olmaktadır.

2.3. Stopaj Yönteminin Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Daha önceki bölümlerde de belirttiğimiz üzere vergi gelirlerinin tahsili için kullanılan stopaj yönteminin en önemli amacı verginin süratle elde edilmesi ve bu sayede gelirin kayba uğramadan devlet veya hazineye intikal etmesidir. Ancak uygulama, verginin mükellefi ve alacaklısı dışında vergiden sorumlu üçüncü kişiyi yükümlü kılarak tahsilini gerçekleştirmektedir. Mükelleflerin katlanması gereken iş ve maliyet yükleri, vergiden sorumlu üçüncü kişiye geçmektedir. Bu durum taraflar arasında olumlu sonuçlar ortaya çıkardığı gibi bazı durumlarda da birçok eksikliğe neden olmaktadır. Bu bölümde stopaj yöntemi nedeniyle ortaya çıkan olumlu ve olumsuz yönler detaylı şekilde incelenecektir.

2.3.1. Stopaj Yönteminin Olumlu Yönleri

Bir vergi tahsil yöntemi olarak uygulanan stopajın, devlet açısından vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemeye dayalı amacının yanı sıra birçok olumlu yanı da bulunmaktadır. Mükellefin vergi yükünü daha az hissetmesine fayda sağlarken, hazinenin vergi maliyetleri ve işlemleri açısından daha kolay uygulanabilir olmasını sağlamaktadır. Bu bölümde, alt başlıklar halinde stopaj yönteminin olumlu yanları ele alınacaktır.

2.3.1.1. Devletin Vergi Alacağını Garanti Altına Alması

Stopaj yönteminde verginin tahsil işlemi kesinlik taşımaktadır. Bu yöntemde verginin tahakkuk edildiği anda tahsil edilmesi sebebiyle devlet vergiyi garanti altına alabilmektedir (Turhan, 2020: 143). Ancak beyana dayalı gelirlerde mükellefin içinde bulunduğu maddi ve manevi koşullar, vergi tahsil sürecini tehlikeye atabilmektedir. Mükellef vergiyi zamanında ödememe yollarını seçebilmekte ve bu nedenle vergi tahsil edilememektedir. Fakat stopaj yönteminde gelir elde edildiği anda kesinleşmekte ve tahsil edilmektedir. Devlet açısından gelirini garanti altına alabilmesi, mükellef açısından ise vergi ödeme yükümlülüğünü psikolojik olarak daha az hissetmesine fayda sağlamaktadır (Özer, 1977: 126). Stopaj yönteminde devletin en önemli uygulama alanını ücret geliri elde edenler oluşturmaktadır. Ücretlerde verginin tahsili gelir elde edilmeden devlete ödenmektedir ve bu durum devlet açısından verginin garanti altına alınması yönünden fayda sağlamaktadır. Aynı şekilde Kurumlar Vergisi'ne tabi dar mükellefin geliri üzerinden uygulanan stopaj yönteminin de öncelikli amacı vergi gelirinin garanti altına alınmasıdır.

2.3.1.2. Vergi Tahsil Sürecinde Sürat Sağlaması

Stopaj yönteminin modern vergileme yöntemi olarak kabul edilmesindeki en önemli faktör, vergi tahsil sürecini kısaltmasıdır. Vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesi yani gelirin elde edilmesi ile verginin tahsilinin süratle kaynağında kesilmesi yöntemi, esas itibarıyla vergilendirmede stopaj

yöntemidir (Doğrusöz, 1989: 33). Beyana dayanan yöntemlerde gelirin elde edilmesi ve vergilendirme süreci arasında devlet açısından zaman kaybı yaşanabilmektedir. Stopajda ise vergi, vergi yükümlüsünün kazançları olduğu anda ve hatta yükümlünün eline geçmeden tahsil edebilme fırsatı sunmaktadır (Aliefendioğlu, 1975: 3). Bu yüzden stopaj yöntemi tarh ve tahsil sürecini aynı anda uygulayabilme fırsatı sunması nedeniyle devlete zaman açısından avantaj sağlamaktadır.

Devletin en önemli gelir kaynağının vergiler olduğunu düşünürsek tahsil edeceği vergiyi diğer yöntemlerin aksine vergi sahiplerinin eline geçmeden tahsil edebilmesi mükellef açısından vergi yükünü daha az hissetmesine devlet açısından ise en kısa sürede gelir elde edebilmesine fayda sağlamaktadır (Kutadgu, 2012: 67). Aynı zamanda stopaj yöntemi konjonktürel dalgalanma dönemlerinde vergi tahsilatı açısından yaşanacak olumsuzluk etkilerin giderilmesini sağlayabilmektedir. Bunun yanı sıra stopaj yöntemiyle verginin tahsilinin süratle yapılması, enflasyon dönemlerinde devletin kamu alacaklarını garanti altına alırken buhran dönemlerinde ise talep yetersizliği, işsizlik gibi olumsuz etkilere karşı da verginin önceden tahsil edilmiş olması devletin vergi kaybına engel olmaktadır (Doğrusöz, 1989: 33).

2.3.1.3. Vergi Mükellefinin Yükümlülüklerini Azaltması

Stopaj yöntemi, verginin gelirin kaynağında doğrudan kesilerek devlete ödenmesini sağlamaktadır. Bu nedenle, geliri elde eden kişinin vergi miktarı için beyanname hazırlama ve vergi dairelerine sunma yükümlülüğünü ortadan kaldırmaktadır. Mükellef verginin işlem ve miktarlarının hesaplanması, hesaplanan verginin vergi idarelerine beyanı ve zamanında ödenmesi konusunda hazineye karşı sorumlu değildir (Turut, 2009: 10). Stopaj yönteminde, vergi mükellefi adına gelirin kaynağından vergiyi keserek mükellef adına vergi idarelerine ödenmesi vergi sorumlusu tarafından gerçekleştirilmektedir. Verginin sorumlusu tarafından yerine getirilen şekli yükümlülükler ve gelir elde edildikçe kaynağında vergi ödenmesi nedeniyle mükellefin devlete karşı sorumlulukları azalmaktadır. Bu durum mükellef açısından vergiyi daha az hissetmesinin yanı sıra vergiye karşı işlemlerin külfetinden de kurtarmaktadır.

2.3.1.4. İdarenin İş Yükümlülüğünü Azaltması

Stopaj yönteminde, vergi gelirin kaynağında kesildiği için vergi idarelerinin denetimine olan ihtiyacı azaltmakta veya tamamen ortadan kaldırmaktadır. Vergi idareleriyle ilgili süreçler karmaşık ve zaman alıcı olabilirken stopaj yöntemi bu süreçlerin sıklığı ve karmaşıklığını azaltmaktadır. Bu yöntem vergi mükelleflerinin beyanlarının ve vergi hesaplamalarının denetlenmesine duyulan ihtiyacı azaltmaktadır (Doğrusöz, 1989: 35). Aynı zamanda stopaj yönteminde vergi borcunun mükellefin geliri üzerinden vergiden sorumlu üçüncü kişi tarafından ödenmesi nedeniyle verginin eksik ödenmesi vergi sorumlusuna herhangi maddi bir çıkar sağlamadığı için devlete karşı hileli işlemleri de engellemektedir (Özer, 1977: 134). Bu nedenle hesaplanan vergilerin eksik ödenmesi ve

beyan edilmesi durumuyla daha az karşılaşılmakta bu da vergi dairelerinin verimliliğini arttırmaktadır. Vergi daireleri, kaynaklardan gelen bilgilere dayanarak doğrulama ve denetim süreçlerini daha etkin bir şekilde gerçekleştirebilmektedir. Stopaj yönteminde vergiyle alakalı tüm işlemlerin vergi sorumlusu tarafından yerine getirilmesi vergi idarelerinin iş yükü ve maliyetini azaltmasının yanı sıra verginin kaynağında tahsiline imkân sağlaması nedeniyle vergi kayıp ve kaçakçılığına da engel olmaktadır (Bulut, 1996: 19).

2.3.1.5. Vergiden Kaçınma ve Vergi Kaçırma Önlemesi

Stopaj yönteminde vergi, mükellefinin kontrolünde olmayan bir aşamada kesintiyi gerçekleştiren taraf olan vergi sorumlusu tarafından vergi dairelerine ödenmektedir. Bu durum mükellefin diğer yöntemlere göre vergi yükünü daha az hissetmesine neden olmakta (Ekinci, 2014: 32), dolayısıyla mükellefin vergiden kaçınma ve kaçırma girişimlerini azaltmaktadır. Ayrıca stopaj yönteminde verginin eksik ödenmesi veya ödenmemesi durumunda devletin uğrayacağı vergi kaybına karşı yükümlülük vergi sorumlusuna aittir. Bu yüzden vergi sorumlusu vergi borcunu kanuna uygun olarak bildirmek ve ödemeyi doğru şekilde yapmak zorundadır. Vergi sorumlusunun vergi matrahlarını eksiksiz bir şekilde kaynağında kesmesi vergi sorumlusu açısından gider olarak gösterileceği için noksan göstermenin aksine avantaj sağlamaktadır (Oktar, 1997: 70).

Stopaj yöntemi, iç kontrol mekanizması olarak da işlev görmektedir. Bu sebeple vergi kaçırma veya kaçınma için geliri veya ödemeyi kaynağında gizlemek veya değiştirmek daha zor hale gelmektedir. Vergi mükelleflerinin ödemeleri üzerinde doğrudan kontrol sağlar ve kesintiyi gerçekleştiren tarafın bu görevi yerine getirmemesi veya hatalı bildirimde bulunması durumunda yaptırımlar uygulanabilmektedir (Doğrusöz, 1989: 34). Ayrıca vergiden kaçınma veya kaçırma engelleyen diğer bir husus olan yanlış beyanlar, eksik kesintiler veya kesinti bildiriminde bulunmama gibi durumlara karşı vergi mevzuatında bulunan cezai yaptırımlar uygulanabilmektedir (Aliefendioğlu, 1974: 4). Örneğin, ücret üzerinden gelir elde edenlerin vergi sorumluları tarafından vergi kesildikten sonra ödenmesi nedeniyle tahsil sürecinde devlete sürat sağlamasının yanı sıra eksik bildirme veya sorumlulukları yerine getirmeme durumunda cezai yaptırımlar uygulanmakta, bu durumda hem mükellefin hem de vergi sorumlusunun vergiden kaçınma ve kaçırmasını engellemektedir. Fakat bazen bu durum vergi mükellefi ve sorumlusunun anlaşarak daha düşük miktarda vergi ödemek için geliri daha az gösterme yoluna başvurusu sorununu karşımıza çıkarmaktadır. Bir örnekle açıklamak gerekirse, mükellef bir üst vergi dilimi tarife miktarına isabet eden gelirini, daha fazla vergi ödemekten kaçınmak için olduğundan düşük gösterme yoluna başvurabilmektedir. Bu nedenle vergi üzerinde denetimin etkinliği, vergiden kaçınma ve kaçırma azaltmakta önemli yere sahiptir.

2.3.1.6. Enflasyonist ve Deflasyon Sürecine Uyum Sağlayabilmesi

Stopaj yöntemi, **devletin** ekonomik dalgalanmalardan zarar görmesini engellemesinin yanı sıra (Özer, 1977: 135) ekonomik dalgalanma süreçlerinde maliye politikası aracı olarak da kullanılabilir. Bu yöntem vergi mükellefinin de ekonomik dalgalanmalar karşısında zarar görmesini engellemektedir (Üzeltürk, 1988: 4). Örneğin, ülkelerin enflasyonla karşılaştığı dönemlerde vergi tahsilatının kaynağında peşin olarak uygulanabilmesi ücretlerde yaşanacak artışa rağmen devletin alacağını garanti altına almasını sağlamaktadır. Tam tersi deflasyon süreçlerinde ise mevcut piyasadaki talep yetersizliği, işsizlik, üretimin yetersiz oluşu gibi olumsuz mali durumlarda da vergi peşin tahsile dayandığından devlet açısından gelir kaybı yaşanmasına da engel olmaktadır (Dilek, 2006: 41). Ekonomik dalgalanmaların yaşandığı dönemlerde diğer beyana dayalı yöntemlerin aksine vergi peşin tahsil edildiğinden vergi hasılatının olumsuz etkilenmesine engel olmaktadır.

2.3.2. Stopajın Olumsuz Yönleri

Stopaj yöntemi, yapısı itibarıyla bazı aksamalara sebebiyet vermektedir. Devletin uygulamış olduğu diğer tahsil yöntemlerine kıyasla iş ve işlemler üzerinde daha kolay uygulanabilmesi ve vergi idarelerinin tahsil maliyetlerinin daha az olması nedeniyle tercih konusu olmaktadır. Ancak bu durum diğer yönteme tabi mükelleflere istinaden mükellef açısından olumsuz koşullar ortaya çıkarmaktadır. Bu bölümde alt başlıklar halinde stopaj yönteminin olumsuz yönleri ele alınacaktır.

2.3.2.1. Düz Oranlı Olarak Uygulanabilmesi

Stopaj yönteminde düz oranlı tarife uygulanması nedeniyle stopaja tabi tutulan mükellefler için aynı oranda kesinti yapılmaktadır. Bu yöntem; mükellefin şahsi, ailevi durumlarını ve ödeme gücünü baz almadan uygulanmakta olan objektif karakterli bir vergi tahsil yöntemidir (Turhan, 2020: 143). Bu durum, düşük gelirli bireylerin daha yüksek oranda vergilendirilmesine neden olurken yüksek gelirli bireylerin ise gelirlerine orantılı olarak daha az miktarda vergi ödemesine neden olabilmektedir (Kutadgu, 2012: 69). Gelir seviyeleri farklı olan mükelleflerin aynı oranlarda vergilendirilmesi, vergilemede adalet ve eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaktadır.

Stopaj yönteminde mükellefler, gelirlerini optimize etmek veya yasal yollarla vergi tasarrufu yapmak için daha sınırlı seçeneklere sahiptirler. Ayrıca mükellefin vergi tasarrufu ve planlaması için daha az esneklik sağlamaktadır. Düşük gelirli bireyler için yüksek oranda kesinti yapılması, vergi tasarrufu yapma imkânlarının kısıtlanması nedeniyle mükellefleri finansal açıdan zorlayabilmektedir (Ekinci, 2014: 33). Örneğin, bu yöntemde ücret geliri elde edenler dışındaki gelirlere düz oranlı vergi tarifesi uygulanmakta ve bu durum artan oran uygulanan beyana dayalı mükelleflerle kıyaslandığında ödeme gücü ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. Mükelleflerin gelirleri arttıkça daha yüksek bir oranda vergi ödeyeceklerini bilerek gelir elde etme ve ekonomik faaliyetlerde teşvik edici etkiler

yaratmaktan ziyade, çalışma motivasyonunu düşürmenin yanı sıra ekonomik etkinliği de olumsuz etkileyebilmektedir.

2.3.2.2. Objektif Karakterli Olması

Stopaj, objektif karakterli bir vergi tahsil yöntemidir. Mükellefin şahsi durumu dikkate alınmaksızın vergi doğduğu anda herkese aynı oran uygulanarak kesinti yapılmaktadır. Stopajın; objektif karakterli vergi olması nedeniyle kazanç ve irat sahibinin, indirim ve muafiyet koşullarını sağlaması halinde bunlardan yararlanması mümkün değildir (Ekinci, 2014: 32). Stopajın aksine diğer vergi türlerinde mükellefin şahsi, ailevi, sosyal, vb. durumlarına veya istisna, muafiyet haklarına göre ödedikleri vergi oranları değişmektedir (Doğrusöz, 1989: 40). Mükellefin şahsi durumları dikkate alınmadan kazancı üzerinden kanunda uygun görülen oranlarda herkese aynı şekilde uygulanan stopaj yöntemi aslında bir vergi tahsil yöntemi olması nedeniyle asıl vergilere oranla ödenmesi gereken vergi tutarından daha fazla ödenebilmektedir. Bu durum stopaja tabi bazı mükelleflerin vergi yükünü daha fazla hissetmesine neden olabilmektedir. Stopaj yönteminin objektif karakterli olması, vergi miktarını etkileyebilecek kişisel durumların dikkate alınmaması, verginin gelire orantılı tahsilatının yapılması vergilemede adalet ve eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaktadır.

2.3.2.3. Süresinin Kısa Olması

Stopajın yönteminde vergi oluştuğu anda tahsil edilmesi enflasyon dönemlerinde diğer yöntemlerin aksine mükellef açısından olumsuz etki yaratmaktadır. Enflasyonist ekonominin etkin olduğu dönemlerde yıllık beyana göre tahsil edilen vergilerde verginin ödenmesi bir sonraki sene yapıldığından mükellef açısından gelirini yatırım veya tasarruf aracı olarak değerlendirme avantajı sağlarken stopaj yönteminde verginin kaynağında kesilmesi vergilemede eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaktadır (Akdoğan, 1980: 148).Devlet açısından tahsilin süratle gerçekleşmesi avantaj oluştururken bir önceki döneme ait gelirini beyanname ile bildirerek tahakkuk işlemi gerçekleşen vergiyi takip eden yılda ödeme yapma imkanına sahip mükellef (Karakoç, 2011: 423) ile gelirini elde ettiği anda vergisi tahsil edilen stopaj yöntemine tabi mükellef arasında eşitlik ilkesine aykırılık oluşmasının yanı sıra bu durum vergilemede adalet ilkesine de ters düşmektedir.

2.3.2.4. Sınırlı Uygulama Alanı Bulunması

Stopaj yönteminin her gelir türü için uygulanabilmesi olası bir durum değildir. Yöntemin ücret ve maaşlar, menkul sermaye iratları ve kiralar üzerinde uygulanabilir olması kısıtlayıcı etki yaratmaktadır (Turhan, 2020: 143) Örneğin, ücret geliri elde eden mükellefin başka bir gelir elde etmesi durumunda diğer geliri için beyanname verme yükümlülüğü yoktur. Eğer beyanname vermiş olduğunu düşünürsek artan oranlı tarifede üzerinden değil düz oranlı tarifeyle vergilendirilmektedir. Bu yüzden artan oranlı tarifeyle vergilendirilen gelirler üzerinde uygulanmaya çalışılması sonucu

başarısızlıklar ortaya çıkmaktadır (Ekinci, 2014: 32). Dolayısıyla stopaj yöntemi, dolaylı vergi özelliği taşıyan vergilerde düz oranlı tarife şeklinde uygulanarak daha verimli hale gelmektedir. Tüm gelir gruplarında uygulama alanı bulunmamaktadır.

2.3.2.5. Gelir Açısından Belirsizliğe Sebep Olması

Stopaj yöntemine ücretler üzerinden tahsil edilen vergilerin devlet açısından kesin gelir özelliği taşımasına rağmen sermaye iratlarında yapılan vergi tahsilatının kesin bir kamu alacağı mı yoksa bir süre sonra vergi idaresi tarafından iadesi yapılacak mı çelişkisini ortaya çıkarmaktadır (Aliefendioğlu, 1974: 6). Mükellefin veya vergi sorumlusunun daha önce yapılan işlemler için iade ve mahsup talepleri, vergi idaresine ayrı bir işlem yükü oluşturmakta ve aynı zamanda bazı karışıklık ve sorunlara yol açabilmektedir (Doğrusöz, 1989: 41). İade nedeniyle vergi dairelerin ikinci bir işlem yapması gerekmekte ve bu durum devlete vergileme sürecinde ek maliyet yaratmaktadır. Aynı zamanda tahsil edilen vergilerin kesinliğinin önceden bilinmemesi hazine açısından gelir tahminleri konusunda belirsizliğe neden olmaktadır.

2.3.2.6. Vergi Kesenlere Maddi ve Şekli Sorumluluklar Getirmesi

Stopaj yönteminde ücret sahiplerine ödeme yapılmadan vergi borcu kaynakta kesilmektedir. Bu yöntem, devlet adına olumlu sonuçlar doğururken vergi sorumlusuna maddi ve şekli yükümlülükler açısından olumsuz etki yaratmaktadır. Vergi mükellefi adına vergi miktarını kanuna uygun tespit etmek, belge düzeni ve sistemini oluşturmak ve mükellef adına vergiyi zamanında ödeme işlemlerini; vergi sorumlusu yerine getirmektedir (Akkaya, 1997: 185). Vergi mükellefi adına ödenen verginin maliyetleri asıl vergi borçlusu olan mükellef tarafından değil vergi sorumlusu tarafından karşılanmaktadır. Bu durum devlete vergileme sürecindeki maliyetler açısından fayda sağlarken vergi sorumlusu açısından maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca çok fazla çalışanı bulunan işletmelerde tüm bunların kanuna uygun şekilde yapılması için bir veya birden fazla muhasebeci çalıştırması gerekmekte ve bu da vergi sorumlusuna fazladan maddi ve şekli olarak yük oluşturmaktadır (Doğrusöz, 1989: 39). Detaylı açıklamak gerekirse çok sayıda işçisi bulunan vergi sorumlusunun her bir işçi için ayrı hesaplamalar yapması, belgelerin düzenlenmesi ve beyan edilmesi, verginin ödenmesi gibi yükümlülükler fazla maliyete sebep olabilmekte ve bu durum işverenler arasında da katlanılan vergi yükü açısından eşitliğin bozulmasına sebep olabilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE STOPAJ YÖNTEMİNİN UYGULANMASI

Verginin ülkeler açısından önemli bir gelir kaynağı olmasının yanı sıra ülkelerin hedeflemiş olduğu vergi miktarını eksiksiz ve süratle tahsil edebilmesi, vergileme sürecinde vergi gelirinin en az maliyetle elde edilmiş olması da aynı şekilde önemli bir husustur. Türk vergi sistemimizde beyana dayalı vergilendirmenin yanı sıra stopaj yöntemi uygulanarak da verginin tahsili sağlanmaktadır. Önceki bölümlerde de belirttiğimiz üzere günümüzde stopaj yönteminin uygulanması devletin iş ve maliyet yükünü azaltarak aynı zamanda vergiyi garanti altına alabilmesini sağlayan stopaj yönteminin, mükellef açısından da vergi yükünü daha az hissetmeleri ve vergiye karşı sorumluluklarını azaltması açısından yadsınamaz faydaları bulunmaktadır. Bu bölümde Türk vergi sistemi içerisinde geniş uygulama alanı bulunan stopajın, vergi sistemimiz içerisinde GVK 94'üncü Maddesinde belirtilen hükümlere dayanarak Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi ve KDV kapsamlı bir şekilde açıklanmaya çalışılacaktır. Ayrıca Damga Vergisi ve VİV'nin genel koşullarıyla birlikte kısaca ele alınacaktır.

193 sayılı GVK'nun 94'üncü Maddesinde "Vergi Tevkifatı" başlığı altında stopaj yönteminin genel koşullarına yer verilerek hangi ödemeler üzerinden uygulanacağı, kesinti yapmak zorunda olanlar ve kesinti oranları belirtilmiştir. Diğer gelir unsurlarının aksine ücretlerde uygulanan artan oranlı tarife ve asgari ücret istisnasının olumlu ve olumsuz yönleri ele alınacak ve aynı zamanda sporculara yapılan ödemelerde kanuna dayanarak getirilen yeni düzenlemede detaylı şekilde incelenecektir. Ülkemizde stopaj yönteminin en yaygın kullanıldığı vergi türü olan Gelir Vergisi'nde belirtilen diğer kazanç ve iratlar da detaylı bir şekilde ayrı başlıklar halinde açıklanacaktır.

Kurum kazançları üzerinden uygulanan stopaj yöntemi, 21.06.2006 tarihli Resmi Gazete' de yayımlanan 5520 sayılı KVK'na dayanarak açıklanmıştır. KVK 15'inci Maddesi gereği tam mükellefin yükümlülük ve koşulları, uygulanacağı gelirler ve oranları açıklanmış yine aynı Kanun'un 30'uncu Maddesinde belirtilen dar mükellefe sahip kurumların kazançlarına uygulanacak koşullar yeniden düzenlenerek vergi kesintisi başlığı altında Türk vergi sistemimiz içinde yerini almıştır. Dar mükellefiyete tabi kurumların kazançlarına uygulanan stopaj yönteminin esas amacı vergi kayıp ve kaçakçılığını en aza indirebilmek hatta tamamen önlemeye dayanmaktadır. Bu nedenle Kurumlar Vergisi'nde kesinti yapmak zorunda olanlar, kesinti yapılacak gelirler ve oranlar dar mükellef açısından detaylı şekilde ele alınacaktır

Tüm mal ve hizmetleri kapsamına alan KDV'nin mükellef sayısının çokluğu, herkese aynı oranda uygulanması ve yansıtılabilir olması nedeniyle stopaj yönteminin kolaylıkla uygulanabildiği vergi türüdür. Geniş kullanım alanı bulunan ve tahsilat oranının yüksek olduğu KDV'nde vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemek, eksik ve hatalı belge düzenlenmesi, sahte belge düzenlenerek gelirin olduğundan daha az beyan edilmesi gibi olumsuzlukları engelleyebilmek için stopaj yöntemine başvurulmaktadır. 3065 sayılı KDVK'na dayanarak uygulanan stopaj yönteminin genel hükümleri, kesintiye tabi gelir unsurları ve oranları, detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

GVK 94'üncü maddesinde düzenlenen stopaj yöntemi, ülkemizde tüm vergilerde uygulanmaktadır. Bu yöntemin asıl uygulanma amacı, vergi kayıp kaçakçılığını önlemek ve vergiyi garanti altına alabilmektir. Fakat veraset ve intikal yoluyla elde edilen gelirlerde uygulanma amacı mükellefler arasında gelir dağılımı eşitsizliğini engellemeye dayanmaktadır. Veraset ve intikal yoluyla elde edilen gelirlere uygulanan stopaj yöntemi 7338 sayılı VİVK 4'üncü bölümde "İhtiyati Tedbirleri ve Tahsil Hükümleri" başlığı altında düzenlenmiştir. Bu kanuna dayanarak stopaj yöntemi genel hükümleri kapsamında kısaca anlatılacaktır.

Aynı zamanda 488 sayılı DVK'nda Damga Vergisi'nin konusu imza edilen belgeler şeklinde düzenlenerek hukuki işlemlerin geçerliliği verginin tahsilatına bağlanmıştır. Yine Damga Vergisi'nde de stopaj yöntemi asıl amacı dışında kâğıtların, belgelerin veya sözleşmelerin hukuki değer kazanması için uygulanmaktadır. Bu kanuna dayanarak stopaj yönteminin genel koşulları, kesinti uygulanacak belgeler ve kesinti yapmak zorunda olanlar da kısaca açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Türk vergi sistemi içerisinde geniş uygulama alanı bulunan stopajın, her bir vergi geliri açısından tahsilat oranları da düzenlenen tablolarla değerlendirilmeye çalışılacaktır.

3.1. Gelir Vergisi Kanunu'na Göre Stopaj Yönteminin Uygulanma Koşulları

GVK 1'inci Maddesi'ne göre gelir, "*Gerçek kişilerin gelirleri gelir vergisine tâbidir. Gelir bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safı tutarıdır*" şeklinde açıklanmaktadır. GVK 2'nci Maddesi'nde ise stopaja tabi olan "*kazanç ve iratlar*" sıralı bir şekilde ifade edilmiştir.

- *Ticari kazançlar*
- *Zirai Kazançlar*
- *Ücretler*
- *Serbest Meslek Kazançları*
- *Gayrimenkul Sermaye İratları*
- *Menkul Sermaye İratları*
- *Diğer Kazanç ve İratlar*

GVK 94'üncü Maddesi'ne göre vergiyi ödeme “*esnasında (avans olarak ödenenler dahil) nakden veya hesaben yaptıkları sırada istihkak sahiplerinin gelir vergilerine mahsuben tevkifat yapmaya*” zorunda olanlar şeklinde hükme bağlanmış ve kesinti yapmak zorunda olanlar “*Kamu idare ve müesseseleri, İktisadi kamu müesseseleri, Sair kurumlar, Ticaret şirketleri, İş ortaklıkları, Dernekler, Vakıflar, Dernek ve vakıfların iktisadi işletmeleri, Kooperatifler, Yatırım fonu yönetenler, Gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı, Zirai kazançlarını bilanço veya zirai işletme hesabı esasına göre tespit eden çiftçiler*” olarak belirtilmiştir. Bu madde ile belirtilmeyen hiçbir kazanç unsuru stopaja tabi tutulmamaktadır.

GVK 96'ncı Maddeye göre “*Vergi tevkifatı, 94'üncü madde kapsamına giren nakten veya hesaben yapılan ödemelere uygulanır*” şeklinde ifade edilmiştir. Bu maddede geçen hesaben ödeme deyimi, stopaja tabi kazanç ve iratları ödeyenleri istihkak sahiplerine karşı borçlu durumda gösteren her türlü kayıt ve işlemleri ifade etmektedir. GVK 96'ncı Maddesi'ne göre stopaj yönteminde; kesintiler gayrisafi tutar üzerinden hesaplamakta ve vergiler muhtasar beyanname düzenlenerek “*bir ay içinde yaptıkları ödemeler veya tahakkuk ettirdikleri karlar ve iratlar ile bunlardan tevkif ettikleri vergileri ertesi ayın yirmi üçüncü günü akşamına kadar*” ödenmesi gerektiği de hükme bağlanmıştır (Gelir Vergisi Kanunu [GVK], 1960: madde 98). Kesinti yapanlar tarafından vergi miktarı hesaplanıp muhtasar beyanname ile vergi idarelerine bildirilmek ve ödenmek zorundadır. Ancak stopaj yöntemi kişisel harcamalar için uygulanmamaktadır. Örneğin, kişi kendisi için yapmış olduğu sağlık harcamasını vergi kesintisi olarak bildirememekte yalnızca çalışanı adına yapmış olduğu sağlık harcamasını gider olarak bildirebilmektedir. Bu bölümde kanunlara dayanarak uygulanan stopaj yöntemi her bir gelir unsuru üzerinden başlıklar halinde açıklanacaktır.

3.1.1. Ticari Kazançlarda Stopaj Yöntemi

GVK 37'nci Maddesinde ticari kazanç “*Her türlü ticari ve sınai faaliyetlerden doğan kazançlar ticari kazançtır*” şeklinde tanımlanmış ve GVK 94'üncü Maddesinde de stopaj yöntemi uygulanacak ticari kazançlar belirtilmiştir. GVK 94/3' e göre, “*GVK.42. Madde kapsamına giren işler dolayısıyla bu işleri dolayısıyla bu işleri yapanlara (Kurumlar dahil) ödenen istihkak bedelleri*” stopaja tabi tutulmuş ve 42'nci Maddede belirtilen verginin konusu ise “*Birden fazla takvim yılına sirayet eden inşaat (dekapaj işleri de inşaat işi sayılır) ve onarma işlerinde kar veya zarar işin bittiği yıl kati olarak tespit edilir ve tamamı o yılın geliri sayılarak, mezkûr yıl beyannamesinde gösterilir*” şeklinde ifade edilmiştir. GVK 94/42'nci maddesine belirtilen faaliyetlere T.C Resmî Gazetesi'nde yayınlanan 2009/14592 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (BKK) ile 03.02.2009 tarihinden itibaren %3 oranında kesinti uygulanmaktadır. Kesinti yapılacak inşaat ve onarım işlerinin sözleşmeye bağlı olması ve belirlenen koşulların yerine getirilmesi şartı aranmaktadır (Tuna, 2009: 44). Kişinin şahsi inşaat ve onarım işleri, kat karşılığı anlaşmış olduğu inşaat veya onarım işleri 42'nci Madde kapsamına girmemektedir. Yani inşaat ve onarım işlerinin başkaları adına ve taahhüde bağlı olarak yapılması şartı aranmaktadır.

Ayrıca bu maddeye göre inşaat ve onarım işleri, taahhüde bağlı olsa bile 12 aylık süreç bitmeden bitirilmesi halinde vergi kesintisi yapılmamaktadır. Fakat belirtilen yıl hesaplaması yeni yılın ilk ayından yılın son ayına göre değil, işin başladığı tarihten itibaren 12 aylık sürece istinaden hesaplanmaktadır (Demir, 2015: 835). Buna göre iş karşılığı yapılan taahhüt veya sözleşme kabul edilip uygulanmaya başlandığı tarih esas alınmaktadır. Yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinin birden fazla yıla sirayet etmesi koşulu bir takvim yılını esas almaktadır. Örneğin 01.01.2023 tarihinde başlanan inşaat ve onarım işinin 31.12.2023 tarihinde bitmesi halinde 12 aylık dönem olsa bile vergi kesintisi uygulanmamaktadır. Fakat 01.09.2022 tarihinde başlamış olan inşaat ve onarım işinin 30.10.2023 tarihinde bitmesi halinde birden fazla yıla sirayet etmesi sebebiyle vergi kesintisi uygulanabilmektedir (Çemberlitaş ve Şeker, 2018: 178). Ayrıca yapılacak işin bir takvim yılı içinde bitirilmesi halinde istihkak bedeli gelecek yıl ödense dahi vergi kesintisi yapılamamaktadır. Fakat bir takvim yılı içerisinde bitirilemeyen inşaat ve onarım işlemlerinin bir yıldan fazla sürmesi halinde ek sözleşme yapılması koşuluyla kesintiye tabii olabilirler. Bu kesinti işin bitirilmesi öngörülen bir takvim yılını aşan aydan itibaren hesaplanmaktadır.

Yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri için yıllık beyanname düzenlenmektedir. Mükellefin devam eden işleri için kar veya zarar bildiriminde bulunma zorunluluğu yoktur (Akin, 2010: 26). Yine GVK 94/3' üncü Madde'ye göre sadece ödenen istihkak bedeli vergiye tabi tutulmuştur. Ancak *"istihkak bedeli dışında müteahhide ödenen prim, kur farkı, fiyat farkı gibi ödemeler de istihkak olarak anılmasa da kesinti kapsamındadır"*. Birden fazla takvim yılına sirayet eden inşaat ve onarım işlerinde kâr ve zarar işin bittiği yıl kesintiye tabi tutulması sebebiyle mükellefin yapacağı toplu vergi ödemelerinin olumsuzluklarını azaltmak ve vergilemenin süratle yapılmasının sağlanması için yıllara yaygın inşaat ve onarma işlerinde stopaj yöntemi uygulanmaktadır. Aynı zamanda yapılan faaliyetlerin birden fazla yıl sürmesi nedeniyle devlet açısından vergiyi zamanında tahsil edememe sorunu oluşmakta veya tahsil ettiği sürede gelirin kayba uğramasına sebep olmaktadır. Bu nedenle verginin uğramış olduğu zararı engellemek amacıyla müteahhide yapılacak ödemeler stopaja tabi tutulmaktadır (Altay ve Sultankhanova, 2016: 91).

GVK 94/10a' ya göre, *"Başbayiler hariç olmak üzere tanımlanan şans oyunlarına ilişkin olarak; bilet, kupon ve benzerlerini satanlara, düzenlenen her türlü bahis ve şans oyunlarının oynatılmasına aracılık edenlere, diğer kişilerce çıkartılan bu nitelikteki biletleri satanlara yapılan komisyon, prim ve benzeri ödemelerden"* stopaj yapılacağı ifade edilmiştir. Bu maddede stopaj kesintisini Milli Piyango İdaresi, gezici olarak satış yapan adına vergi sorumlusu sıfatıyla vergi idarelerine ödemektedir. Gezici olarak bilet satışı yapanların defter tutma, beyanname düzenleme gibi yükümlülükleri bulunmamakla birlikte vergi sorumlusu tarafından ödenen vergi de mükellef açısından nihai vergi durumundadır. Vergi kesintisinin, 2012/3322 sayılı B.K.K. ile 01.07.2012 tarihinden itibaren %15 olarak uygulanmasına karar verilmiştir.

GVK 94/10b'ye istinaden “4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna göre gerçek ve tüzel kişilerin mallarını iş akdi ile bağlı olmaksızın bunlar adına kapı kapı dolaşmak suretiyle tüketiciye satanlara bu faaliyetleriyle ilgili olarak yapılan komisyon, prim ve benzeri ödemelerden” elde edilen gelirlere %20 oranında stopaj yöntemi uygulanmaktadır. GVK 9'uncu Maddesi'ne göre gerçek ve tüzel kişilerin mallarını onlar adına satan kişiler Gelir Vergisi'nden muaf tutulmakta (Dilek, 2006: 70) ancak satış faaliyetleri nedeniyle elde ettikleri “komisyon, prim ve benzeri ödemeler” üzerinden vergi ödemek zorundadır.

GVK 94/12'inci Maddesi'ne göre “PTT acenteliği yapanlara, bu faaliyetleri nedeniyle ödenen komisyon bedeli üzerinden” 2009/14592 sayılı BKK uyarınca %20 oranında stopaj uygulanır. 3418 sayılı kanunla PTT acenteliği faaliyetlerine, GVK'na eklenen mükerrer 18'inci Madde ile 1.1.1988 tarihi itibarıyla Gelir Vergisi muafiyeti uygulanırken, GVK 94'üncü Madde 12'nci Fıkrasına istinaden bu faaliyetlerden doğan kazançlar stopaj yöntemine tabi tutulmaktadır.

GVK 94/13' e göre “Esnaf muaflığından yararlananlara mal ve hizmet alımları karşılığında yapılan ödemelerden” vergi kesintisi yapılması gerekmektedir. Esnaf muaflığına sahip olmak devlete karşı vergi yükümlülüğünün olmaması veya hiç vergi ödenmemesi anlamına gelmemektedir (Bilici, 2022: 35). GVK 94'üncü Maddesi'ne göre belirtilen kişi, kurum ve kuruluşların mal ve hizmet alımı karşılığında yaptıkları ödemelerden stopaj kesintisi uygulama zorunluluğu bulunmaktadır. Bu maddeye dayanarak stopaja tabi faaliyetler ve uygulanacak oranlar kanuna dayanarak düzenlenmiştir. Çalışmamız vergi kayıp ve kaçakçılığını önleme amacıyla uygulanan vergi kesintilerine dayanarak inceleneceğinden, hizmetlerin içeriği ve oranlarına ayrıca yer verilmemiştir.

Günümüzde teknolojinin ve internetin her alanda yaygın kullanılmasının yanı sıra mal ve hizmet satışlarında internet üzerinden yapılan reklamlarla gelir elde etme hususunu gündeme getirmiştir (Demirel ve Arslaner, 2021: 33). Sosyal medya araçlarının yoğun bir şekilde kullanılması nedeniyle Türkçe 'de “kitleleri etkileyen kişi” olarak bilinen ancak genelde İngilizce “influencer” kelimesinin kullanıldığı yeni meslek grubunun oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu yeni meslek grubundaki kişiler, sosyal medya araçları üzerinden ürün tanıtımı yaparak yüksek miktarlarda reklam geliri elde etmektedir. Devlet, elde edilen bu gelirleri kontrol altına almak amacıyla 19.12.2018 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 476 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile gerekli kanuni düzenlemeleri yapmış ve 01.01.2019 tarihinden itibaren stopaj yöntemi uygulanmaya başlanmıştır.

Türk vergi sistemimize yakın tarihte girmiş olan internet üzerinden yapılan reklam gelirlerinin en önemli hususu hangi gelir konusuna tabi olması gerektiğidir. GVK 2'nci Maddesi'ne göre sosyal medya üzerinden reklam geliri elde edenlerin hangi gelir unsuruna dâhil olduğunun tespiti, gelir kişinin şahsi beceri veya yeteneğine dayalı ise serbest meslek kazancı, faaliyetin sürekli ve düzenli olarak sermayeye dayalı şekilde elde edilmesi ticari kazanç sayılmaktayken faaliyetin düzenli ve

sürekli şekilde yapılmaması halinde ise arızı kazanç olarak nitelendirilmektedir (Bozdoğan ve Bayramoğlu, 2022: 832).

476 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile 1 Ocak 2019 tarihinden itibaren internet üzerinden reklam hizmeti vererek gelir elde eden mükellefin gerçek kişi olması, dar mükellef olmasına bağlı olarak reklamı veren kişi tarafından sorumlu sıfatıyla 476 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile 1 Ocak 2019 tarihinden itibaren “*bu hizmeti veren veya internet ortamında reklam hizmeti verilmesine aracılık eden kurumlara yapılan ödemeler üzerinden*” gelir vergisi mükelleflerine ödenecek miktardan GVK 94’üncü Maddesi’ne dayanarak %15, KVK 15’inci Maddesi’ne göre tam mükelleflere ödenenlerde %0, KVK 30’uncu Maddesi’ne göre ise dar mükellef kurumlara %15 oranında stopaj kesintisi yapma zorunluluğu getirilmiştir.

Stopaj yönteminin kullanım amacı devletin elde edilen gelir üzerinden vergiyi süratle tahsil ederek garanti altına almasına sağlarken aynı zamanda vergi kaybının da önüne geçebilmektedir. Vergilendirme ilkeleri açısından değerlendirmemiz gerekirse, stopaj yöntemi vergi mükellefleri arasındaki adalet ve eşitlik ilkesinin aykırılığına engel olmaktadır. Farklı sektörlerden elde edilen her gelirin koşullarına göre vergiye tabi olması ancak sosyal medya üzerinden elde edilen gelirlerin ki bu miktarların yüksek meblağlar olduğunu düşünürsek devlete vergi hasılatı açısından fayda sağlamaktadır. Elde edilen vergi, gelirin devlet hazinesine intikalini süratle sağlarken vergi kayıp ve kaçakçılığı konusunda da olumlu etkiler sağlamaktadır.

3.1.2. Zirai Kazançlarda Stopaj Yöntemi

Zirai kazanç, gayrisafi yurtiçi hasılamızda gelir sağlama faktörü olarak yer alması dışında devletin üretim anlamında en önemli gelir kaynağını da oluşturmaktadır. Fakat gıda ve tarım üretiminin zorunlu ihtiyaç olması, üretiminde istihdam oranının yüksek olması nedeniyle elde edilen gelirlerin hesaplanması, fiyatlandırılması açısından karşılaşılan sorunlar sebebiyle devleti korumayı amaçlayan düzenlemeler; aynı zamanda gelirlerini tarımdan kazanan çiftçilerin diğer gelir unsurlarına göre adaletli şekilde vergilendirilebilmesi, vergilendirmenin yükü altında ezilmelerini önleyebilme, tarım sektörü verimliliğinin sürdürülebilirliği ve doğru yönlendirilebilmesi için de kanuni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Zirai kazançlar, 1961 yılında GVK ile vergilendirilme kapsamına alınarak 4369 sayılı Kanun’la önemli bir bölümü için stopaj yöntemi uygulanmaya başlanmıştır. Zirai kazanç, GVK 52’nci Madde’ye göre “*Zirai faaliyetten doğan kazanç zirai kazançtır*” şeklinde düzeltilmiş ve kanunda belirtilen arazide, denizde, göl ve nehirler gibi yerlerde; ekim, dikim, bakım ve üretim yolları kullanılarak bitki, orman, hayvan, balık ve bunların mahsullerinin üretimi, avlanması, taşınması ve satılması neticesinde elde edilen gelirler zirai kazanç olarak düzenlenmiştir. Zirai kazançlarda, zirai ürünleri üreten ve satan kişinin gelir vergisi muafiyeti olması veya vergiye tabi olmaması koşulları stopaj yöntemi uygulanarak vergi kesilmesine engel oluşturmamaktadır (Işık, 2013: 141).

GVK 53'üncü Madde'ye göre “Zirai kazançlarda işletme büyüklüğü toplu olarak değerlendirilir. Eğer Ortaklıklarda, ortaklar birden fazla işletmeye sahipse bu işletmelerin ayrı ayrı mahallerde yani yerlerinin birlikte değil başka adreslerde bulunması ayrı ayrı değerlendirilmesine sebep olmamaktadır”. GVK 53'üncü Madde'de belirtilen şartları sağlayan zirai kazanç sahiplerinin, hasılatları üzerinden stopaj uygulanmakta ve muhtasar beyanname ile beyan edilmektedir (Tekin, 2017: 116). Çiftçinin, elde etmiş olduğu gelir üzerinden beyanname düzenleme ve defter tutma zorunluluğu bulunmamakla birlikte yalnızca vergi sorumlusu tarafından düzenlenen müstahsil makbuzunu teslim almak ve en az 5 yıl saklamakla yükümlüdür (Hayran, 2012: 12). Vergi sorumlusunun ise kendi özel ihtiyacı için satın almış olduğu mal ve hizmet için stopaj hakkı bulunmamaktadır. Zirai kazanç şartları 54'üncü Madde'ye uyan kazanç sahipleri ise gerçek usulde vergilendirme kapsamına alınmıştır. Daha açık şekilde ifade etmek gerekirse işletme büyüklüğünü ve motorlu araç şartını aşmayan çiftçiler stopaj yöntemiyle vergilendirilirken işletme büyüklüğü ve motorlu araç şartını aşan çiftçiler ise gerçek usule (işletme hesabı) göre vergilendirilme kapsamına alınmaktadır (Hayran, 2013: 70). Hatta çiftçinin zirai kazancı dışında geliri için gerçek usule tabi olması çiftçinin zirai kazancını da gerçek usule göre vergilendirilmesi şartını oluşturmamaktadır (Apak, 2013: 109).

GVK 94'üncü Madde 11'inci Fıkrası'nda “Çiftçilerden satın alınan zirai mahsuller ve hizmetler için yapılan ödemelerden;” kesilecek stopaj oranları sıralı bir şekilde belirtilmiştir. Zirai kazançlarda vergi ürünün satış fiyatı üzerinden uygulanmaktadır. Çiftçilerin üretimi gerçekleştirdikleri toprağın verimliliği ve buna bağlı yapmış oldukları maliyetler arasında maddi farklılıklar oluşmaktadır (Hayran, 2012: 13). Bu duruma bağlı olarak katlanılan maliyet ve ödenen vergi miktarları çiftçiler arasında eşitlik ilkesinden sapmalara neden olmaktadır. Zirai kazançlarda stopaj yöntemi masraflarının çiftçi açısından az olması, defter tutmak ve beyanname vermek zorunda olmamaları ve kendilerine yapılan stopaj kesintisi dışında vergi yükü ile karşılaşmamaları bu yöntemin sağladığı avantajlardandır. Aynı zamanda diğer gelir türlerindeki stopaj oranlarına göre zirai kazanç oranlarının daha az olması çiftçinin vergilemede adalet ilkesi ve ödeme gücü ilkesine de uyum sağlamaktadır. Ayrıca devletin vergi gelirlerinin artmasına ve verginin süratle tahsiline imkân sağlamaktadır. Fakat tüm bunlar devlet açısından bazı dezavantajlara da yol açabilmektedir. Çiftçi sayısının çok olması, çiftçilerin vergi işlemleri konusunda yetersiz bilgi ve beceriye sahip olması, herhangi bir defter ve kayıt tutmak zorunda olmamaları ve gelir elde eden çiftçilerin etkin kontrolünün yapılamaması vergi kayıplarına da yol açabilmektedir. Bu yüzden vergi sorumlusunun yapması gereken işlemleri eksiksiz yerine getirmemesi halinde devlet açısından vergi kaybı ortaya çıkmaktadır.

3.1.3. Ücretlerde Stopaj yöntemi

GVK 61'inci Madde'ye göre “Ücret, işverene tabi belirli bir işyerine bağlı olarak çalışanlara hizmet karşılığı verilen para ve ayınlar ile sağlanan ve para ile temsil edilebilen menfaatlerdir”

şeklinde ifade edilmiştir. GVK 2’nci Maddesi’nde belirtilen gelir unsurları içerisinde emek karşılığı elde edilen ücret ve serbest meslek kazançları her ne kadar aynı koşullara sahipmiş gibi görünseler de aslında koşulları açısından aralarında büyük farklılıklar bulunmakta (Ertekin, 2021: 286) ve tespitinde de belli niteliklerin sağlanması gerekmektedir. Bunlardan ilki, işverene tabi olma koşuludur. Örneğin bir şirkette muhasebeci olarak çalışan kişi bir işyerine ve işverene tabi olduğu için emek karşılığı hak ettiği ücreti bağlı olduğu şirketten almaktadır. Fakat şahsi bir ofisi olan serbest muhasebeci mali müşavir (SMMM)’in emeği karşılığı elde ettiği gelir, ücret değil; serbest meslek kazancı sayılmaktadır.

İkincisi ise belli bir işyerine bağlı olma durumudur. Kişinin işyerine bağlı olma durumu fiziken bir işyerinde bulunması olarak belirtilse de ücret sahibinin işyerine bağlı olmasına rağmen gezici olarak veya iş yeri dışında gerçekleştirdiği emek işveren tarafından emire bağlı ise ücret sayılmaktadır (Armağan, 2006: 325). Örneğin, yakın zamanda dünya genelinde yaşamış olduğumuz COVID-19 salgını sonrası yaşanan sıkıntılar sebebiyle kesintiye uğratılması mümkün olmayan işler, uzaktan çalışılmaya başlanmıştır. Bu durum ücretin niteliğini değiştirmedeği gibi işveren ödemiş olduğu ücretten stopaj yöntemi uygulanmaya devam edilmiştir.

Son koşul ise ödemenin hizmet veya emek karşılığı yapılmış olmasıdır. GVK 61’inci Madde 2’inci Fıkrası’nda “*Ücretin ödenek, tazminat, kasa tazminatı (Mali sorumluluk tazminatı), tahsisat, zam, avans, aidat, huzur hakkı, prim, ikramiye, gider karşılığı veya başka adlar altında ödenmiş olması veya bir ortaklık münasebeti niteliğinde olmamak şartı ile kazancın belli bir yüzdesi şeklinde tayin edilmiş bulunması onun mahiyetini değiştirmez*” şeklinde ifade edilerek kişinin emek karşılığı hak ettiği nakdi bedelin niteliği ne olursa olsun ücret geliri üzerinden vergilendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Yani bir emek veya hizmet olmadığı halde yapılan ödemeler, işveren ve işçi arasında sözlü veya yazılı anlaşmaya dayalı olmayan ödemeler ücret sayılmamaktadır (Eyidoğan, 2019: 14). Bunlara ek olarak ücret sayılan diğer hususlar GVK 61. Maddesi’ne dayanarak aşağıda sıralı bir şekilde belirtilmiştir;

- 23’üncü maddenin 11 numaralı bendine göre istisna dışında kalan emeklilik, maluliyet, dul ve yetim aylıkları;
- Evvelce yapılmış veya gelecekte yapılacak hizmetler karşılığında verilen para ve ayınlarla sağlanan diğer menfaatler;
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, İl genel meclisi ve belediye meclisi üyeleri ile özel kanunlarına veya idari kararlara göre kurulan daimî veya geçici bütün komisyonların üyelerine ve yukarıda sayılanlara benzeyen diğer kimselere bu sıfatları dolayısıyla ödenen veya sağlanan para, ayın ve menfaatler;
- Yönetim ve denetim kurulları başkanı ve üyeleriyle tasfiye memurlarına bu sıfatları dolayısıyla ödenen veya sağlanan para, ayın ve menfaatler; Bilirkişilere, resmi

arabuluculara, eksperlere, spor hakemlerine ve her türlü yarışma jürisi üyelerine ödenen veya sağlanan para, ayın ve menfaatler

- *Sporculara transfer ücreti veya sair adlarla yapılan ödemeler ve sağlanan menfaatler.*

Ülkemizde stopaj yönteminin en yaygın kullanıldığı gerçek usule tabi ücretlerin, vergilendirilmesinde esas olarak stopaj yöntemi uygulanmakta olup işveren tarafından sorumlu sıfatıyla işçiye ödeme yapılmadan vergi hesaplanarak muhtasar beyanname ile vergi idarelerine ödenmektedir. (Aydın, 2013: 81-82). Stopaj yöntemine tabi diğer vergi türlerinde uygulanan düz oranlı tarifenin aksine ücretlerde artan oranlı tarife uygulanmaktadır. Ücretlerde uygulanan artan oranlı tarifeye göre vergi miktarının hesaplanması elde edilen gelirin hangi vergi dilimine denk geldiğine bağlı değişmektedir. Gelirin vergi dilimi miktarını aşması halinde ise kalan miktar bir üst vergi dilimindeki oranlar üzerinden vergilendirilmektedir (Öz ve Rakıcı, 2004: 27). Ayrıca birden fazla işte çalışan ücretliler için kanunda belirtilen tarife dilimleri miktarını aşması halinde vergilendirme farklı şekilde yapılmaktadır (Batı, 2020: 32). Birden fazla işyerinde çalışılması durumunda elde edilecek ücretin karşılığında her işveren tarafından ayrı şekilde beyan edilerek stopaj yöntemi ile vergilendirilmektedir. 7194 sayılı Kanun 15’inci Maddesi ile GVK 86/1-b alt bendinde yapılan değişikliğe göre, “*Tek işverenden alınmış ve tevkif suretiyle vergilendirilmiş ücretler (birden fazla işverenden ücret almakla beraber, birden sonraki işverenden aldıkları ücretlerinin toplamı, 103 üncü maddede yazılı tarifenin ikinci gelir diliminde yer alan tutarı (2024 yılı için 230.000 TL) aşmayan mükelleflerin*” yıllık beyanname vermesi gerekmeyeceği ve peşin olarak tahsil edilen vergi miktarının da nihai vergilendirme olduğu belirtilmiştir. Birinci işveren dışında almış olduğu ücretlerin gayri safi tutarının tarifenin ikinci vergi dilimi miktarını aşması halinde ise elde ettiği tüm ücret gelirinin beyan edilmesi ve tekrar vergi ödenmesi gerekmektedir. İki işveren veya daha fazlasından almış olduğu ücretler toplamı tarifenin dördüncü vergi dilimi miktarını aşması halinde ise stopaj yöntemine ilaveten bu miktar üzerinden verginin hesaplanması ve beyan edilerek ödenmesi zorunlu hale getirilmiştir.

GVK 103’üncü Madde’de belirtilen esas tarife tutarları 30/12/2023 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan 323 Seri No’lu Gelir Vergisi Genel Tebliği ile yeniden düzenlenmiş ve 2024 takvim yılında vergilendirmede esas alınacak vergi tarifeleri aşağıda belirtilmiştir;

- 110.000 TL'ye kadar	% 15
- 230.000 TL'nin 110.000 TL'si için 16.500 TL, fazlası	% 20
- 580.000 TL'nin 230.000 TL'si için 40.500 TL (ücret gelirlerinde 870.000 TL'nin 230.000 TL'si için 40.500 TL), fazlası	% 27
- 3.000.000 TL'nin 580.000 TL'si için 135.000 TL, (ücret gelirlerinde 3.000.000 TL'nin 870.000 TL'si için 213.300 TL), fazlası	% 35

- 3.000.000 TL'den fazlasının 3.000.000 TL'si için 982.000 TL,
(Ücret gelirlerinde 3.000.000 TL'den fazlasının 3.000.000 TL'si için
958.800 TL), fazlası

% 40

GVK 104'üncü Madde'ye dayanarak “Ücretlerin vergilendirilmesinde aylık vergi; yıllık vergi 12'ye bölünmek, gündelik vergi aylık vergi 30'a bölünmek suretiyle hesaplanır” ve işveren ücretlerin hesaplanmasında vergi matrahını gayrisafi ücret üzerinden değil, safi ücreti üzerinden dikkate alarak hesaplaması koşulu da bulunmaktadır. Ücretlerin safi tutar şeklinde ödenmesi koşulu için öncelikle varsa GVK 61'inci Madde'de belirtilen indirim hususları, işveren tarafından brüt ücret üzerinden hesaplanıp çıkartılması gerekmektedir. Ücretlerde indirim konusu yapılacak hususlar GVK 61'inci Madde uyarınca aşağıda sıralı şekilde belirtilmiştir;

- OYAK ve benzeri kamu kurumları için yapılan kanuni kesintiler,
- Sosyal güvenlik kurumlarına yapılan kesintiler,
- Mükellefin kendisi, eşi ve küçük çocukları için ödediği hayat, ölüm, kaza, hastalık, engellilik gibi şahıs sigorta primleri,
- Sendikalara ödenen aidatlar,
- Engellilik İndirimi

27.01.2022 tarihinde yayımlanan 319 Seri No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliği ile “7349 sayılı Kanunla, 193 sayılı Kanunun 23 üncü maddesinin birinci fıkrasına eklenen (18) numaralı bent ile 1/1/2022 tarihinden itibaren yapılan ücret ödemelerine uygulanmak üzere” asgari ücret geliri elde eden kişilerin sosyal güvenlik primi ve işsizlik sigortası primi ödendikten sonra kalan tutarı üzerinden Gelir Vergisi'ne tabi olmayacakları yani muaf oldukları belirtilmektedir (Batı, 2023). Bu kanuna dayanarak asgari ücret ile çalışan işçilerin gelirleri net asgari ücreti aşmadığı takdirde Gelir Vergisi muafiyeti, brüt asgari ücreti aşmadığı takdirde ise Damga Vergisi kesintisinden muafiyeti bulunmaktadır. Fakat geliri asgari ücretten fazla olan kişiler asgari ücrete kadar olan kısmı hariç kalan kısmından hem Gelir Vergisi hem de Damga vergisi ödemekle yükümlü tutulmaktadır.

Ücretlerde bir diğer konu ise sporcuların almış olduğu ücretlerdir. Günümüzde en üst ligde futbol müsabakalarında bulunan futbolcuların kazanmış olduğu meblağlar çok yüksek rakamlardan oluşmaktadır (Gülşen, 2019: 180). Sporcuların ücret gelirlerinde belirtilen vergi dilimi; esas tarifesine göre değil, almış olduğu ücret tutarı ne olursa olsun sabit oranlar uygulanarak stopaj yöntemiyle vergi ödenmektedir. Ücretle çalışan işçilerin aylık gelirinin belli tutarları aşması halinde daha yüksek olan vergi diliminden vergilendirilmelerine rağmen futbolcuların geliri ne olursa olsun sabit oranla bulundukları lige göre vergilendirilmeleri devlet açısından daha az gelir elde etmesine, artan oranla vergilendirilen diğer ücretliler açısından ise vergilemede eşitlik ve ödeme gücü ilkesine aykırılık oluşturmaktadır (Ertekin, 2021: 300-301). Hem devlet açısından oluşan gelir kaybını engellemek hem de diğer ücretlilere kıyasla oluşan maddi haksızlığı gidermek amacıyla 07.12.2019

tarihinde yayımlanan 7194 Sayılı Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'u ile sporcuların ücret gelirlerinin vergilendirilmesinde stopaj yöntemine devam edileceği fakat beyan sisteminin de uygulanacağı belirtilmiştir. Ayrıca 7194 sayılı Kanun ile sporculara yapılan ödemelere uygulanacak oranlarda değişiklikler yapılmış ve GVK'nun geçici 72'inci Maddesi gereği 31.12.2019 olarak belirtilen uygulama tarihi de 31.12.2023'e uzatılmıştır. Bu kanuna dayanarak değiştirilen oranlar aşağıda sırasıyla belirtilmiştir;

Lig usulüne tabi spor dallarında

- En üst ligdekiler için %20,
- En üst altı ligdekiler için %10,
- Diğer liglerdeki için %5,

Lig usulüne tabi olmayan spor dallarında

- Sporculara yapılan ödemeler ile milli sporculara uluslararası müsabakalara katılmaları karşılığında yapılan ödemelerden %5,

Yukarıda belirtmiş olduğumuz kanun ile en üst ligde faaliyet gösteren sporcuların Gelir Vergisi kesintisi oranı %15'ten %20'ye yükseltilmiş olup diğer sporculara uygulanacak oranlarda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Kanunda belirtilen değişikliğe istinaden uygulanan beyan yöntemi, en üst ligdeki sporcuların gelirinin GVK'nu 103'üncü Maddesi'ndeki dördüncü gelir diliminde belirtilen miktarı aşması halinde yıllık gelir vergisi beyannamesi verme zorunluluğu getirilmiştir (Yıldırım, 2022). Bir örnekle açıklamak gerekirse 2023 yılı içinde en üst ligdeki sporcunun kazancının 2.000.000 TL olduğunu varsayalım bu durumda sporcunun geliri üzerinden %20 olarak belirtilen oranla hesaplanarak 400.000 TL olan gelir vergisi stopaj yöntemiyle tahsil edilmektedir. Ancak sporcunun kazancının dördüncü gelir dilimi olan 1.900.000 TL'yi aşması nedeniyle geliri %40 oranına isabet etmekte ve hesaplanan 800.000 TL'lik vergi borcunun yıllık beyanname ile bildirmesi gerekmektedir. Sporcunun, stopaj yöntemine dayanarak %20 şeklinde daha önce ödenmiş olan vergi borcu, beyanname verildiği takdirde hesaplanan vergiden mahsup edilebilmektedir.

7194 sayılı Kanun ile vergiler üzerinde %20 şeklinde oran uygulanabilmesi yapılacak ödemelerin bağlı olduğu sözleşme 01.11.2019 tarihinden sonra yapılma koşuluna bağlanmıştır (Ateş ve Toksoy, 2023: 184-185). 01.11.2019 tarihinden önce yapılan sözleşmeler herhangi bir uzatma işlemi yapılmadığı takdirde süreç bitimine kadar %15 oranı ile vergi kesintisine tabi tutulmaktadır. 2019 yılından önce sözleşme imzalamış sporcunun aynı takımda faaliyetine devam etmek için 01.01.2020 yılını da kapsayan yeni bir sözleşme imzalaması halinde Kanun'da belirtilen %20 vergi oranı uygulanabilmektedir.

Ücretlerde yapılacak vergi kesintisi stopaj yöntemine dayanarak işveren tarafından ödeme yapılmadan varsa giderler düşüldükten sonra ödenmektedir. Stopaj yöntemi uygulanarak en yüksek

vergi tahsil miktarına ulaşılan gelir unsuru ücretlilerden oluşmaktadır. Mükellef açısından vergileme sürecinde karşılaşılabilecek iş ve maliyet yükünü hafifletmekte ve bu nedenle psikolojik olarak vergiyi daha az hissetmelerine sebep olmaktadır. Ancak bu durum çoğu zaman ücret geliri elde edenlerin vergiye karşı tutumlarında olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Kaynağında sorumlu tarafından tahsil edilen vergiye karşı yetersiz bilgiye sahip olmalarına ve vergi bilinci açısından da yetersiz kalmalarına sebep olabilmektedir (Biyan ve Yılmaz, 2012: 197). Aynı zamanda ücreti elde etmeden vergiyi ödeyen mükellefin yıllık beyana dayanan vergi mükellefleri arasında da adalet ilkesi ve eşitlik ilkesi gereği aykırılıklar bulunmaktadır. Diğer yöntemlerde ödeme zamanlarının daha uzun olması nedeniyle mükellef ödeyeceği vergi miktarı kadar geliri başka alanlarda değerlendirme veya devletin sunmuş olduğu vergi indirimleri, aflarından yararlanma fırsatına sahip olmaktadır (Ertekin, 2021: 297). Ayrıca ekonominin kötü olduğu dönemlerde diğer yonteme tabi mükellefin gelirini başka alanlarda değerlendirme fırsatına sahip olması, hatta çoğu zaman mükellefin vergiyi hiç ödememek adına çeşitli yöntemlere başvurulabilmesi ancak ücret geliri elde edenlerin vergiyi ödemesinden kaçınmasının mümkün olmadığı ortamı oluşturmaktadır. Bu durum mükellefin aksine devlet açısından vergiyi kaynağında düzenli olarak tahsiline ve vergi kayıp ve kaçakçılığını önleme açısından faydalar sağlamaktadır.

Ayrıca diğer gelir unsurlarında düz oran uygulanmasına rağmen ücretlerde artan oranlı tarifenin uygulanması ödeme gücü ilkesine uyum sağlamakta ve devlet açısından geliri süratle tahsilinin yanı sıra gelire göre alınması neticesiyle vergi tahsil miktarını arttırmaktadır. Ancak daha önce bahsettiğimiz asgari ücret istisnası uygulanan ücretlerde vergi miktarı önce tüm gelir üzerinden hesaplanmakta daha sonra kalan miktar üzerinden istisna uygulanmaktadır (Yıldız, 2022: 120-121). Bu durum ücret sahibinin daha yüksek oranda vergiyle karşılaşmasına sebep olmaktadır. Halbuki gelir üzerinde ilk olarak istisna uygulanarak kalan miktar üzerinden vergiye tabi tutulmaları halinde daha az vergi ödeyebileceklerdir. Aynı zamanda artan oranlı tarifeye tabi olan ücretlerde son dilime göre vergilendirilen yüksek gelirli, geliri ne kadar artarsa artsın oran aynı kaldığı için gelir arttıkça düz oranlı tarife etkisi ortaya çıkmakta bu durumda ilk dilime tabi ücretliler ile aralarında vergilemede adalet ve ödeme gücü ilkesi açısından aykırılıklar oluşturmaktadır (Öz ve Rakıcı, 2004: 30).

Devletin en önemli gelir kaynağının vergiler olduğunu düşünürsek stopaj yöntemi vergi hasılatı konusunda diğer gelir unsurlarına kıyasla devlete en yüksek fayda ücretlilerden sağlamaktadır. Ülkemizde hem özel sektör hem kamu sektörü çalışanlarının stopaja tabi tutulması nedeniyle vergi kayıp kaçakçılığının en az yaşandığı veya hiç yaşanmadığı vergi geliri olduğu söylenebilir (Gülmüş, 2019: 30). Fakat işverene bağlı özel sektörde çalışan ücretlilerin asgari ücret üzerinde maaşla çalışıyor olmasına rağmen işveren tarafından maaş miktarının daha az beyan edilmesi, vergi tahsil miktarını olması gerekenden az olmasına neden olmaktadır. İşveren tarafından daha az vergi ödeyebilme çabası sonucu işçinin aldığı ücret ile kaynağında kesilip beyan edilen vergi miktarı aslında farklı olabilmektedir. Bu durum kamu sektöründe çalışan işçilerin katlanmış olduğu vergi

yükü ile özel sektör işçileri arasında vergi yükü açısından adaletsizlikler oluşturmaktadır (Nar, 2015: 690). Devletin vergi kayıp ve kaçakçılığını önleme amacı ile başvurduğu stopaj yöntemi özel sektör ücret gelirlerinin tespit edilmesinin zorluğu nedeniyle de etkin uygulanamamaktadır. Bu nedenle etkin vergi incelemesi yapılabilmesinin yanı sıra işverenin vergiye karşı tutumu için kanuna dayanarak diğer beyan yöntemlerine tanınan fırsatların sunulabilmesi ve beyana dayalı bir sistemle birlikte uygulanması ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

3.1.4. Serbest Meslek Kazançlarında Stopaj Yöntemi

“Her türlü serbest meslek faaliyetinden doğan kazançlar serbest meslek kazancıdır” (GVK, 1960: madde: 65). Bu maddeye göre kişinin gelirinin mesleki bilgi, tecrübe ve emeğe dayalı olduğu her unsur geliri ifade etmektedir. Bu yönüyle serbest meslek kazançlarından sağlanan gelir, ücrete benzetilebilmektedir. Bunun yanı sıra serbest meslek kazançlarının niteliğinin dışına çıkıldığı takdirde gelir, ticari kazanç sayılabilmektedir. Bu durumun temelinde aslında birbirinden farklılıklar taşıyan bu gelir unsurlarını ayıran önemli koşullar vardır. GVK 65’inci Madde 2’inci Fıkrası’na dayanarak *“Serbest meslek faaliyeti; sermayeden ziyade şahsi mesaiye ilmi veya mesleki bilgiye veya ihtisasa dayanan ve ticari mahiyette olmayan işlerin işverene tabi olmaksızın şahsi sorumluluk altında kendi nam ve hesabına yapılmasıdır”* şeklinde gelirin koşulları belirtilmiştir. Buna dayanarak genel anlamda kazanç sayılması için gereken unsurları detaylı bir şekilde ifade etmemiz gerekirse kişinin gelirinin sermayeye bağlı olmasının aksine daha çok mesleki ve ilmi bilgisi ile gelir elde etmesi (Ülgen, 2020: 53), bir işverene bağlı olmaması kendi nam ve hesabına bağlı çalışarak yaptığı işi kendi adına yapması, tüm bu işlerin ticari nitelik taşıyamaması yani bir işletmeye bağlı çalışmaması ve son olarak mesleğin geçici değil sürekli olarak icra edilmesi gerekmektedir (Yıldız, 2003, 1-2).

GVK 66’ncı Maddesi’nde *“Serbest meslek faaliyetini mütat meslek halinde ifa edenler, serbest meslek erbabıdır. Serbest meslek faaliyetinin yanında meslekten başka bir iş veya görev ile devamlı olarak uğraşılması bu vasfı değiştirmez”* ifadesiyle serbest meslek vasfı hüküm altına alınarak serbest meslek faaliyetlerinin sürekli ve arızı nitelikte yapılması önemi de bulunmamaktadır (Demircan, 2007: 35). Serbest meslek erbabı sayılacak kişi ve kuruluşlar aşağıda sırasıyla belirtilmiştir.

- *Gümrük Komisyoncuları, bilümm borsa ajan ve acentaları, noterler, noterlik görevini ifa ile mükellef olanlar*
- *Bizzat serbest, meslek erbabı tarifine girmemekle beraber serbest meslek erbabını bir araya getirerek teşkilat kurmak veya bunlara sermaye temin etmek suretiyle veya sair suretlerle serbest meslek kazancından hisse alanlar.*
- *Serbest meslek faaliyetinde bulunan kollektif ve adi şirketlerde ortaklar, adi komandit şirketlerde komanditeler*

- *Dava vekilleri, müşavirler, kurumlar ve tüccarlarla serbest meslek erbabının ticarî ve meslekî işlerini takip edenler ve konser veren müzik sanatçıları*
- *Vergi Usul Kanununun 155 inci maddesinde belirtilen şartlardan en az ikisini taşıyan ebe, sünnetçi, sağlık memuru, arzuhalci, rehber gibi mesleki faaliyette bulunanlar*

GVK 94'üncü Madde 2 numaralı bendi uyarınca “Yaptıkları serbest meslek işleri dolayısıyla bu işleri icra edenlere yapılan ödemelerden (Noterlere serbest meslek faaliyetlerinden dolayı yapılan ödemeler hariç)” sadece noterlere yapılan ödemeler kapsam dışında bırakılmış ve serbest meslek erbaplarına yapılan diğer ödemeler stopaja tabi tutulmuştur. Serbest meslek kazançlarının vergisi, gelir elde edildiği anda gider makbuzu düzenlenerek stopaj yöntemiyle yapılmaktadır. GVK 67'nci Maddesi gereğince “Serbest meslek kazancı bir hesap dönemi içinde serbest meslek faaliyeti karşılığı olarak tahsil edilen para ve ayınlar ve diğer suretlerle sağlanan ve para ile temsil edilebilen menfaatlerden bu faaliyet dolayısıyla yapılan giderler indirildikten sonra kalan farktır” ifadesine dayanarak brüt ücret üzerinden stopaj ve KDV tutarı hesaplanmakta ve brüt tutardan stopaj tutarı düşülerek net kazanç miktarı bulunmaktadır. Uygulanacak stopaj miktarını vergi mükellefi adına hizmeti alan vergi sorumlusu beyanname düzenleyerek vergi idaresine bildirmek ve ödemek zorundadır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019: 5). Serbest meslek kazançları için defter tutma zorunluluğu da bulunmaktadır. Bu kazançlar deftere kaydedilmekte ve daha sonra kaydedilen bu bilgiler üzerinden kazanç tespit edilmektedir (Karadağ, 2014: 167). Serbest meslek kazançlarına uygulanacak stopaj oranları aşağıda sıralı bir şekilde belirtilmiştir.

- *Müellif, mütercim, heykeltıraş, hattat, ressam, bestekâr, bilgisayar programcısı ve mucitlerin ve bunların kanuni mirasçılarının şiir, hikaye, roman, makale, bilimsel araştırma ve incelemeleri, bilgisayar yazılımı, röportaj, karikatür, fotoğraf, film, video band, radyo ve televizyon senaryo ve oyunu gibi eserlerini gazete, dergi, bilgisayar ve internet ortamı, radyo, televizyon ve videoda yayınlamak veya kitap, CD, disket, resim, heykel ve nota halindeki eserleri ile ihtira beratlarını satmak veya bunlar üzerindeki mevcut haklarını devir ve temlik etmek veya kiralamak suretiyle elde edilen kazançlar istisnasından yararlananlardan %17,*
- *Dar mükelleflerden telif ve patent satışından dolayı %25,*
- *Diğer serbest meslek kazançlarında, 2006/11449 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 01.01.2007 tarihinden itibaren %20 oranında yapılmaktadır.*

Stopaj yönteminin serbest meslek kazancına uygulanması, verginin tahsilini süratle tahsiline imkân sağlamak ve geliri garanti altına almayı amaçlamaktadır. Fakat GVK'na göre Serbest meslek kazançları para ve ayın olarak tahsilat esasına tabi tutulurken KDV üzerinden vergi kesintisi ise tahakkuk esasına göre uygulanmaktadır. Bu durum meslek mensupları açısından bazı olumsuzluklara sebep olmaktadır. Bir örnekle açıklamak gerekirse kendi şahsi ofisi olan bir mali müşavirin mükelleflerinden elde etmiş olduğu gelire karşılık serbest meslek makbuzu kesmesi gerekmektedir.

Ancak bazı zamanlarda meslek mensupları vermiş oldukları hizmet gelirini düzenli olarak tahsil edememektedir. Meslek mensupları herhangi bir kazanç elde etmese de tahakkuk esasına bağlı gerçekleşen KDV'ni ödemek zorunda kalmaktadır. Bu durum meslek mensupları tarafından henüz elde etmediği gelir üzerinden vergi ödemeleri nedeniyle hem adalet ilkesine hem de ödeme gücünde yaşadığı eksiklik nedeniyle de sorunlara sebep olmaktadır.

3.1.5. Gayrimenkul Sermaye İratlarında Stopaj Yöntemi

Gayrimenkul sermaye iratları (GMSİ), GVK'nun 70'inci Maddesi'nde "*mal ve hakların sahipleri, mutasarrıfları, zilyetleri, irtifak ve intifa hakkı sahipleri veya kiracıları tarafından kiraya verilmesinden elde edilen iratlar gayrimenkul sermaye iradıdır*" şeklinde ifade edilmiştir. Kiraya veren kişi verginin mükellefi sayılmakta ve bu nedenle kiracı tarafından stopaj yöntemine dayanarak Gelir Vergisi kaynağında tahsil edilmektedir. GVK 94'üncü Madde'de belirtilen kişi, kurum ve kuruluşların kiraladıkları taşınmazlar üzerinden hak sahibine ödeme yapmadan kira bedeli üzerinden stopaj yöntemi uygulanmaktadır (Erdoğan, 2017: 84-85). GVK 70'inci Madde'de belirtilen mal ve haklar 8 bent halinde aşağıda sıralı şekilde ifade edilmiştir.

- *Arazi, bina (Döşeli olarak kiraya verilenlerde döşeme için alınan kira bedelleri dahildir.), maden suları, menba suları, madenler, taş ocakları, kum ve çakıl istihsal yerleri, tuğla ve kiremit harmanları, tuzlalar ve bunların mütemmim cüzileri ve teferruatı;*
- *Voli mahalleri ve dalyanlar;*
- *Gayrimenkullerin, ayrı olarak kiraya verilen, mütemmim cüzileri ve teferruatı ile bilümmun tesisatı, demirbaş eşyası ve döşemeleri;*
- *Gayrimenkul olarak tescil edilen haklar;*
- *Arama, işletme ve imtiyaz hakları ve ruhsatları, ihtira beratı (İhtira beratının mucitleri veya kanuni mirasçıları tarafından kiralananmasından doğan kazançlar, serbest meslek kazancıdır.), alameti farika, marka, ticaret unvanı, her türlü teknik resim, desen, model, plan ile sinema ve televizyon filmleri, ses ve görüntü bantları, sanayi ve ticaret ve bilim alanlarında elde edilmiş bir tecrübeye ait bilgilerle gizli bir formül veya bir imalat usulü üzerindeki kullanma hakkı veya kullanma imtiyazı gibi haklar*
- *Telif hakları (Bu hakların, müellifleri veya bunların kanuni mirasçıları tarafından kiralananmasından doğan kazançlar, serbest meslek kazancıdır.);*
- *Gemi ve gemi payları (Motorlu olup olmadıklarına ve tonilatolarına bakılmaz) ile bilümmun motorlu tahmil ve tahliye vasıtaları;*
- *Motorlu nakil ve cer vasıtaları, her türlü motorlu araç, makine ve tesisat ile bunların eklentileri.*

GMSİ'na stopaj yöntemi uygulanabilmesi için mal ve hakları kiralayan kişinin GVK 94'üncü Madde'de belirtilen koşulları taşıması, kiralayan kişinin ise stopaja tabi tutulan kişiler olması

gerekmektedir ve ayrıca bunlara ek olarak tahsil edilen verginin hak sahibi açısından gayrimenkul sermaye iradı sayılması gerekmektedir (Ergüneş, 2008: 62). GVK 94'üncü Maddesi'nin 5 numaralı bendinde GMSİ'nin stopaj yöntemiyle vergilendirilme koşulları aşağıda sırasıyla ifade edilmiştir. Buna maddeye göre;

- “70 inci maddede yazılı mal ve hakların kiralanması karşılığı yapılan ödemelerden” stopaj yöntemiyle kira bedelinin toplam tutarı üzerinden %20 oranında vergi kesintisi yapacaktır. Belirtilen maddelerin yanı sıra mükellefin kiralamış olduğu konut veya dükkânın iş yeri niteliğinde kullanılması halinde gelir vergisi kesintisine tabi tutulacaktır. Örneğin, kendi şahsına ait bürosuna bağlı iş yapan avukatın kiralamış olduğu yeri aynı zamanda daire olarak kullanması vergi kesintisi yapmasına engel teşkil etmemektedir (Erdoğan, 2017: 85). Aynı zamanda eğer kanunda belirtilen mal ve haklar ticari veya zirai faaliyette bulunan işletmeler adına kayıtlı ise bu gelirler GMSİ değil (Akdoğan, 2008: 274), ticari kazanç veya zirai kazanç niteliğini taşıdığı için kurumlar vergisine tabi olmaktadır. Kamu idare müesseseleri, kolektif ve komandit şirket gibi şahıs şirketlerinin kiraya vermiş olduğu gayrimenkul gelirlerine stopaj yöntemi uygulanmamaktadır (Öztürk, 2017: 194-195).
- “Vakıflar (mazbut vakıflar hariç) ve derneklere ait gayrimenkullerin kiralanması karşılığında bunlara yapılan kira ödemelerinden” stopaj yöntemiyle %20 oranında vergi kesintisi uygulanmaktadır. Fakat Kurumlar Vergisi ve Gelir Vergisi muafiyeti bulunan dernek ve vakıflara ödeme yapıldığı takdirde stopaj yöntemi uygulanmamaktadır. Dernek ve vakıfların yapmış oldukları faaliyetler nedeniyle kazanç sağlamak, kâr elde etme gibi maddi unsurlar için değil topluma manevi fayda sağlayabilme amacıyla kurulmaktadır. Dolayısıyla bu vakıf ve derneklerin hak sahibi olduğu taşınmazlar kiraya verildiği takdirde geliri üzerinden stopaj uygulanmaktadır.
- “Kooperatiflere ait gayrimenkullerin kiralanması karşılığında bunlara yapılan kira ödemelerinden” %20 oranı uygulanarak stopaja tabi tutulmaktadır.

GVK 70'inci Madde uyarınca “Gayrimenkul sermaye iratlarında, gayrisafi hasılat, 70 inci maddede yazılı mal ve hakların kiraya verilmesinden bir takvim yılı içinde o yıla veya geçmiş yıllara ait olarak nakden veya aynen tahsil edilen kira bedellerinin tutarıdır” ifadesine ek olarak 2'nci Fıkrası'nda nakden ödenmeyen yani “ayın olarak ödenen” kira bedellerinin emsal bedel hesaplanarak nakde çevrilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bunların yanı sıra eğer vergi mükellefi basit usule tabi ise herhangi bir vergi kesinti yapılmamaktadır.

GMSİ'nda stopaj yönteminin kullanılmasının en önemli gerekçesi vergi kayıp ve kaçakçılığını önleyebilmeye dayanmaktadır. Elde edilen gelirin aylık veya yıllık şekilde tahsiline bakılmadan elde edildiği anda kaynağında vergilendirilmesi devlet açısından vergiyi güvence altına alma hususunda avantaj sağlamaktadır. Mal ve hakların kiraya verilmesi sözleşmeye bağlı olması hem kiralayanı hem de kiracıyı ileride oluşabilecek sorunlara karşı korumaktadır. Ancak çoğu zaman mükellef kira

gelirine oranla daha az vergi ödemek veya hiç vergi ödememek adına hem sözleşme yapmamakta hem de kira bedelini daha az gösterebilmektedir. Kira gelirinin beyan edilmemesi ya da beyanın eksik veya hatalı beyan edilmesi sonucu beklenen vergi hasılatı ile gerçekleşen vergi hasılatı arasındaki fark büyüyerek vergi kaybına neden olmakta ve bu durumda vergilemede adaletsizliğe neden olmaktadır. GMSİ’nda bir diğer sorun ise tahsil edilen verginin emsal kira bedelinin altında olduğu durumlarda ödenen kira bedeli yerine emsal bedel geçerli olmaktadır. Bu durumda hak sahibi elde ettiği gelire orantılı alınmayan vergi yükü ile karşılaşmaktadır. Hak sahibi gerçek gelirini ispata dayandıramadığı takdirde emsal bedel geçerli olacağından ödeme gücü ilkesine aykırılık oluşturmaktadır.

3.1.6. Menkul Sermaye İratlarında Stopaj Yöntemi

Menkul sermaye iratları (MSİ), GVK 75’inci Madde uyarınca “*Sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden müteşekkil sermaye dolayısıyla elde ettiği kâr payı, faiz, kira ve benzeri iratlar menkul sermaye iradidir*” şeklinde ifade edilmiştir. MSİ’nın nakdi sermaye olarak nitelendirilmesi mükellefin hisse senetleri, tahvil gibi değerler üzerinden elde ettiği kâr payı, faiz, kira vb. iratlar olarak tanımlanmaktadır. MSİ’nda gelir mükellef tarafından elde etme durumuna geldiğinde vergilendirilmektedir (Saylam, 2003: 51). Yani mükellefin talep hakkının oluşmasına rağmen geliri elde etmemesi iradın vergilendirilmesini engellememesinin yanı sıra bu durumun ispat zorunluluğu da mükellefe aittir. MSİ’nda gelirin kaynağının mükellefin şahsi mal varlıkları üzerinden işlem görmesi koşulu bulunmaktadır. Menkul sermaye iratları eğer bir ticari işletmeye kayıtlı ise yani işletme adına işlem gördüyse vergilendirme MSİ üzerinden değil ticari kazanç üzerinden yapılmaktadır (Şenyüz vd., 2023: 107). Stopaj yöntemine dayanarak vergilendirilen gelir unsurları, yaptıkları işlemler neticesinde vergilendirilmeleri nihai vergilendirme sayılmaktadır. Mükellefin bu işlemleri için tekrar bir vergilendirmeye tabi olmamasının yanı sıra tekrar beyanname vermesine de gerek yoktur. GVK 75’inci Madde 2’inci Fıkrası’nda “*Kaynağı ne olursa olsun aşağıda yazılı iratlar menkul sermaye iradı sayılır*” ifadesine dayanarak irat sayılacak hususlar 17 bent halinde kanunda belirtilmiştir. Bu kanuna dayanarak stopaj yöntemine tabi olan menkul sermaye iratları iki başlık altında incelenecektir.

3.1.6.1. Kar Payları Dağıtım İşlemlerinde Stopaj Yöntemi

24/04/2003 tarihinde T.C Resmî gazetede yayımlanan 4842 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunu ile yapılan değişikliğe dayanarak GVK 94’üncü Madde 6’ncı Fıkra b bendi uyarınca

- *Tam mükellef kurumlar tarafından; tam mükellef gerçek kişilere, gelir ve kurumlar vergisi mükellefi olmayanlara ve bu vergiden muaf olanlara dağıtılan, 75. Maddenin 1. Fıkrası*

“her nevi hisse senedi kâr payı, yatırım fonları katılma belgeleri kâr payları ile konut finansmanı fonlarını temsilen ihraç edilen ipotēğe dayalı menkul kıymetlere”, 75. madde 2. fıkrası “iştirak hisselerinden doğan kazançlar”, 75. Madde 3. Fıkrası “kurumların idare meclisi başkan ve üyelerine dağıtılan kâr paylarından”

- *Tam mükellef kurumlar tarafından; dar mükellef gerçek kişilere, dar mükellef kurumlara ve gelir ve kurumlar vergisinden muaf olan dar mükelleflere dağıtılan 75. Maddenin 1. Fıkrası “her nevi hisse senedi kâr payı, yatırım fonları katılma belgeleri kâr payları ile konut finansmanı fonlarını temsilen ihraç edilen ipotēğe dayalı menkul kıymetlere”, 75. madde 2. Fıkrası “iştirak hisselerinden doğan kazançlar”, 75. Madde 3. Fıkrası “kurumların idare meclisi başkan ve üyelerine dağıtılan kâr paylarından” elde edilen gelirler stopaj yöntemine tabi tutulmuştur. Stopaj oranı %15 olarak belirlenmiştir.*

Kurumlar tarafından elde edilen kârların, şirketin sermayesine aktarılması veya eklenmesi ilgili kanunda kar dağıtımını sayılmadığından MSİ elde edilmiş sayılmamakta ve vergi kesintisi yapma zorunluluğu da bulunmamaktadır (Dilek, 2006: 77).

3.1.6.2. Diğer Menkul Sermaye İratlarında Stopaj Yöntemi

Stopaj yöntemine tabi tutulacak diğer menkul sermaye iratları, GVK’nun 94. Maddesi 7., 8., 9., 14. Ve 15. Fıkraları’nda *“Kanunla kurulan dernek ve vakıflar, Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflar, kamu menfaatine yararlı dernekler ile dernek ve vakıf olmamakla birlikte; odalar, borsalar, meslek örgütleri ve bunların üst kuruluşları, siyasi partiler, emekli ve yardım sandıkları gibi vergi uygulamalarında dernek ve vakıf olarak kabul edilenler hariç, dernek ve vakıflar ile tam mükellef kurumlara ödenenler dahil”*, şeklinde stopaja tabi tutulacakları beyan edilmiştir.

GVK 94/7. Maddesi’ne göre;

- *Devlet tahvili faizlerinden %0*
- *Hazine bonusu faizlerinden %10*
- *Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkartılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirlerden % 10,*
- *Nama ve Hamiline yazılı tahvil faizlerinden % 10,*
- *Diğerlerinden % 10.*

GVK 94/8’e göre

- *Mevduat faizlerinden*
- *Döviz tevdiat hesaplarına yürütülen faizler ile özel finans kurumlarınca döviz katılma hesaplarına ödenen kar paylarından %15*

- *Nama veya hamiline yazılı mevduat hesaplarına yürütülen faizlerden %15*
- *Diğerlerinden %15*

GVK 94/9'e göre

- *Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kar paylarından %15*
- *Kar ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kar paylarından %15*
- *Özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kar paylarından %15*

GVK 75/14' e göre

"Menkul kıymetlerin geri alım veya satım taahhüdü ile iktisap veya elden çıkarılması karşılığında sağlanan menfaatler %15

GVK 75/15'e göre Tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları, yardım sandıkları ile sigorta ve emeklilik şirketleri tarafından elde edilen gelirler

- *On yıldan az süreyle prim veya aidat ödeyerek ayrılanlara ödenen irat tutarları %15*
- *On yıl süreyle prim veya aidat ödeyerek ayrılanlar ile vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara ödenen irat tutarları %10*

GVK 75/16 ek madde (a), (b) ve (c) alt bendi uyarınca bireysel emeklilik sisteminden sağlanan iratlara uygulanacak hususlar ve stopaj oranları ise

- *On yıldan az süreyle katkı payı ödeyerek ayrılanlar ile bu süre içinde kısmen ödeme alanlara yapılan ödemelerin içerdiği irat tutarı %15*
- *On yıl süreyle katkı payı ödemiş olmakla birlikte emeklilik hakkı kazanmadan ayrılanlar ile bu süre içinde kısmen ödeme alanlara yapılan ödemelerin içerdiği irat tutarı %10*
- *Emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemelerin içerdiği irat tutarı %5 olarak belirlenmiştir.*

Stopaj yönteminin devlet açısından en önemli kullanım amacı; vergiyi garanti altına alabilme, vergi tahsilatının süratle yapılması ve kayıp ve kaçakçılığın en aza indirgenebilmesine dayanmaktadır. Menkul sermaye iratlarının vergilendirme usulleri, mevcut piyasa koşullarının ekonomik olarak canlanması aynı zamanda yabancı sermaye yatırımlarının artması açısından önem arz etmektedir. Diğer ülke vergileriyle uyumlu bir vergi sisteminin kurulması hem yabancı sermayeyi çekebilme hem de yurt dışı yatırımları açısından mükellefe vergisel kolaylıklar sağlanması gerekmektedir.

MSİ'nda gelir, elde edilebilme durumuna geldiğinde stopaj yöntemi uygulanmakta gelirin mükellefin eline geçip geçmemesi önem arz etmemektedir. Bu durum mükellef açısından henüz eline geçmeyen gelirin vergisini ödemesi açısından olumsuzluklar yaratmakta bunun yanı sıra beyana

dayalı diğer yönteme tabi mükelleflerle kıyaslandığında vergilemede eşitlik ve uygunluk ilkesine aykırılık ta ıtmaktadır. Ancak devlet açısından verginin süratle tahsilinin sağlanması ve vergi gelirini garanti altına almasında fayda sağlamaktadır. Beyana dayalı sistemin aksine mükellef kâr payları ve diğer menkul sermaye iratları üzerinden uygulanan stopaj yöntemi nedeniyle vergiyi daha az hissetmekte bu durum yatırımlar açısından da devlete fayda sağlamaktadır.

Gelir Vergisi ba lı ı altında bahsedilen tüm gelir unsurları ve uygulanma koşullarının yanı sıra 02.08.2024 tarihinde T.C. Resmi Gazetesi'nde yayımlanan 7524 Sayılı Vergi Kanunları  le Bazı Kanunlarda Ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile stopaj yönteminin kapsamı geni letilmi tir. Düzenlenen bu kanun ile 193 sayılı Kanun'un 94'üncü maddesinin birinci ve sekizinci fıkrasına aşağıdaki bentler eklenmiştir:

- *23/10/2014 tarihli ve 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun hükümlerine göre aracı hizmet sağlayıcılarının ve elektronik ticaret aracı hizmet sağlayıcılarının, mezkûr Kanun kapsamındaki faaliyetleri dolayısıyla hizmet sa layıcılarına ve elektronik ticaret hizmet sa layıcılarına yaptıkları ödemelerden*
- *Cumhurbaşkanınca belirlenen sektörler veya faaliyet konularına ilişkin mal ve hizmet alımlarına yönelik yapılan ödemelerden*

Tüm dünya genelinde yaşanan COVID 19 salgını neticesinde ya amı  olduğumuz ekonomik sıkıntıların akabinde, 6  ubat 2023 yılında ülkemizde yaşanan depremler ile kamu harcamaları arttırılmıştır. Kamu harcamalarının artması ve ekonomik koşulların yetersizliği nedeniyle diğer gelir unsurlarının vergilendirilmesinde kaybın en az yaşandığı ve süratle tahsile imkan tanıyan stopaj yönteminin tercihi söz konusu olmuştur. Bu nedenle günümüzde yaşanan teknoloji ve internetin gelişimiyle paralel şekilde artan elektronik ticaret gelirlerinin devlet tarafından eksiksiz tahsili ve etkin vergi denetim sistemi de söz konusu olmuştur. Elektronik ticaretin vergilendirilmesinde uygulanan beyana dayalı sistem neticesinde tahakkuk ve tahsil süresi ve miktarı arasında oluşan fark, içinde bulunduğumuz kamu finansman ihtiya ı nedeniyle devlet açısından olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle kanun üzerinde yapılan yeni düzenleme, hazinenin gelirini stopaj yöntemiyle garanti altına alma amacına ve bunun yanı sıra en kısa sürede elde edebilme amacına dayanmaktadır.

Tablo 5'de görüleceği üzere, 2014 yılında %20,96 olan Gelir Vergisi tahsilat oranı ilerleyen yıllarda da aynı şekilde önem arz etmekte hatta oranlar 2019 yılına kadar daha da yükselmektedir. 2019 yılında vergi gelirleri içerisinde %24,15 oranında paya sahip Gelir Vergisi tahsilat oranı 2020 yılında %19,06'a kadar d  m  t r. 2023 yılında ise Gelir Vergisi tahsilat oranı %15,15'e kadar gerilemiştir. Ancak Gelir Vergisi'nin diğer beyan yöntemlerinin aksine yüksek oranda stopaj yöntemiyle tahsil edilmesi, devlet açısından gelirini kayba uğramadan elde etme avantajı

oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra devletin gelirini süratle tahsil edebilmesinde de avantaj yaratmaktadır.

Tablo 5: Gelir Vergisi Tahsilatının Vergi Gelirleri İçindeki Payı

Yıllar	Vergi Gelirleri Tahsilatı (TL)	Gelir Vergisi Tahsilatı (TL)	Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)
2014	352.514.457	73.901.525	20,96
2015	407.818.455	85.755.807	21,03
2016	459.001.741	96.604.804	21,05
2017	536.617.206	112.400.679	20,95
2018	621.536.356	138.992.395	22,36
2019	673.859.718	162.704.018	24,15
2020	833.250.502	158.841.637	19,06
2021	1.164.988.651	219.655.839	18,85
2022	2.353.437.651	356.464.374	15,15
2023	4.500.865.586	694.014.282	15,42

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/10/2024-Yili-Butce-Gerekcesi_27102023.pdf.

Tablo 6’da ise 2021 ve 2023 yılları arasında Gelir Vergisi, tahsil yöntemlerine dayanarak açıklanmaya çalışılmıştır. 2021 toplam Gelir Vergisi tahsilat oranının %18,85 olduğunu görülmektedir. Ancak stopaj yöntemiyle tahsil edilen vergi, toplam Gelir Vergisi miktarına göre hesaplandığında aslında gelirin %91,67’lik kısmının stopaj yöntemiyle elde edildiği söylenebilir. Yine 2022 yılında %15,15 oranında tahsil edilen Gelir Vergisi’nin %92,34’ü, 2023 yılında ise %15,42 oranındaki Gelir Vergisi’nin %92,14’lük kısmının stopaj yöntemiyle tahsil edildiğini söylemek mümkündür.

Tablo 6: Gelir Vergisi Tahsilat Yöntemlerinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı (2021-2023)

Gelirin Türü	2021		2022		2023	
	Tutar (TL)	Payı (%)	Tutar (TL)	Payı (%)	Tutar (TL)	Payı (%)
Vergi Gelirleri Toplamı	1.164.988.132	100	2.353.437.651	100	4.500.865.586	100
Gelir Vergisi Tahsilatı	219.655.839	18,85	356.464.374	15,15	694.014.282	15,42
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	13.850.465	1,19	18.866.192	0,80	40.537.929	0,90
Basit Usulde Gelir Vergisi	237.008	0,02	82.148	0,0003	68.064	0,0001
Gelir Vergisi Tevkifatı	201.368.270	17,29	329.159.816	13,99	639.512.467	14,21
Gelir Geçici Vergisi	4.200.096	0,36	8.356.219	0,36	13.895.821	0,31

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, <https://muhasebat.hmb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-istatistikleri>

Bu tablo verilerine dayanarak stopaj yöntemiyle tahsil edilen vergilerin payının yüksek olması devlet açısından gelirini garanti altına almayı sağlarken aynı zamanda yüksek oranda gelir elde etmesini sağlamaktadır. Ancak tahsil edilen vergilerin büyük bir bölümünün ücretlilerden alındığını düşünürsek mükellef üzerindeki vergi yükü açısından ödeme gücü ve adalet ilkesi açısından aykırılıklar taşımaktadır.

3.2. Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Stopaj Yöntemi

Günümüzde ekonomik ve mali koşullar üzerinde oluşan ihtiyaçların ticari hayat üzerinde de gerektirdiği değişimlere dayanarak Kurumlar Vergisi'nin yaygınlaşmasına ve daha fazla kullanım alanı oluşmasına sebep olmuştur (Kolçak, 1994: 177). Kurumlar Vergisi, 1949 yıllarına kadar dayanan vergi sistemindeki değişim ve gelişim sürecine bağlı olarak kurumların vergilendirmesi amacıyla 5422 sayılı KVK ile ortaya çıkmıştır (İnan, 2010: 349). 21.06.2006 tarihinde yeniden düzenlenen ve T.C. Resmî gazetesinde yayımlanan 5520 sayılı KVK'na dayanarak mükellefiyet iki farklı hususa göre belirlenmiştir. KVK 1'inci Maddesi'nde Kurumlar Vergisi'ne tabi kurum ve kuruluşlar “*Sermaye şirketleri, Kooperatifler, İktisadî kamu kuruluşları, Dernek veya vakıflara ait iktisadî işletmeler, İş ortaklıkları*” şeklinde sırasıyla belirtilmiştir.

KVK'nun 3'üncü Maddesi'nde belirtilen mükellefiyet türleri kaynak ilkesine dayanarak tam mükellefiyet ve dar mükellefiyet olmak üzere iki farklı şekilde tanımlanmaktadır (Küpel, 2011: 8-10). KVK 3'üncü Madde 1'inci Fıkrası'nda “*Tam mükellefiyet: kanunî veya iş merkezi Türkiye'de bulunanlar gerek Türkiye içinde gerekse Türkiye dışında elde ettikleri kazançların tamamı üzerinden*”, vergilendirilmesi iş merkezinin bulunduğu yerin Türkiye olması halinde ister yurt dışı ister yurt içi geliri olsun tam mükellef sayılmakta iken, KVK 3'üncü Madde 2'inci Fıkra'da ise “*Dar mükellefiyet: kanunî ve iş merkezlerinin her ikisi de Türkiye'de bulunmayanlar, sadece Türkiye'de elde ettikleri kazançları üzerinden vergilendirilirler*” tanımı ile gelirin Türkiye'de elde edilmesi gerektiği açıklanmıştır. Uygulanacak stopaj yöntemi KVK'nun 15. Maddesi'nde tam mükellefiyete tabi hususları, aynı kanunun 30. Maddesi'ne dayanarak da dar mükellefiyet hususları ayrı bir şekilde düzenlenmiş ve hala uygulanmaktadır. Bu bölümde vergi kayıp ve kaçakçılığını önleyebilmek ve geliri garanti altına alma amacıyla dar mükellefiyete uygulanan stopaj yöntemi, 5520 sayılı KVK'nu çerçevesinde detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılacaktır.

3.2.1. Dar Mükellefiyette Stopaj Yöntemi

Dar mükellefiyette stopaj yönteminin daha çok benimsenmiş olması mükellefin gelir elde ettiği işyerlerinin Türkiye'de bulunmaması sebebiyle vergisel işlemler açısından mükellefe ve vergi idarelerine kolaylık sağlama, vergi kolaylıkları ile yabancı yatırımları teşvik edebilme ve verginin güvence altına alınma amacına dayanmaktadır (Ürel, 2009: 909). KVK 30. Madde'nin 1. Fıkrası'na göre “*Dar mükellefiyete tâbi kurumların aşağıdaki kazanç ve iratları üzerinden, bu kazanç ve iratları*

avanslar da dahil olmak üzere nakden veya hesaben ödeyen veya tahakkuk ettirenler tarafından % 15 oranında kurumlar vergisi kesintisi yapılır” şeklinde ifadeye yer verilerek dar mükellefiyete tabi mükellefler bentler halinde açıklanmıştır.

- 1) “GVK’nda belirtilen esaslara göre birden fazla takvim yılına yaygın inşaat ve onarım işleri ile uğraşan kurumlara bu işleri ile ilgili olarak yapılan hak ediş ödemeleri” üzerinden gelir elde eden dar mükellefiyete tabi kurum ve kuruluşlar gelirin brüt tutarı üzerinden %15 oranında vergi kesintisi yapmak zorundadır. Bu gelirlerini yıllık beyanname ile bildirerek Kurumlar Vergisi gelirini beyan eden dar mükellefler, stopaj yöntemi ile ödemiş oldukları vergiyi mahsup edebilmektedirler (Öztürk, 2017: 283).
- 2) “Serbest meslek kazançları” dar mükellefiyete tabi kuruluşların mesleki bilgiye dayanan işler neticesinde %15 oranında stopaj yapmakla yükümlüdürler. Fakat bu işler kurum üzerinden yapılan sözleşmelere bağlı olabilmekte genellikle mühendislik gibi bilgi ve beceri dayalı proje işlerinde yurt dışı iş merkezleri tarafından yaptırımlarda geçerli olmaktadır. Bu durum kanuni iş merkezinin bulunduğu yer ve yapılan işin niteliğine göre belirlenmektedir.
- 3) “Gayrimenkul sermaye iratları” dar mükellefiyete tabi GMSİ’nin vergilendirilmesi mülklik ilkesi yani gayrimenkulün Türkiye içinde bulunan mallardan kira gelirlerinin sağlanması gerekmektedir (Özaytekin, 2006: 49). Bunun yanı sıra yurt dışında bulunan gayrimenkul gelirleri de şarta bağlanmıştır. Yurt dışında bulunan mallardan elde edilen kira gelirinin Türkiye’de kullanılması durumunda vergi kesintisine tabi olmaktadır. Ancak Türkiye’de bulunan işyeri veya temsilci üzerinden elde edilen gelirler Gayrimenkul Sermaye İradı olarak değil ticari kazanç olarak vergilendirilmektedir.
- 4) “Gelir Vergisi Kanunu’nun 75 inci maddesinin ikinci fıkrasının (1), (2), (3) ve (4) numaralı bentlerinde sayılanlar hariç olmak üzere menkul sermaye iratları” stopaj yöntemine göre vergilendirilmektedir. Bu madde dar mükellefiyete bağlı olup mükellefin kanuni iş merkezlerinin Türkiye’de bulunmaması şartına bağlı olarak gelirin Türkiye içindeki gerçek veya tüzel kişiye, borç verilmesi, sermaye olarak yatırılması veya kullanılması gerekmektedir. Türkiye içinde iş merkezleri bulunması halinde elde edilen gelir ticari kazanç dönüştüğünden vergi kesintisi yapılamamaktadır.

KVK 30’uncu Maddesi’nin 2’inci Fıkrası’na göre “Ticarî veya ziraî kazançta dahil olup olmadığına bakılmaksızın telif, imtiyaz, ihtira, işletme, ticaret unvanı, marka ve benzeri gayrimaddî hakların satışı, devir ve temlik karşılığında nakden veya hesaben ödenen veya tahakkuk ettirilen bedeller” şeklinde ifade edilmiş olan işlemler üzerinden elde edilen gelirlere stopaj yöntemi uygulanması dar mükellefiyet koşuluna bağlanmıştır. Dar mükellefiyete tabi gelir sahipleri “bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen kişilerce %15 oranında kurumlar vergisi kesintisi yapılır” şeklinde devam eden ifadeyle vergi kesme yükümlülüğü ve oranı belirtilmiştir. KVK 30. Maddesi’nin 3. Fıkrası’na göre “Tam mükellef kurumlar tarafından, Türkiye’de bir iş yeri veya daimî

temsilci aracılığıyla kâr payı elde edenler hariç olmak üzere dar mükellef kurumlara veya kurumlar vergisinden muaf olan dar mükelleflere dağıtılan (Kârın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımı sayılmaz.) ve Gelir Vergisi Kanununun 75 inci maddesinin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde sayılan kâr payları üzerinden bu Kanunun 15 inci maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca vergi kesintisine tâbi tutulan kazançlar hariç olmak üzere % 15 oranında kurumlar vergisi kesintisi yapılır”.

KVK 30. Maddesi’nin 4. Fıkrası’na göre “Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde belirtilen kurumlar vergisinden istisna edilen kazançlar ile (c) bendinde belirtilen şirketlerin (b) bendindeki şartları taşıyan iştirak kazançlarından anonim veya limited şirket niteliğindeki dar mükellef kurumlara dağıtılan kâr paylarından yapılacak kesinti oranı, bu maddenin üçüncü fıkrası uyarınca uygulanan oranın yarısını aşamaz”. KVK 30. Maddesi’nin 5. Fıkrası’na göre “Türkiye’de iş yeri ve daimî temsilcisi bulunmayan mükelleflerin, yetkili makamların izniyle açılan sergi ve panayırlarda yaptıkları ticarî faaliyetlerden elde ettikleri kazançlar üzerinden, kurum bünyesinde %15 oranında kurumlar vergisi kesintisi yapılır”.

KVK 30. Maddesi’nin 6. Fıkrası’na göre “Yıllık veya özel beyanname veren dar mükellef kurumların, indirim ve istisnalar düşülmeden önceki kurum kazancından, hesaplanan kurumlar vergisi düşüldükten sonra kalan kısımdan ana merkeze aktardıkları tutar üzerinden, kurum bünyesinde % 15 oranında kurumlar vergisi kesintisi yapılır”. Bu madde ana merkezin varlığı şartına bağlanmış olmaması halinde stopaj yükümlülüğü bulunmamaktadır.

KVK 30. Maddesi’nin 7. Fıkrası’na göre “Kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkânı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Cumhurbaşkanınca ilan edilen ülkelerde yerleşik olan veya faaliyette bulunan kurumlara (tam mükellef kurumların bu nitelikteki ülkelerde bulunan iş yerleri dahil) nakden veya hesaben yapılan veya tahakkuk ettirilen her türlü ödemeler üzerinden, bu ödemelerin verginin konusuna girip girmediğine veya ödeme yapılan kurumun mükellef olup olmadığına bakılmaksızın” şeklinde belirtilen ifade ile ülke çıkarları doğrultusunda vergiyi güvence altına alma, vergi cennetleriyle mücadele (Dilek, 2006: 92), ülkeler arası vergilendirme oranlarının eşit şekilde veya yaklaşık oranlar olmasının sağlanması; vergi rekabetinin olumsuz yönde etkilenmesini engellemek, vergi gelirlerine zarar vermenin önüne geçebilmek için diğer maddelere uygulananın aksine “%30 oranında vergi kesintisi yapılır” şeklinde uygulanmaktadır.

Bunlara ilaveten 7524 Sayılı Vergi Kanunları İle Bazı Kanunlarda Ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’u ile Kurumlar Vergisi’nde de tam ve dar mükellefiyete tabi olanlar için 15. ve 30. Maddelerde yeniden düzenleme yapılarak stopaj

yöntemi uygulanacağı belirtilmiş ve bu yöntemin kapsamı genişletilmiştir. Kanun maddesinde yapılan değişiklik aşağıda belirtilmiştir:

- “23/10/2014 tarihli ve 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun hükümlerine göre aracı hizmet sağlayıcılarının ve elektronik ticaret aracı hizmet sağlayıcılarının, mezkûr Kanun kapsamındaki faaliyetleri dolayısıyla hizmet sağlayıcılarına ve elektronik ticaret hizmet sağlayıcılarına yaptıkları ödemelerden”
- “Cumhurbaşkanınca belirlenen sektörler veya faaliyet konularına ilişkin mal ve hizmet alımlarına yönelik yapılan ödemelerden”

01.01.2025 tarihinde yürürlüğe girecek olan bu değişikliklere baktığımızda, stopaj yönteminin kapsamı genişletilerek vergi gelirlerinin garanti altına alınması amaçlanmaktadır. Çalışmamızın önceki bölümünde de bahsettiğimiz pandemiye dayanan sağlık harcamaları ve ekonomik durgunluk sonrasında ülkemizde yaşanan 6 Şubat depremleriyle kamu finansman ihtiyacı daha da artmıştır. Bu nedenle devletin en önemli gelir kaynağı olan vergilerin tahsilinin garanti altına alınmasının yanı sıra en kısa sürede tahsili de bu yönteminin kapsamının genişletilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Ancak yeni düzenlemenin mükellef açısından ödeme gücü ve adalet ilkesine aykırılık taşımadan yerine getirilmesi hususu da Türk vergi sistemimiz açısından önem arz etmektedir.

Tablo 7: Kurumlar Vergisi Tahsilatının Vergi Gelirleri İçindeki Payı

Yıllar	Vergi Gelirleri Tahsilatı (TL)	Kurumlar Vergisi Tahsilatı (TL)	Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)
2014	352.514.457	32.305.111	9,16
2015	407.818.455	33.388.149	8,19
2016	459.001.741	42.969.665	9,36
2017	536.617.206	52.905.747	9,86
2018	621.536.356	78.673.314	12,66
2019	673.859.718	78.828.983	11,70
2020	833.250.502	105.056.671	12,61
2021	1.164.988.651	177.972.747	15,28
2022	2.353.437.651	507.453.785	21,56
2023	4.500.865.586	786.313.528	17,47

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/10/2024-Yili-Butce-Gerekcesi_27102023.pdf.

Tablo 7’de 2014 – 2023 yılları arası vergi gelirleri tahsilat toplamı içindeki Kurumlar Vergisi tahsilat miktarları ve oranları verilere dayanarak hazırlanmıştır. 2014 yılında %9,16 oranında paya sahip olan Kurumlar Vergisi’nin ilerleyen yıllarda mevcut ekonominin değişimine bağlı olarak vergi miktarlarının da her yıl daha da yüksek oranda olduğu söylenebilir. 2022 yılına baktığımızda ise

toplam vergi gelirleri %21,56 iken 2024 yılında vergi gelirleri tahsilat miktarının artmasına rağmen Kurumlar Vergisi tahsilatı %17,47 oranına kadar gerilemiştir. Ülkeler açısından vergi gelirlerinin devletler açısından yadsınamaz bir önemi bulunmaktadır. Ancak şirketlerin gelirlerine uygulanacak vergilendirme sistemi; koşulları, oranları sadece hazineye gelir açısından değil mükellefin yapacak olduğu iş ve işlemlerin ülkeye sağlayacağı sermaye getirisi, istihdam vb. durumlar açısından da etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle Kurumlar Vergisi'ne uygulanacak vergi tahsilat sisteminin sürdürülebilir ve etkin olması gerekmektedir.

Tablo 8: Kurumlar Vergisi Tahsilat Yöntemlerinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı (2021-2023)

Gelirin Türü	2021		2022		2023	
	Tutar (TL)	Payı (%)	Tutar (TL)	Payı (%)	Tutar (TL)	Payı (%)
Vergi Gelirleri Toplamı	1.164.988.132	100	2.353.437.651	100	4.500.865.586	100
Kurumlar Vergisi Tahsilatı	177.972.747	15,28	507.453.785	21,56	786.313.528	17,47
Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	13.968.429	1,20	9.179.455	0,39	192.782.434	4,28
Kurumlar Vergisi Tevkifatı	441.201	0,04	840.597	0,04	2.053.832	0,05
Kurumlar Geçici Vergisi	163.563.117	14,04	497.433.732	21,14	517.975.492	11,51

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, <https://muhasebat.hmb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-istatistikleri>

Yukarıda hazırlanmış olan tablo 8’de de görüleceği üzere Kurumlar Vergisi tahsilatları daha çok beyan sistemine dayanarak uygulanmaktadır. Ancak stopaj yönteminin asıl uygulanma amacının vergi kayıp ve kaçakçılığını önleyebilme olduğunu düşünürsek dar mükellefin geliri üzerinde en uygun tahsil yönteminin stopaj olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar 2021 yılı ve 2023 yılları arasında %0,04 ve %0,05 gibi düşük oranlarda devlete katkı sağlamış olsa bile stopaj yöntemine tabi tutulmadığı takdirde hiç elde edilmeme durumu söz konusu olabilir. Daha genel anlamda beyana dayalı sistemde, dar mükellef üzerinde etkin denetim ve işleyiş sağlanamadığı takdirde mükellefin inisiyatifine bırakılan beyan sistemi, hazineye gelirin kontrolü konusunda zorluklar yaratabilecektir. Bu nedenle Kurumlar Vergisi’nde stopaj yönteminin etkin vergilendirme sistemi olduğunu ifade etmek mümkündür.

3.3. Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu’na Göre Stopaj Yöntemi

7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu (VİVK) ile verginin konusu “*Türkiye Cumhuriyeti tabiyetinde bulunan şahıslara ait mallar ile Türkiye’de bulunan malların veraset tarihiyle veya herhangi bir suretle olursa olsun ivazsız bir tarzda bir şahıstan diğer şahsa intikali Veraset ve İntikal Vergisine tabidir*” şeklinde ifade edilmiştir (Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu [İVK], 1959: madde 1). Servet ve iratlar bireyin emeği karşılığı sağladığı gelirlerden oluşsa da toplumun katkısının da olduğunu söyleyebileceğimiz bir gelir olduğu için kanunlarla vergiye tabi

tutulmakta ve uygulanmaktadır (Akdoğan, 2006: 261-262). 7338 sayılı VİVK’na göre vergilendirme kişinin Türkiye’de bulunması ve bulunmaması üzerine şahsılık ve mülkîlik ilkesine göre iki farklı sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Mülkîlik ilkesine göre verginin tahsili ülke sınırları içinde elde edilen gelirleri kapsamaktadır (Pehlivan ve Öz, 2019: 95). Daha detaylı açıklamak gerekirse kişinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması veya yabancı uyruklu olmasına bakılmaksızın ivazsız şekilde intikal edecek malların Türkiye’de bulunmasına bakılarak vergiye tabi tutulmaktadır. Eğer Türkiye’de sahip olunan malların ivazsız intikali söz konusuysa mal sahibinin Türk vatandaşı veya yabancı uyruklu olmasına bakılmaksızın vergilendirme kapsamına alınmaktadır (Çiçek ve Sayın, 2013: 145).

Şahsılık ilkesi gereği ise kişinin Türkiye’de bulunması şartı değil, Türk vatandaşı olması şartı aranmaktadır. Daha detaylı açıklamak gerekirse ivazsız intikal eden malların yurt dışında bulunmasına veya Türkiye’de bulunmasına bakılmaksızın, geliri elde eden kişinin uyruğu esas alınmaktadır (Öz, 2004: 96). Fakat yabancı uyruklu kişilerin Türkiye’de elde ettiği kazançlar için VİVK 1’inci Maddesi’nde “*Türkiye’de ikametgahı olmayan ecnebi şahıs bu vergi ile mükellef tutulmaz*” şeklinde ifadeye yer verilmiştir. Yabancı uyruklu kişinin Türkiye’de ikametgahı olmaması veya mal sahibi T.C. vatandaşı bile olsa bile yurtdışındaki malın yabancı uyrukluya intikali vergiden istisna tutulmuştur (Şenyüz vd., 2022: 434).

Veraset ve intikal vergisi (VİV), vergiyi güvence altına almak için her ne koşulda olursa olsun ivazsız (karşılıksız) şekilde kişiler arası değişiminde stopaj yöntemi ile garanti altına alınmaktadır. VİVK’nun 7’nci ve 17’nci Maddesi’nde belirtilen hususlar stopaj yöntemine tabi tutulduğu için bu bölümde de bu iki madde üzerinde durulacaktır. VİVK 7’nci Maddesi’ne dayanarak “*Veraset tarihiyle veya sair suretiyle ivazsız bir tarzda mal iktisap edenler, iktisap ettikleri malları, 5602 sayılı Kanun kapsamında şans oyunları düzenleyen ilgili kurum ve kuruluşlar ile yarışma ve çekilişi düzenleyen gerçek ve tüzel kişiler ikramiye kazananların ikramiyelerinden kesilen vergileri, bir beyanname ile bildirmeye mecburdurlar*” şeklinde kanunda ifade edilmiştir. Buna dayanarak futbol müsabakaları ve at yarışları düzenleyen kurum ve kuruluşlarla, yarışma ve çekiliş düzenleyen gerçek ve tüzel kişiler; mükellefin kazandığı nakdi bedel üzerinden ödeyecekleri vergi borcunu, mükellef adına vergi idarelerine ödeme konusunda vergi sorumlusu konumundadır. Yine bu madde ile at yarışları ve futbol müsabakaları dışındaki ortak (müşterek) bahislerden elde edilen gelirler stopaj yönteminden ayrı tutulmuştur. Aynı zamanda VİVK 7’nci Maddesi’nin 2’nci Fıkrası’na göre “*kazandıkları ikramiyeler üzerinden vergi tevkifatı yapılanlar ise bu ikramiyeleri için beyanname vermezler*” ifadesi ile kazanılan ikramiye üzerinden vergi borcunun stopaj yöntemi uygulanarak ödenmesi durumunda, ikramiye sahibinin beyanname verme yükümlüğü kaldırılmıştır.

Aynı zamanda VİVK 16’nci Maddesi’ne dayanarak “*5602 sayılı Kanunda tanımlanan şans oyunları ile gerçek ve tüzel kişilerce düzenlenen yarışma ve çekilişlerde kazanılan ikramiyelerde oran %20 olarak uygulanır. İkramiyenin aynı olarak ödenmesi halinde, fatura değeri esas alınır*”

şeklinde kanunda yer belirtilmiştir. Fakat bu madde belli bir ikramiye tutarını aşması şartı bulunmaktadır. VİVK 3'üncü Madde (e) bendi uyarınca “Para ve mal üzerine düzenlenen yarışma ve çekilişler ile 14/3/2007 tarihli ve 5602 sayılı Şans Oyunları Hasılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanunda tanımlanan şans oyunlarında kazanılan ikramiyelerin 10 000 000 lirası (23.387 TL)” şeklinde ifadeye yer verilmiş olup bu miktar altında kazanılan ikramiyeler stopaj yöntemi ile vergilendirmeden istisna tutulmuştur.

VİVK 17'nci Madde gereği “Amme idare ve müesseseleri, bankalar, bankerler, kasa kiralayanlar, sigorta şirketleri, sair şirket ve müesseseler, mahkemeler ve icra daireleri” hak sahibine para veya senet vermeden önce verginin ödenmiş olup olmadığını tespit etmek için vergi idaresinden alınmış ödeme belgesi talep etmekle yükümlü tutulmaktadırlar. Bahsi geçen kurum ve kuruluşlar verginin ödendiği belge ile ibraz edilmediği takdirde VİVK 17'nci Madde 2'nci Fıkrası'na göre “Tasdikname ibraz etmeyen hak sahiplerinin istihkaklarından, veraset yoluyla intikallerde %5, ivazsız intikallerde %15 oranında vergi karşılığı olarak tevkifat yaptıktan sonra, bakiyesini verebilirler. Tefikati yapanlar, tevkif ettikleri parayı en geç bir hafta içinde bulundukları yerin mal sandığına yatırmaya ve keyfiyeti bağlı bulundukları vergi dairesine yazı ile bildirmeye mecburdurlar” şeklinde yükümlülüğe tabi tutulmuşlardır. Yani vergi sorumlusu sıfatında olan ve 17'nci Madde'de belirtilen kurum ve kuruluşlar, stopaj yöntemine tabi servet üzerinden verginin tahsil edildiğini gösteren belgeyi görmedikleri takdirde hak sahibine para veya senet olarak ödeme yapmadan önce 2'nci Fıkra'da belirtilen oranlar üzerinden kesinti yapmak zorundadırlar. Buna ilaveten vergi sorumluları ve hak sahibi tarafından vergi ödenmediği takdirde vergi borcunun gecikme zammıyla birlikte tahsil edilmesinin yanı sıra vergi sorumlularına da gerekli cezai işlemler uygulanacağı VİVK 17'nci Maddesi 3'üncü Fıkrası'na göre “tevkif etmeye ve yatırmaya mecbur oldukları paraların %10'u oranında ayrıca ceza tahsil olunur” belirtilmektedir.

Tablo 9: Veraset ve İntikal Vergisi Tahsilatının Vergi Gelirleri İçindeki Payı

Yıllar	Vergi Gelirleri Tahsilatı (TL)	Veraset ve İntikal Vergi Tahsilatı (TL)	Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)
2014	352.514.457	428.244	0,12
2015	407.818.455	435.266	0,11
2016	459.001.741	619.416	0,13
2017	536.617.206	717.629	0,13
2018	621.536.356	921.213	0,15
2019	673.859.718	1.103.522	0,16
2020	833.250.502	1.298.103	0,16
2021	1.164.988.651	2.255.287	0,19
2022	2.353.437.651	2.886.036	0,12
2023	4.500.865.586	4.237.702	0,09

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/10/2024-Yili-Butce-Gerekcesi_27102023.pdf.

2013-2022 yılları arasında elde edilen vergi hasılat miktarları ve oranları tablo 9’da düzenlenmiştir. Tabloda da görüldüğü üzere VİV’nin vergi gelirleri içindeki payı, diğer vergi gelirlerine kıyasla çok düşük oranlardadır. Ancak daha önce de bahsettiğimiz üzere VİV’nde devletin asıl amacı gelir elde etmekten ziyade toplum bireyleri arasındaki emek ve sermayeye dayanmayan zenginleşmeyi kontrol altına alarak vergileme sürecinde mükellefler arasında ödeme gücü ve eşitlik ilkesine uyum sağlanabilmesidir.

VİV’nde stopaj yöntemi; toplum bireyleri arasında gelir dağılımında eşitlik ve ödeme gücü ilkesinin uygulanabilmesi, vergi kayıp ve kaçakçılığının engellenmesi ve verginin garanti altına alınabilmesi için güvenlik yöntemi olarak da kullanılmaktadır. Beyana dayalı diğer yöntemlerin VİV’ne uygulanması halinde vergi üzerinde etkin kontrol ve denetiminin sağlanamaması, vergi idarelerinin vergileme maliyetlerini arttırması ve ayrıca tahsilat miktarı üzerinde kayıp yaşanması da kaçınılmaz bir durum olacaktır. VİV’ne bağlı gelirlerin vergisinin ödenmesi konusunda yalnız vergi mükelleflerinin inisiyatifine yer vermeyerek kurum ve kuruluşları da bu gelirler üzerinden vergiden sorumlu tutmaktadır. Vergi, ödeme belgesinin temin edilmesine veya ibraz edilmesine bağlı olmaksızın bizzat memurlar tarafından sorumlu sıfatıyla gelirin intikal ettiği anda kaynağında tahsil edilmektedir. Bu nedenle VİV’nde stopaj yöntemi uygulanması, mükellefin vergiyle alakalı şekli ve mali yüklerinden kurtulmasını sağlarken devlet açısından da vergiyi süratle tahsil edebilme imkânı sağlaması ve vergi kayıp ve kaçakçılığının yaşanmasına da engel olmaktadır.

3.4. Damga Vergisi Kanunu’na Göre Stopaj Yöntemi

Damga Vergisi, devletle yapılan her türlü iş ve işlem için düzenlenen kâğıtlar üzerinden ödenen nakdi bedeldir. Değerli kâğıtlar yalnız kurum ve kuruluşlarla olan işlemlerde değil kişilerin kendi aralarındaki hukuki işlemler içinde düzenlenebilmektedir (Erişir, 2010: 234). Türk vergi sistemi içinde çok eski zamanlara dayanan ve uzun süreden beri uygulanan bir vergi türü olmasına rağmen, devlete vergi geliri sağlama açısından payı çok düşüktür (Erişir, 2010: 232). Damga Vergisi’nin, dolaylı vergi olması yani fiili ve yasal yükümlüsü arasında kolayca yansıtılabilmesi (Furtun, 2017: 93-94), mükellef açısından sayısının çok olmasının yanı sıra tüketime konu olan ve hizmetler üzerinden alınan bir vergidir. Fakat verginin konusunu malın üretimi ve tüketimi değil, mal ve hizmetin üretim ve tüketimi için kanuna göre düzenlenen resmi kâğıtlar veya belgelerden oluşmaktadır.

Damga Vergisi her ne kadar harçlara benzetilse de aslında tamamen farklı bir vergi türüdür. Harçlar, kişilerin kamu idarelerinden aldığı hizmetler karşılığında devlete ödemiş olduğu nakdi bedeldir. Fakat Damga Vergisi’nde kanunun belirttiği kâğıtlara imza atmak, elektronik imza kullanmak veya imza yerine kullanılan işaretler koymakla işlemler hukukilik kazanmakta ve vergiye konu olmaktadır (Hacıköylü, 2017: 131). Aynı zamanda Damga Vergisi; KDV, ÖTV gibi vergilerle kıyaslandığında da farklılıklar taşımaktadır. Örneğin; KDV, ÖTV gibi vergiler mal ve hizmetin alışı

ve satışı üzerinden gerçekleşirken Damga Vergisi bu mal ve hizmet için düzenlenen belgelere hukukilik oluşturarak vergiye tabi olmalarını sağlamaktadır. Yani daha önce ödenmiş olan KDV ve ÖTV vergilerine ilaveten hukuki nitelik kazanması için düzenlenen kâğıtlar üzerinden de Damga Vergisi alınmaktadır. Damga vergisini bir örnekle açıklamak gerekirse (A) kişisi devletin yapacak olduğu ihaleyi almaya hak kazanması halinde düzenlenen sözleşme veya değerli kâğıtlar için ihale bedeline göre belirlenen Damga Vergisi'ni vergi idarelerine ödemekle yükümlüdür. (A) kişisi ihaleyi almış olsa bile Damga Vergisi ödenmediği takdirde almış olduğu ihale için hiçbir iş ve eyleme başlayamamaktadır. Yani Damga Vergisi devlete karşı yapılacak iş ve işlemlerde düzenlenen kâğıtlar üzerinden ödenmesi zorunlu bir vergi türüdür.

3.4.1. Damga Vergisi Mükellefi ve Damga Vergisi Kesintisi Yapmak Zorunda Olanlar

DVK 3'üncü Madde'ye göre, vergi mükellefi *“Damga vergisinin mükellefi kâğıtları imza edenlerdir”* şeklinde ifade edilmiştir. Aynı zamanda DVK 3'üncü Maddesi'nin 2'nci ve 3'üncü Fıkrasına ek olarak *“Resmi dairelerle kişiler arasındaki işlemlere ait kâğıtların Damga Vergisini kişiler öder. Yabancı memleketlerle Türkiye'deki yabancı elçilik ve konsolosluklarda düzenlenen kâğıtların vergisini, Türkiye'de bu kâğıtları resmi dairelere ibraz eden üzerlerinde devir veya ciro işlemleri yapanlar veya herhangi bir suretle hükümlerinden faydalananlar öderler”* şeklinde ifadeye yer verilmiştir (Damga Vergisi Kanunu [DVK], 1964: madde 3). Düzenlenen kâğıtların üzerinde birden fazla kişinin imza atması veya işaret koyması halinde bu kişiler, vergi toplam miktarının ödenmesi açısından müteselsilen sorumlu olmaktadır. Verginin miktarı, imza sayısına göre değişmemekle birlikte (Yüce ve Kızıler, 2016: 40) aynı zamanda mükellef sayısına göre eşit şekilde bölünerek parçalar halinde de ödenememektedir. Vergi mükelleflerinden herhangi birinin verginin tamamını ödemesi vergi borcunu ortadan kaldırmaktadır.

DVK 19'uncu Madde'ye dayanarak *“Genel ve özel bütçeli dairelerle il özel idareleri ve belediyeler, bankalar, iktisadi kamu teşekkülleri ile bunların iştirakleri ve müesseseleri ve benzeri teşekkül, iştirak ve müesseselerin ödemelerinde kullanılan ve nispi vergiye tabi bulunan makbuzlarla bu mahiyetteki kâğıtlara ait vergilerin”* istihkaktan kesinti şeklinde yani stopaj yöntemi uygulanacağı ifade edilmiştir. GVK 94'üncü Madde'de belirtilmiş olan bu kurumlar daha önceki bölümlerde belirttiğimiz için tekrar yazılmayacaktır. Fakat GVK 94'üncü Maddesi'ne dayanarak bu kurumların DVK 19'uncu Maddesi uyarınca stopaj yöntemine göre yani istihkaktan ödeme sorumluluğunu *“Maliye Bakanlığı lüzum gördüğü hallerde vergiyi istihkaktan kesinti yapılması şekliyle ödetmeye yetkilidir”* şeklinde kanunda belirtilmiştir (DVK, 1964: madde 19). Bu durum stopaj yönteminin en önemli özelliği olan vergi mükellefi, vergi alacaklısı ve vergi sorumlusunu karşımıza çıkarmaktadır. Yani istihkaktan kesinti yönteminde de kâğıtları düzenleyen ve imza edenler farklı kişilerdir (Dilek, 2006: 122) ve hizmeti alan ve satan arasında mükellef adına vergiyi stopaj yöntemi ile kaynağından keserek vergi idarelerine ödemektedir. Ayrıca Damga Vergisi varsa

diğer vergilerden bağımsız ayrı bir şekilde kâğıt ve belgelerde gösterilmekte ve vergi miktarı ayrı hesaplanmaktadır.

DVK 1'inci Maddesi'ne göre “*Bu kanundaki kâğıtlar terimi, yazılıp imzalamak veya imza yerine geçen bir işaret konmak suretiyle düzenlenen ve herhangi bir hususu ispat veya belli etmek için ibraz edilebilecek olan belgeler ile elektronik imza kullanılmak suretiyle manyetik ortamda ve elektronik veri şeklinde oluşturulan belgeleri ifade eder*” (DVK, 1964: madde 1). Damga Vergisi'nin konusu kâğıtlardır. Buna göre, 488 sayılı DVK 1'inci Maddesi'nin kanuna ekli (1) sayılı tabloda devletle veya kişiler arası ilişkilerde kullanılacak olan başlıca belgeler 4 başlık halinde belirtilmiştir. Buna dayanarak aşağıda sırasıyla ifade edilmiştir;

- *Akitlerle ilgili kâğıtlar: Belli bir parayı ihtiva eden kâğıtlar; mukavelenameler (sözleşmeler), kefalet, teminat ve rehin senetleri, kira mukavelenameleri. Belli parayı ihtiva etmeyen kâğıtlar; tahkimnameler, sulhnameler, turizm işletmeleri ile seyahat acentelerinin aralarında düzenledikleri kontenjan sözleşmeleri (Belli parayı ihtiva edenler dâhil)*
- *Kararlar ve mazbatalar: Meclislerden, resmî heyetlerden ve idarî davalarla ilgili olmayarak Danıştaydan verilen mazbata, ilâm ve kararlarla hakem kararları ve İhale Kanunlarına tabi olan veya olmayan resmi daire ve kamu tüzel kişiliğini haiz kurumların her türlü ihale kararları*
- *Ticari işlemlerde kullanılan kâğıtlar: Konşimento, emtia senetleri, ipotekli borç senedi, kâr zarar cetveli, işletme hesabı cetveli*
- *Makbuzlar ve diğer kâğıtlar: Yıllık Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi beyannameleri, Katma Değer Vergisi beyannameleri, Muhtasar beyannameler, Gümrük İdareleri'ne verilen beyannameler, Belediye ve İl Özel İdareleri'ne verilen beyannameler, Sosyal Güvenlik Kurumları'na verilen sigorta prim bildirelileri*

DVK 10'uncu Maddesi'ne göre “*Damga Vergisi nispi veya maktu olarak alınır*” şeklinde oranlar belirtilmiştir (DVK, 1964: madde 10). Bu maddeye dayanarak bu iki yöntemi daha detaylı açıklamak gerekirse vergi borcu, bazı durumlarda kâğıtlarda herhangi bir rakamsal belirleme yapılamaması halinde maktu tutar esas alınırken para olarak hesaplanabilir durumda düzenlenen kâğıtlarda yani rakam belirtilen kâğıtlarda, oran olarak dikkate alınmaktadır. İstihkaktan kesinti yani stopaj yöntemi, nispi olarak düzenlenen kâğıtlarda uygulanabilmektedir.

3.4.2. Damga Vergisi Beyanı ve Ödeme Yöntemleri

Damga Vergisi'nin ödemesi 3 farklı yöntemle göre yapılmaktadır. DVK'nu 15'inci Madde'de “*Makbuz verilmesi şekliyle ödeme, basılı damga konulması şekliyle ödeme ve istihkaktan kesinti şekliyle ödeme*” şeklinde ödeme yöntemlerine yer verilmiştir (DVK, 1964: madde 15). Makbuz

verilmesi yöntemi ve basılı damga konulması yöntemi konumuz dışında kaldığı için bu başlık altında stopaj yöntemi yani istihkaktan kesinti üzerinde durulacaktır.

İstihkaktan kesinti yaparak Damga Vergisi'ni ödeyecek olan kurumlar, GVK 94'üncü maddesinde belirtilen kurum ve kuruluşlar ve Türkiye jokey kulübü (Şenyüz vd., 2023: 378), bakanlığın gerekli gördüğü durumlarda vergiyi stopaj yöntemi ile tahsili açısından yetkilendirilmişlerdir. Stopaj yönteminde olduğu gibi Damga Vergisi, bu yöntemde vergi sorumlusu tarafından ödenmektedir. İstihkaktan kesinti yoluyla ödeme muhtasar beyanname ile vergi idarelerine bildirilerek ödenmektedir. Düzenlenen muhtasar beyannamesinde Damga Vergisi borcu, 94'üncü Maddeye dayanan vergi borcundan ayrı bir şekilde belirtilmek zorundadır. Ayrıca düzenlenen kâğıtlara stopaj yöntemi uygulanması halinde Damga Vergisi kayıtlarının yapılabilmesi için defter tutma zorunluluğu getirilmiştir. Damga Vergisi defterine; sıra numarası, taraflar, varsa verginin konusu ve vergi miktarlarının yazılması gibi şekli zorunluluklar içermektedir. Ayrıca düzenlenen kâğıtların üzerine "TL'lik Damga Vergisi tarafımızdan istihkaktan kesinti suretiyle ödenecektir" (Dilek, 2006: 123) yazılması gerekmekte ve daha sonra deftere bu kâğıtlardaki tüm bilgilerde kaydedilmek zorundadır. Ayrıca kanunda belirtilen "*Genel bütçeli daireler dışında kalan ve istihkaktan kesinti yapmak durumunda bulunan daire ve müesseseler*" hükmüyle genel bütçeye dâhil kurumların muhtasar beyanname düzenleme ve verme zorunluluğu olmamasına rağmen Damga Vergisi ödeme zorunlulukları bulunmaktadır.

Tablo 10'da 2013-2022 yılları arasında Damga Vergisi'nin toplam vergi tahsilatına oranları hesaplanmıştır. Damga Vergisi'nin devlete sağladığı tahsilat oranlarının diğer vergi gelirlerine oranla düşük olduğu görülmektedir. 2014 yılında %2,93 oranında tahsil edilen Damga Vergisi'nin vergi gelirleri içindeki payı 2015 yılında %2,95, 2016 yılında %2,92 gibi birbirine yakın oranlarda devam etmekte ve 2023 yılında ise %1,84'e kadar gerilediği görülmektedir. Damga Vergisi'nin toplam vergi hasılatı içerisinde diğer gelirlerle kıyasla vergi tahsilat miktarı düşük olsa dahi, değerli kâğıtlar üzerinden yapılan tüm finansal ve hukuki işlemlerin etkin bir şekilde kontrolünü sağlamaktadır.

Tablo 10: Damga Vergisi Tahsilatının Vergi Gelirleri İçindeki Payı

Yıllar	Vergi Gelirleri Tahsilatı (TL)	Damga Vergisi Tahsilatı (TL)	Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)
2014	352.514.457	10.324.610	2,93
2015	407.818.455	12.044.578	2,95
2016	459.001.741	13.419.310	2,92
2017	536.617.206	15.596.133	2,91
2018	621.536.356	16.961.385	2,73
2019	673.859.718	18.852.587	2,80
2020	833.250.502	20.963.504	2,52
2021	1.164.988.651	28.202.913	2,42

Tablo 10: (Devamı)

Yıllar	Vergi Gelirleri Tahsilatı (TL)	Damga Vergisi Tahsilatı (TL)	Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)
2022	2.353.437.651	41.945.166	1,78
2023	4.500.865.586	82.592.334	1,84

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/10/2024-Yili-ButceGerekcesi_27102023.pdf.

Damga Vergisi'nin amacı, yapılan işlemlerin garanti altına alınması ve imza eden taraflar arasında ilerde doğacak maddi manevi yükümlülükler üzerinde avantaj sağlamaktır. Buna dayanarak yapılan iş ve işlemler için düzenlenmemiş kâğıtlar vergiye konu olmamakta ve bu yüzden kayıt dışılık oluşmaktadır. Düzenlenmeyen değerli kâğıtlar mükellef açısından da ilerleyen süreçte oluşabilecek sorunların da ispatı konusunda dezavantaj yaratmaktadır. Yani vergi ödememek adına hukuki kâğıtları düzenlemekten kaçınılması, devlet açısından vergi kaybı oluşturmalarının yanı sıra mükellef açısından da belge veya kâğıtlarla garanti altına alınacak koşulların ilerleyen süreçte kaybına sebep olmaktadır (Aflaz, 2022: 31). Aynı zamanda yapılan iş ve işlemlere karşı vergiden sorumlu tarafın memurlardan oluşması nedeniyle vergi garanti altına alınmakta, mükellef açısından ise vergiye karşı yükümlülüklerinde de kolaylık sağlamaktadır. Belirtilen nedenlerle Damga Vergisi gelirleri üzerinde verim sağlanan ve uygulaması en kolay tahsilat yöntemi olduğu söylenebilir.

3.5. Katma Değer Vergisi Kanunu'na Göre Stopaj Yöntemi

Günümüzde Türk vergi sistemi içinde geniş uygulama alanına sahip vergi türlerinden biri olan KDV, maliye tarihinin en hızlı yayılan vergi türü olmasının yanı sıra diğer ülkeler tarafından da kolay bir şekilde benimsenmiş bir vergi türüdür (Merter vd., 2007: 25). Katma değer, mal ve hizmetin alış fiyatı ile satış fiyatı arasında oluşan fark olarak ifade edilmektedir (Yücedoğru ve Ören, 2017: 940). Ayrıca, mal veya hizmetin üretim zincirinin ilk aşamasından nihai tüketiciye ulaşana kadar her aşamasında KDV'nin uygulanması nedeniyle yayılı muamele vergisi özelliğini taşımaktadır. Buradaki tek fark; vergi satış fiyatı üzerinden değil, mal ve hizmetin değişimi sırasında oluşan katma değeri esas alınarak hesaplanmaktadır. KDV sadece mal ve hizmet üreten gerçek veya tüzel kişi mükellef tarafından değil, kişilerin günlük yaşamı, sosyal faaliyetleri gibi süreçler sırasında da karşılaşmaktan kaçınamayacağı bir genel tüketim vergisidir.

Dolaylı bir vergi türü olan KDV, kişilerin gelir durumuna bakılmaksızın tüketim aşamasında herkesten aynı oranda tahsil edilmektedir. KDV, tüm mal ve hizmetleri vergi konusunun kapsamına alan ve bu doğrultuda üretim aşamasından, tüketim sürecinin sonuna kadar her aşamasına uygulanabilen (Şenyüz vd., 2023: 265), ve harcamalar üzerinden fiyata değil; verginin matrahına dayalı alınan bir tür tüketim vergisidir. Buna bağlı olarak mal ve hizmetin taraflar arası değişiminde

satıcının vergiyi hesaplayarak mal ve hizmetin fiyatının içinde alıcıya yansıtabildiği bir tüketim vergisidir.

Vergiye konu olan mal ve hizmetin gerçek veya tüzel kişiler tarafından eksik beyan edilmesi, tahsil edilmesi gereken vergi miktarının denetiminin yapılamaması nedeniyle öncelikli olarak vergiyi garanti altına alarak kayıp ve kaçakçılığın önlenmesi için 1984 yılında kabul edilen 3065 sayılı KDVK ile 01.01.1985 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Devletin vergiyi garanti altına alabilme, vergi tahsil sürecinin tüketime bağlı olarak alınması nedeniyle süratle elde edilebilmesi, gelir elde edilmesinde vergilendirme maliyetinin düşük olması, herkese aynı oranda uygulanabilir olması, mükellef sayısının çok olması gibi faktörler; KDV'nin vergi türleri arasında önemli bir yere sahip olmasının başlıca sebepleri olarak gösterilmektedir.

3.5.1. Katma Değer Vergisinde Vergi Mükellefi ve Vergi Sorumlusu

KDVK'nda mükellefler kanuni mükellef ve fiili mükellef olarak iki ayrı başlığa ayrılmaktadır. KDVK'nun 8'inci Maddesi'ne göre kanuni mükellef, mal ve hizmet satışını yapan kişi olarak tanımlanmaktadır. Ancak verginin asıl yüklenicisi konumunda değil taşıyıcı mükellef konumundadır (Demirci ve Avcı, 2019: 4-5). Geniş anlamda kanuni mükellef satmış olduğu mal ve hizmetin fiyatına KDV uygulayarak elde ettiği vergiyi vergi sorumlusu sıfatıyla vergi idaresine ödeyen kişidir. Kanuni mükellefin yaptığı satışlar üzerinden elde etmiş olduğu vergileri, varsa daha önce yapmış olduğu işle ilgili giderler ve bunlardan dolayı ödemiş olduğu vergiyi, elde ettiği kazançtan düşerek vergi dairesine ödemektedir (Arslan, 2006. 23).

Fiili mükellef ise yukarıda bahsetmiş olduğumuz kanuni mükellefin satmış olduğu mal veya hizmetin nihai alıcısıdır. KDV'ne göre asıl mükellef, mal veya hizmetin en son aşamasında vergiyi ödemek zorunda olan kişi yani verginin nihai tüketicisi olan fiili mükelleftir. KDV'de mükellef ara yüklenici konumunda iken nihai alıcı ise yüklenicisi konumundadır. Bu durumda; kanuni mükellefin ödemek zorunda olduğu vergiyi, satmış olduğu mal ve hizmetin fiyatına ilave ederek tüketiciye yansıtmayı ile kanuni mükellef, aracı mükellef konumuna geçmektedir (Pehlivan, 2018: 347). Yani bu mal ve hizmetten en son safhada faydalanan veya satın alan kişiler verginin yüklenicisi olmaktadır. KDVK'nun 8'inci Maddesi'ne dayanarak belirtilen kanuni mükellefler dokuz bent halinde aşağıda sırasıyla belirtilmiştir;

- *Mal teslimi ve hizmet ifası hallerinde bu işleri yapanlar,*
- *İthalatta mal ve hizmet ithal edenler,*
- *Transit taşımalarda gümrük veya geçiş işlemine muhatap olanlar,*
- *Müzayede mahallerinde yapılan satışlarda bu satışları yapanlar,*
- *PTT İşletme Genel Müdürlüğü ve radyo ve televizyon kurumları,*
- *At yarışları, müşterek bahis ve talih oyunlarını tertipleyenler ve gösterenler*

- Profesyonel sanatçıların yer aldığı gösteriler ve konserler ile profesyonel sporcuların katıldığı sportif faaliyetler, maçlar, yarışlar ve yarışmalar tertiplenmesi, gösterilmesi
- Gelir Vergisi Kanunu'nun 70 inci maddesinde belirtilen mal ve hakları kiraya verenler,
- İsteğe bağlı mükellefiyette talepte bulunanlardır.

KDVK 9'uncu Maddesi 1'inci Fıkrası'na göre vergi sorumluluğu; “Mükellefin Türkiye içinde ikametgahının, işyerinin, kanuni merkezi ve iş merkezinin bulunmaması hallerinde” şeklinde hükme bağlanmıştır. Bu maddeye dayanarak KDV'nde sorumluluk vergiyi garanti altına alabilmek ve vergiyi kaçırma veya vergiden kaçınmaya karşı bir çeşit güvenlik önlemi olarak kullanılmaktadır. KDVK 9'uncu Madde 2'nci Fıkra'ya göre “Fiili ya da kaydi envanter sırasında belgesiz mal bulundurulduğu veya belgesiz hizmet satın alınması, bu alışlar nedeniyle ziyaa uğratılan katma değer vergisi, belgesiz mal bulunduran veya hizmet satın alan mükellef” verginin sorumlusu sayılmaktadır. Bu madde ile belirtilen hallerde, mükellefin yaptığı hatalı ve eksik işlemlerin bildirilmesi ve ödenmesi konusunda yetkili idarelerce takibi ve kontrolünün yapılamamasının önüne geçebilmek için (Bozkurt, 2019: 44) vergi sorumlusuna ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir. Ayrıca 9'uncu Madde 3'üncü Fıkrası'na dayanarak “5300 sayılı Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanununa göre düzenlenen ürün senetlerinin, senedin temsil ettiği ürünü depodan çekecek olanlara tesliminde” lisanslı depo işletmecileri verginin ödenmesinden sorumlu tutulmaktadır. Ayrıca vergi kayıp ve kaçakçılığının önlenmesi için yalnızca Türkiye’de ikametgâhı veya iş merkezi bulunmaması durumunda vergi sorumlusuna mali sorumluluklar yüklenmemekte aynı zamanda 9'uncu Madde’de belirtilen “Maliye Bakanlığı gerekli gördüğü hallerde” ibaresine dayanarak vergi gelirinin garanti altına alınabilmesi için stopaj yöntemine başvurulabileceği açıklanmaktadır.

3.5.2 Katma Değer Vergisinde Stopaj Yönteminin Uygulanması

Vergi borcunun doğması, kanunlarda belirtilen koşulların ortaya çıkmasıyla gerçekleşmektedir. Bu koşullar, 3065 sayılı KDVK’nu 10'uncu Maddesi'nde vergiyi doğuran olay başlığı altında bentler halinde ifade edilmiştir. Bu kanunda stopaj yöntemi tam tevkifata tabi işlemler ve kısmi tevkifata tabi işlemler şeklinde iki ayrı ana başlığa ayrılmaktadır. Bu bölümde bu iki ana başlığın uygulanma süreci kanunlara dayanarak daha detaylı şekilde açıklanacaktır.

3.5.2.1. Stopaj Yönteminin Katma Değer Vergisinde Tam Tevkifata Göre Uygulanması

3.5.2.1.1. Mükelleflerin, İkametgâh ve İşyeri ile Kanuni ve İş Merkezlerinin Türkiye’de Bulunmaması

KDVK’na göre mükellefin Türk vatandaşı olup olmaması, ikametgâh yerinin Türkiye veya yabancı ülke olması, iş merkezlerinin Türkiye’de bulunması gibi koşulların vergiye karşı sorumlulukta önemi bulunmamaktadır. Bu madde uyarınca mal ve hizmet satan mükellef Türkiye’de

ikamet etmediği veya Türkiye’de herhangi bir iş yeri olmamasına rağmen vergi mükellefiyeti ve verginin oluşmasında engel teşkil etmeyeceği anlamına gelmektedir. Aynı zamanda vergi sorumlusunun, almış olduğu mal ve hizmet karşılığı beyan edilerek ödenmesinden sorumlu tutulabilmesi için vergi mükellefi olması veya vergi mükellefi ise tam veya dar mükellef olması şartı aranmamaktadır (Şenyüz vd., 2023: 296).

Bir örneğe dayalı anlatmak gerekirse yurtdışında üretilen bir malı yurt dışı firması olan (A) şirketinin ürettiğini varsayalım, Türkiye içinde faaliyet gösteren (B) şirketinin mal ve hizmetten sağladığı fayda karşılığında vergi doğacaktır. Fakat (A) şirketi Türkiye’de vergiye tabi olmayan şirketin vergi kaybına sebebiyet vermesini engelleme amacı ile malı alan (B) şirketi yapılan iş karşılığında ödeme yapmadan hesapladığı vergiyi vergi sorumlusu olarak beyan edip vergi idarelerine yatırmak zorundadır. Bu sebeple vergi mükellefi, yurtdışı şirketi olmasına rağmen vergiyi garanti altına alma sebebiyle vergi sorumluluğu ortaya çıkmaktadır. Kanuna dayanarak uygulanan bu madde yabancı ülke mükellefi de olsa gelir Türkiye içerisinde yapılan faaliyetlerden elde edildiği takdirde kayıp ve kaçakçılığın önüne geçebilmek ve verginin hazineye intikalini sağlamak amacıyla stopaj yöntemine başvurulmaktadır.

3.5.2.1.2. Serbest Meslek Faaliyeti Çerçevesindeki Telif Faaliyetleri

GVK’nun 18’inci Maddesi’nde belirtilen meslekler ve faaliyetlerin sürekli yapılması durumunda elde edilen gelirler hususunda KDV uygulanmaktadır (Şenyüz vd., 2023: 298). Bu meslekleri sürekli şekilde icra edip bunların satışından kazanç sağlayan kişiler KDV’nin mükellefi sayılmasına rağmen satış yapılan kişi GVK 94’üncü Madde’de belirtilen kurum ve kuruluşlar veya kişiler ise vergiden sorumlu üçüncü taraf olmaktadır. Bu durumda da gelir elde edilmesi neticesiyle ödenecek vergi mükelleften değil, vergi sorumlusu tarafından beyan edilip ödenmek zorundadır. Bu nedenle vergi sorumluları tarafından verginin beyan edilerek ödenmesi halinde serbest meslek kazancı elde eden kişilerin defter tutma ve beyanname verme sorumluluklarını da ortadan kaldırmaktadır (Arpacı, 2004: 37). Fakat burada karşımıza ikinci koşul olan süreklilik kavramı çıkmaktadır. Eğer bu işlerle sürekli şekilde gelir elde edilmiyorsa kişinin KDV mükellefiyeti oluşmayacaktır. Bu durumda vergi mükellefiyeti olmadığı için KDV yükü olmayan satıcıdan ürün alınması halinde, alıcının herhangi bir vergi sorumluluğu da söz konusu olmamaktadır.

3.5.2.1.3. Kiralama İşlemlerinde Sorumluluk Uygulaması

3065 sayılı KDVK’nu 1’inci Madde 3’üncü bendinin f alt bendine göre GVK’nun 70’inci Maddesi’nde bulunan mal ve haklar kiraya verildiği takdirde KDV’ne tabi tutulmaktadır. Eğer ilgili maddede belirtilen mallar iktisadi bir işletme ise hak (kira) sahibi bu geliri üzerinden KDV’ni hesaplayarak beyan etmek ve ödemek zorundadır. Kiraya verilen hak ve malların serbest meslek faaliyeti, zirai kazanç ve ticari kazanç üzerinden verilmese dahi KDV sorumluluğunu ortadan

kaldırmamaktadır (Sağlam, 2022: 9). Kiralanan yerin sahibinin KDV mükellefi olmaması halinde, kiralayan kişi hak sahibi adına vergiyi beyan etmek ve ödemekle yükümlüdür. Bu durumda verginin sorumlusu kiracı olmaktadır. Ayrıca kiraya verilen gayrimenkuller iktisadi işletmelere dâhil değilse vergiye tabi tutulamaz ve vergi hesaplanması mümkün değildir.

Kiralama işlemleri ile ilgili KDV sorumlusu olma şartları KDV Genel Uygulama Tebliğiyle sırasıyla belirtilmiştir;

- *Kiraya verenin başka faaliyetleri nedeniyle KDV mükellefiyetinin bulunmaması (sadece sorumlu sıfatıyla KDV ödeyenler bu kapsama dâhildir), Kiracının KDV mükellefi olması (sadece sorumlu sıfatıyla KDV ödeyenler bu kapsama dâhil değildir),*
- *Şartlarının birlikte var olması halinde, kiracı tarafından sorumlu sıfatıyla beyan edilecektir.*

Ayrıca, kiracının;

- *Gelir Vergisi Kanunu'na göre kazançları basit usulde tespit edilenler (istisnadan vazgeçerek KDV mükellefi olmasalar dahi),*
- *Banka ve sigorta şirketleri gibi faaliyetleri KDV'den istisna olan işletmeler,*
- *5018 sayılı Kanuna ekli cetvellerde yer alan idare, kurum ve kuruluşlar olması hallerinde de kiralama hizmetine ait KDV söz konusu kiracılar tarafından bu bölüm kapsamında tevkifata tabi tutulacaktır.*

Yukarıda KDV Genel Tebliği'ne dayanarak belirtmiş olduğumuz maddelerin uygulanabilmesi, kiraya veren kişinin başka iş ve işlemleri dolayısıyla KDV mükellefiyeti bulunmaması koşuluna bağlanmıştır. Bu nedenle mal veya hakkı kiralayacak kişinin KDV mükellefiyetinin bulunmadığı durumlarda, kiraya veren kişi KDV miktarını hesaplayarak sorumlu sıfatıyla vergi idarelerine beyan etmektedir.

3.5.2.1.4. Reklam Verme İşlemlerinde Sorumluluk Uygulaması

Normal şartlarda her kim reklam hizmeti sunuyorsa verginin hesaplanması, beyan edilip ödenmesinden kanuni mükellef olarak sorumlu olmaktadır. Reklam verme işlemleri reklam hizmeti veren kişi KDV mükellefi değilse ve KDVK Genel Tebliği'ne göre belirtilen “*Amatör spor kulüplerine, oyuncularının formalarında gösterilmek, Şahıslara veya kuruluşlara ait bina, arsa, arazi gibi yerlerde duvarlara yazılmak, pano olarak yerleştirilmek, Gerçek veya tüzel kişiler tarafından yayımlanan dergi, kitap gibi yazılı eserlerde yayınlanmak*” gibi hizmetlerden yararlanması halinde, verilen hizmet karşılığı oluşan KDV'nin, reklamı hizmeti alan kişi tarafından sorumlu sıfatıyla beyan edilmesi gerekmektedir. Ancak hizmeti veren kişi KDV mükellefi ise tam

tevkifat uygulanamamakta, reklam verme işlemleri için normal KDV sürecine göre işlem yapılmaktadır (Ağamoğlu, 2020: 75). Bu madde reklam veren kişinin gerçek veya tüzel kişi sıfatıyla KDV mükellefi olmaması, hizmeti alan kişi veya kuruluşların KDV'ni sorumlu sıfatıyla beyan etmesi gerekmektedir. Bunlara ek olarak bir önceki başlık altında sıralı bir şekilde belirtmiş olduğumuz KDV Genel Uygulama Tebliği maddeleri reklam işlemleri içinde geçerli sayılmaktadır.

3.5.2.2. Stopaj Yönteminin Katma Değer Vergisi'nde Kısmi Tevkifat Olarak Uygulanması

KDVK'na göre kısmi tevkifat uygulamasının en temel dayanağı kayıp ve kaçakçılığı önlemeye dayanmaktadır. Bu nedenle kısmi tevkifata tabi tutulan taraflar açısından bazı kısıtlamalar söz konusudur. Kısmi tevkifat uygulaması yaygın olarak kullanılan sahte fatura veya yanıltıcı belge kullanımlarına karşı devletin vergi alacağını güvence altına alırken aynı zamanda mükellefi de bu tür faaliyette bulunan kişiler dolayısıyla karşılaşacakları müteselsil sorumluluktan korumaktadır (Vural, 2001: 3). Yine bunun en temel nedeni olarak kayıp ve kaçakçılığın en çok görülebileceği faaliyetlere ve taraflara uygulanabilmesi amaçlanmaktadır. Tekstil ve konfeksiyon faaliyetlerindeki fason üretim ve hurda metal teslimlerinde yanıltıcı belge düzenlenmesini ve buna bağlı oluşacak vergi kaybını önlenmesi amacıyla 51 Seri No'lu KDV Genel Tebliği ile uygulanmaya başlanan kısmi tevkifat, 117 Seri No'lu KDV Genel tebliği ile kapsamı genişletilerek yeniden düzenlenmiş ve bu tebliğe göre uygulanmaya devam edilmektedir (Ekinci, 2014: 43). Kanuna dayanarak kısmi tevkifat uygulaması kapsamında sorumlu sıfatıyla KDV tevifatı yapacaklar aşağıda belirtilmiştir.

- *KDV mükellefleri (sadece sorumlu sıfatıyla KDV ödeyenler bu kapsama dahil değildir.)*
- *Belirlenmiş alıcılar (KDV mükellefi olsun olmasın)*

Aynı zamanda kanunlara göre belirlenmiş alıcılarda aşağıda belirtilmiştir fakat aşağıda belirtilen alıcıların kendileri aralarında yaptıkları teslim ve hizmetlere KDV tevkifatı uygulanmamaktadır. 01.07.2021 tarihi itibarıyla 36 No'lu KDV Tebliği'nde belirtildiği üzere kısmi tevkifat uygulaması kapsamına giren her bir işlemin KDV dahil bedeli 2.000 TL'yi aşmadığı takdirde, hesaplanan KDV tevkifata tabi tutulmayacaktır (Şenyüz vd., 2023: 301). Bu tutarı aşması durumunda stopaj vergi tutarının tamamı üzerinden yapılacaktır

- *5018 sayılı Kanuna ekli cetvellerde yer alan idare, kurum ve kuruluşlar, il özel idareleri ve bunların teşkil ettikleri birlikler, belediyelerin teşkil ettikleri birlikler ile köylere hizmet götürme birlikleri,*
- *Yukarıda sayılanlar dışındaki, kanunla kurulan kamu kurum ve kuruluşları,*
- *Döner sermayeli kuruluşlar,*
- *Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları,*
- *Kanunla kurulan veya tüzel kişiliği haiz emekli ve yardım sandıkları,*

- Bankalar,
- Kamu iktisadi teşebbüsleri (Kamu İktisadi Kuruluşları, İktisadi Devlet Teşekkülleri),
- Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar,
- Organize sanayi bölgeleri ile menkul kıymetler, vadeli işlemler borsaları dahil bütün borsalar,
- Yarıdan fazla hissesi doğrudan yukarıda sayılan idare, kurum ve kuruluşlara ait olan (tek başına ya da birlikte) kurum, kuruluş ve işletmeler,
- Payları İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören şirketler,

KDV üzerinden kısmi tevkifat kesintisi yapacak olan vergi sorumluları iki grup halinde belirtilmiştir. KDVK 117 No'lu Genel Tebliği'nde hizmetler üzerinden uygulanacak kısmi tevkifat ve teslim üzerinden uygulanacak kısmi tevkifat olarak iki ayrı başlık halinde düzenlenmiş ve belirtilen bu hususlara dayanarak uygulanmaktadır.

Hizmetler üzerinden;

- Yapım İşleri ile Bu İşlerle Birlikte İfa Edilen Mühendislik-Mimarlık ve Etüt-Proje Hizmetleri için 4/10
- Etüt, Plan-Proje, Danışmanlık, Denetim ve Benzeri Hizmetler için 9/10
- Makine, Teçhizat, Demirbaş ve Taşıtlara Ait Tadil, Bakım ve Onarım Hizmetleri için 7/10
- Yemek Servis ve Organizasyon Hizmetleri için 5/10
- İşgücü Temin Hizmetleri için 9/10
- Yapı Denetim Hizmetleri için 9/10
- Fason Olarak Yaptırılan Tekstil ve Konfeksiyon İşleri, Çanta Ve Ayakkabı Dikim İşleri Ve Bu İşlere Aracılık Hizmetleri için 7/10
- Turistik Mağazalara Verilen Müşteri Bulma / Götürme Hizmetleri için 9/10
- Spor Kulüplerinin Yayın, Reklâm ve İsim Hakkı Gelirlerine Konu İşlemleri için 9/10
- Temizlik, Çevre ve Bahçe Bakım Hizmetleri için 9/10
- Servis Taşımacılığı Hizmeti için 5/10
- Her Türlü Baskı ve Basım Hizmetleri için 2//10

Teslimleri üzerinden;

- Külçe Metal Teslimleri için 7/10
- Bakır, Çinko ve Alüminyum Ürünlerinin Teslimi için 7/10
- Hurda ve Atık Teslimi için 7/10
- Metal, Plastik, Lastik, Kauçuk, Kâğıt ve Cam Hurda ve Atıklardan Elde Edilen Hammadde Teslimi için 7/10
- Pamuk, Tiftik, Yün ve Yapağı ile Ham Post ve Deri Teslimleri için 9/10
- Ağaç ve Orman Ürünleri Teslimi için 5/10

3.5.3. Katma Değer Vergisinde Mahsup ve İade

KDV'nin mal ve hizmetin ilk aşamasından nihai alıcısına kadar devredilebilen daha genel anlamda yansıtılabilen bir vergi türü olması nedeniyle stopaj yöntemine tabi mükellef açısından verginin mahsubu ve iadesi hususunu karşımıza çıkarmaktadır. KDV'nde stopaj yönteminin uygulanması sonucu alıcı tarafından tevkif edilen vergi miktarının satıcı tarafından yüklenilmesine neden olurken aynı zamanda yüklenilen vergi miktarının satıcı tarafından indirim konusu olmaması sorununu ortaya çıkarmaktadır (Meriç, 2016: 120). Bu durum kısmi tevkifatta uygulanan stopaj yöntemi nedeniyle satıcı tarafından hesaplanan verginin, alıcıya yansıtılamaması nedeniyle oluşan haksız vergi yükü nedeniyle düzenlenmiştir. Mahsup ve iadenin yapılabilmesi, KDV'nde belli koşulların yerine getirilmesi ve kanunda belirlenen vergi miktarı sınırını aşmaması neticesinde söz konusu olmaktadır (Akman, 2010: 47).

Kısmi tevkifat şeklinde uygulanan stopaj yönteminde, KDV'nin mükellef açısından iadeye konu olması için satıcının mükellef sıfatıyla 1 No'lu KDV Beyannamesini düzenlenmesi ve beyan süresini dikkate alarak beyan etmiş olması şartına bağlanmıştır. Aynı zamanda kısmi tevkifata tabi vergi için alıcı tarafından da 2 No'lu KDV beyannamesinin düzenlenmesi ve vergi idaresine bildirilmesi şartı da bulunmaktadır (Özben, 2019: 36-37). Genel bütçeli idarelerin sorumlu sıfatıyla yaptığı iş ve işlemlerin karşılığında beyanname verme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Alıcı tarafından sorumlu sıfatıyla düzenlenecek beyannamenin iş ve işlem gerçekleştiği anda bildirilmesi gerekmektedir. Beyan edilmesi için ödeme yapılmış olması, belge veya fatura düzenlenmemiş olması gibi hususlar işlemi sınırlandırmamaktadır (Özben, 2019: 37). İade talebi beyan edilme koşuluna bağlanmıştır. Bu nedenle sorumlu sıfatıyla beyan edildiği takdirde ödeme yapılmasa bile indirim konusu yapılabilmektedir. Ancak zamanında beyan edilmeyen ödemeler bir takvim yılını geçmemek şartıyla pişmanlık nedeniyle 2 No'lu beyannamenin bildirildiği tarihte indirim konusu yapılabilmektedir.

Stopaj yöntemi nedeniyle oluşan iade hakkı, tevkif edilen vergi miktarını aşmama koşuluna bağlı olarak mahsuben veya nakden iade şeklinde iki farklı yolla yapılmaktadır. Mahsuben iade; mükellefin vergi alacağı hakkını Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) borçları, vergi borçları, ithalat işlemleri nedeniyle oluşan vergilerine ve aynı zamanda kendisi veya ortaklarının, ortaklık payı ile orantılı olmak üzere adi, kolektif ve adi komandit şirketlerde ortakların (komandit şirketlerde sadece komandite ortaklarının) mal ve hizmet alımı yaptığı kişilerin vergi borçlarına uygulanabilmektedir (Odabaşı, 2018: 66; Meriç, 2016: 122). Talep edilen iade hakkı T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen limiti aşmadığı takdirde YMM raporu ve vergi inceleme raporu olmaksızın mahsuben iade yapılabilmektedir. Ancak belirlenen üst limit aşıldığı takdirde bu iki rapora istinaden mahsuben iade yapılmaktadır. Nakden iadede ise vergi idareleri tarafından vergi miktarı tespiti ve denetiminin yapılması ihtiyacı nedeniyle idarenin işlem yükünü azaltabilmek amacıyla teminat ve inceleme raporu aranmayan iadeler, YMM raporu ile yapılan iadeler, teminat karşılığı iadeler, vergi

inceleme raporu ile yapılan iadeler, Türkiye’de ikamet etmeyenlere yönelik iadeler şeklinde başlıklar halinde ayrı koşullarda uygulanmaktadır (Aygül, 2016: 26). Mükellefin mahsuben iade talebinin belirlenen üst limiti aşması halinde kalan kısmı için nakden iade hakkı doğmaktadır. Aynı zamanda mükellef nakden iade hakkını da tercih edebilmektedir. Nakden iade hakkı, mükellef tarafından borçlu olduğu üçüncü kişilere de devredilebilmektedir.

KDV’nde stopaj uygulanması vergi kayıp ve kaçakçılığını önleme amacıyla belge düzeninin sağlanmasına dayansa da asıl amaç, bu yöntemin uygulanmaması halinde KDV’nin hiç tahsil edilememesi sorununu ortaya çıkartmaktadır. Bu yüzden KDV’nde stopaj yöntemi uygulanması ihtiyari bir uygulama özelliği taşımamaktadır. Aynı zamanda kısmi tevkiyat uygulanan hizmet ve teslim konularının çokluğu ve her birine uygulanan oranın farklı olması mükellef açısından birtakım belirsizliklere veya bilgi karmaşasına da sebep olabilmektedir. Günümüzde uygulama alanı oldukça geniş olan KDV’nin; mükellef sayısının çokluğu, yansıtılabilmesinin kolay olması, mal ve hizmet üzerinden alınması ve verginin tabana yayılması nedeniyle vergi idarelerinin etkin kontrol ve tespitine imkân vermemesi aslında stopaj yöntemine başvurmayı bir nevi zorunlu hale getirmektedir.

Tablo 11: Katma Değer Vergisi Tahsilatının Vergi Gelirleri İçindeki Payı

Yıllar	Vergi Gelirleri Tahsilatı (TL)	Katma Değer Vergisi Tahsilatı (TL)	Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)
2014	352.514.457	102.532.557	29,09
2015	407.818.455	121.070.300	29,69
2016	459.001.741	130.822.541	28,50
2017	536.617.206	155.679.502	29,01
2018	621.536.356	178.616.022	28,74
2019	673.859.718	180.728.894	26,82
2020	833.250.502	230.760.989	27,69
2021	1.164.988.651	385.342.595	33,08
2022	2.353.437.651	754.108.731	32,04
2023	4.500.865.586	1.454.975.154	32,33

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/10/2024-Yili-ButceGerekcesi_27102023.pdf.

Nitekim hazırlamış olduğumuz tablo 11’de de KDV’nin toplam vergi hasılatı içindeki payına bakıldığında bu durum ortaya çıkmaktadır. 2014-2022 yılları arasında KDV tahsilat miktarlarına baktığımızda devlete gelir sağlama açısından diğer vergi türlerine göre en yüksek faydanın sağlandığı ve bu nedenle en sık başvuru alan vergi türünün KDV olduğu söylenebilir. 2014 yılında %29,09 olan vergi tahsilat oranı her geçen yıl daha da artarak 2023 yılında %32,33’e ulaşmıştır. 2023 yılına baktığımızda %32,33’lük KDV oranının vergi gelirleri içindeki payı ile Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi’nin %32,89 olan toplam tahsilat oranı arasında rakamsal olarak çok az fark bulunmaktadır.

KDV’nde vadeli mal ve hizmet satışının yapılması halinde mükellefin gelirini elde etmeden vergisini ödemesine sebep olmaktadır. Alıcı 3 ay vade ile almış olduğu mal ve hizmeti diğer yöntemler uygulandığı takdirde vade tarihi bitiminde ödeme fırsatına sahipken stopaj yöntemiyle tahsil edilmesi nedeniyle ertesi ay ödemesi gerekmektedir. Bu nedenle beyana dayalı sistemin aksine kaynağında tahsil edilen verginin aylık şekilde beyan edilmesi ve ödenmesi mükellefler arasında eşitlik ve adalet ilkesine de aykırılık oluşturmaktadır. Tablo 12’de KDV’nin tahsilat yöntemlerine göre vergi miktarları ve oranları belirtilmektedir.

Tablo 12: Katma Değer Vergisi Tahsilat Yöntemlerinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı (2021-2023)

Gelirin Türü	2021		2022		2023	
	Tutar (TL)	Payı (%)	Tutar (TL)	Payı (%)	Tutar (TL)	Payı (%)
Vergi Gelirleri Toplamı	1.164.988.132	100	2.353.437.651	100	4.500.865.586	100
Dahilde Alınan KDV	123.457.621	10,6	175.143.454	7,44	505.465.589	11,23
Beyana Dayanan KDV	114.877.519	9,86	156.661.128	6,66	465.594.637	10,34
Tevkif Suretiyle Kesilen KDV	8.580.102	0,74	18.482.326	0,79	39.870.952	0,89
İthalde Alınan KDV	261.884.974	22,48	578.965.278	24,6	949.509.565	21,1

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, <https://muhasebat.hmb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-istatistikleri>

Tablo verilerine bakıldığında 2023 yılında beyana dayalı tahsilde %10,34, stopajda ise %0,89 oranında vergi geliri elde edildiğini söylemek mümkündür. Stopaj yöntemi tahsil oranlarının beyan sistemine kıyasla düşük olmasına rağmen beyana dayanan sistemin uygulanması halinde vergi gelirinin hiç elde edilememe durumu söz konusu olabilecektir. Aynı zamanda mükellef sayısının çokluğu nedeniyle vergi idarelerinin etkin ve sürdürülebilir denetim yapamaması ve kontrol mekanizmasının aksaması neticesinde de tahakkuk miktarı ve tahsil edilebilen vergi miktarları arasında olumsuz farklar ortaya çıkabilecektir. Her ne kadar stopaj yöntemiyle elde edilen gelir düşük oranlara tekamül etse de yöntemin asıl uygulanma amacı olan gelirin garanti altına alınması hususuna en uygun tahsil yöntemidir.

Genel olarak KDV üzerinde uygulanan stopaj yöntemini açıklamamız gerekirse devlet açısından vergi kayıp ve kaçakçılığı önlemek için başvurulmuş vergi türü olmasının yanı sıra herkese eşit oranda uygulanabilir olması, kişisel özellikleri dikkate almaması ve Türk vergi sistemi içindeki payının olumlu yönde faydalar sağladığı söylenebilir. Fakat ödeme gücünü dikkate almaması ve gelir arttıkça daha az vergi yükü oluşmasına imkân sağlaması nedeniyle aynı zamanda diğer stopaj yöntemine tabi mükellefler açısından olumsuz bir vergi tahsil yöntemidir. Ülkelerin uygulanan vergi sistemleri üzerinde etkinliğinin zayıf olması ve elde edilen gelirler üzerinde sürdürülebilir denetim sağlayamaması nedeniyle vergi gelirini arttırmak ve gelirini garanti altına alabilmek amacıyla vergi yükünün daha az hissedildiği dolaylı vergilere daha sık başvurulmaktadır.

Tablo 13: 2023 Yılı Vergi Tahsilatlarının Vergi Geliri İçindeki Payı

Vergi Türleri	Vergi Tahsilatı (TL)	Vergi Gelirleri Payı (%)
Vergi Gelirleri	4.500.865.586	100
1. Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	1.480.327.810	32,89
a) Gelir Vergisi	694.014.282	15,42
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	40.537.929	0,9
Basit Usulde Gelir Vergisi	68.064	0,0015
Gelir Vergisi Tevkifatı	639.512.467	14,21
Gelir Geçici Vergisi	13.895.821	0,31
b) Kurumlar Vergisi	786.313.528	17,47
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	192.782.434	4,28
Kurumlar Vergisi Tevkifatı	2.053.832	0,05
Kurumlar Geçici Vergisi	517.975.492	11,51
2. Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	74.562.297	1,66
Veraset ve İntikal Vergisi	4.237.702	0,09
3. Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri	1.628.599.029	36,18
a) Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi	505.465.589	11,23
Beyana Dayanan KDV	465.594.637	10,34
Tevkif Suretiyle Alınan KDV	39.870.952	0,89
b) Özel Tüketim Vergisi	928.194.803	20,62
c) Banka Sigorta ve Muameleleri Vergisi	132.741.766	2,95
d) Şans Oyunları Vergisi	28.401.641	0,63
e) Özel İletişim Vergisi	16.650.454	0,37
4. Uluslararası Tic. ve Muamelelerden Alınan Vergiler	1.095.083.510	24,33
Gümrük Vergileri	142.371.800	3,16
İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	949.509.565	21,1
Diğer Dış Ticaret Gelirleri	3.202.145	0,07
5. Damga Vergisi	82.592.334	1,84
6. Harçlar	129.555.683	2,88
7. Başka Yerde Sınıflandırılmayan Diğer Vergiler	10.144.923	0,23

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü, <https://muhasebat.hmb.gov.tr/merkezi-yonetim-bütçe-istatistikleri>

Tablo 13'teki 2023 yılı vergi gelirleri tahsilat miktarlarına baktığımızda ise ülkemizde en sık başvuru ve en yüksek gelirin elde edildiği vergi türünün dolaylı vergiler olduğunu ifade edebiliriz. Dolaylı vergilerin vergi gelirleri içindeki tahsil oranının %65,46, dolaysız vergilerin ise %34,55 oranında olduğu görülmektedir. Türk vergi sistemimizde stopaj yönteminin asıl uygulanma amacının vergi kayıp ve kaçakçılığını engellemek olduğu vergiler Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi bir diğeri ise harcamalar üzerinden alınan KDV'sidir. Tabloda belirtilen oranlara göre Gelir Vergisi'nin %92,15'i, Kurumlar Vergisi'nin %0,26'sı, KDV'nin ise %7,86'sı stopaj yöntemiyle tahsil edilmiştir. 2023 yılı vergi gelirleri paylarını değerlendirecek olursak, ülkemizde uygulanan stopaj yönteminin gelir vergisi tahsilat oranının diğer vergilere oranla yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar devletin gelirini garanti altına alması adına bu durum olumlu gözükse de gelir vergisindeki

tahsilat oranlarının yüksekliği aslında subjektif vergi olan dolaysız vergileri dolaylı vergi özelliklerine yaklaştırmaktadır. Bu nedenle mükellefin şahsi durumlarını dikkate almayan objektif karakterli tahsil yöntemi olan stopaj yönteminin, dolaysız vergi özelliğine sahip Gelir Vergisi'nde uygulanması amacına aykırılıklar oluşturmaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Devletin toplumda yaşayan bireyler için içinde bulunduğu döneme bağlı değişen ihtiyaçlar karşısında sağlaması gereken ekonomik refah şartlarının, sosyal ve kültürel hizmetlerin, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanabilmesi ve gelişen teknolojiyle birlikte ülkeler arası yatırımların artması vb. koşullar için vergi gelirlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Vergi, devletin kamu harcamalarına finansman sağlamak amacıyla başvurduğu en önemli gelir kaynağıdır. Devlet için bu kaynağın verimli kullanılmasının yanı sıra kayba uğramadan tahsili de bir o kadar önem arz etmektedir. Vergiyi garanti altına alarak tahsilinin süratle yapılmasına imkân sağlayan stopaj yöntemi, esas itibarıyla bir vergi tahsil yöntemidir. Günümüzde yaygın olarak uygulanan stopaj yöntemi, vergi tahsil yöntemi süreçlerinin ilki olan iltizam yöntemine kadar dayanmaktadır. Ülkemizde geçmişte var olan şartlar içerisinde birçok tahsil usulüne başvurulmuş ve uygulanmaya çalışılmıştır. Ekonomik şartların yetersizliği, vergi toplama yetkisine sahip kişilerin kendi çıkarlarını ön planda tutması ve sürecin keyfiyetle sonuçlanması, devlete ve toplum bireylerine zarar verecek şekilde yetkiyi kullanması, vergi toplama birimlerinin etkinsizliği ve denetimde yaşanan maddi ve manevi zorluklar nedeniyle bu yöntemler başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Stopaj yönteminde diğer beyan yöntemlerinin aksine vergiye karşı sorumlu olan üçüncü kişi, vergi sorumlusu; devlet, vergi alacaklısı ve mükellefi ise vergi borçlusudur. Verginin, mükellefin mal varlığı üzerinden ödenmesi, belgelerin kanunlara uygun şekilde düzenlenmesi ve vergi idarelerine beyan edilmesi mükellef adına vergi sorumlusu tarafından yerine getirilmektedir. Stopaj yöntemi gelir elde edildiği anda ödeme yapılmadan verginin kaynağında tahsiline dayanmaktadır. Bu durum verginin asıl borçlusu olan vergi mükellefinin, vergi yükünü daha az hissetmesine neden olmaktadır. Bunun yanı sıra devlet açısından da verginin süratle tahsiline imkan sağlamaktadır. Stopaj yöntemi vergiye karşı iş ve işlemlerin yerine getirilmesi açısından karşımıza müteselsil sorumluluk kavramını çıkarmaktadır. Vergiyle alakalı tüm işlem ve yükümlülükler konusunda yetkiye sahip vergi sorumlusunun; vergiyle alakalı dava açma, uzlaşma, düzeltme ve uzlaşma talebi, takas veya terkin işlemleri konusunda da mükellefle aynı haklara sahiptir. Vergi sorumlusu tarafından ödenmiş olan verginin daha sonra vergi alacaklısı olan devlet veya hazinenin hesaplama sonucu vergiyi mükellefe iade etmesi halinde, vergi alacaklısı iade kararını değiştirip tekrar tarhiyatta bulursa dahi vergi sorumlusuna kesinti uygulanamamaktadır. Stopaj yönteminde devletin asıl amacı, vergi gelirini garanti altına alma hususuna dayandırılrsa da müteselsil sorumluluk kayıp ve kaçakçılığa karşı caydırıcı etki yaratmakta ve devletin iş ve maliyet yükümlülüklerini de azaltmaktadır.

Mali anesteziye uygunluğu bulunan dolaylı vergiler, “kazın tüylerini incitmeden yolma” ilkesine dayanan mükellef psikolojisine en uygun vergilerdir. Stopaj yönteminde mükellefin gelirinin en yüksek olduğu anda kaynağında tahsiline imkân sağlaması vergilemede uygunluk ilkesine, devlet açısından iş ve maliyet yükünün az olması vergilemede iktisadilik ilkesine, geliri süratle elde etmesi ve aynı zamanda verginin malın fiyatı içine gizlenmiş olması mali anesteziye, mükellefin ödeme gücü ve şahsi durumlarına göre değişmemesi ise vergilemede eşitlik ilkesine uyum sağlamaktadır. Fakat uygulanması açısından devlete kolaylık sağlayan düz oranlı tarife mükellefin geliri arttıkça vergi yükünün azalmasına neden olmakta ve bu durum ödeme gücü ilkesinden sapmaları ortaya çıkarmaktadır. Buna ilaveten yalnızca ücret gelirleri üzerinde gelire göre artan oranlı tarife uygulanması, stopaj yöntemi uygulanan diğer mükellefler arasında vergilemede eşitlik ilkesinden sapmalara neden olmaktadır. Beyana dayalı sisteme göre ekonomik dalgalanma süreçlerinde dolaylı vergilerin dolaysız vergilere kıyasla süratle sağlanması ve kolay uygulanabilir olması nedeniyle etkinliği de fazladır. Fakat beyana dayalı yöntemlerde ödeme sürelerinin üçer aylık veya yıllık olması ve bu sürede geliri değerlendirebilme fırsatının stopaj yönteminde geliri elde etmeden tahsil edilmesi sebebiyle vergilemede eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. Beyana dayalı sistemde gelirler, elde edildiği yıla istinaden beyanı söz konusu olmakta ve ödenmektedir. Bu durum ülkelerin ekonomi koşullarının kötü gittiği dönemlerde elde edilecek gelirin değerini kaybetmesine sebep olurken stopaj yönteminde devlet açısından kaynağında vergiyi tahsil edebilmesi gelir kaybı yaşanmasına engel olmaktadır. Aynı zamanda stopaj yönteminin sermaye üzerinden vergiye tabi olanlara düz oranlı tarife üzerinden kesinti uygulanmasına karşın, emek üzerinden artan oranlı uygulanması ayırma ilkesine aykırılık oluşturmaktadır.

Gelişmiş ülkelere bakıldığında dolaysız vergi tahsilat miktarları dolaylı vergilere nazaran daha yüksek oranlardadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin vergi hasılatının çoğunluğu ise dolaylı vergilerden oluşmaktadır. Stopaj yöntemi daha çok vergi bilinci oluşturulamayan vergi kayıp ve kaçakçılığının yüksek olabilecek gelirlerde uygulanan yöntem olması nedeniyle vergiyi güvence altına alabilme sistemidir. Türkiye’de dolaylı vergilerin tahsilat oranlarının büyüklüğüne bakacak olursak vergiye karşı tutum ve davranışların iyileştirilmesi, vergiye karşı bilincin, bilgi düzeyinin yükseltilmesi ve herkes tarafından kabul gören şartlara ihtiyaç duyulmaktadır. Kanunda belirtilen stopaj koşullarının herkes tarafından anlaşılacak düzeyde sadeleştirilmesi bunun işlemlere de yansıtılması gerekmektedir.

GVK 94’üncü Madde’ye istinaden ticari kazançlar, zirai kazançlar, ücret, serbest meslek kazançları, gayrimenkul sermaye iratları, menkul sermaye iratları stopaj yöntemine tabi tutulmaktadır. Her ne kadar diğer gelir unsurları stopaja tabi olsa da bu yöntemle en çok gelir elde edilen gelir unsuru, ücretlerdir. Bunun yanı sıra çalışmanın önceki bölümlerinde tablo üzerinde hesaplanan vergi tahsilat oranlarının %90’lık kısmının ücret geliri elde edenlerden tahsil edildiği söylenebilir. Ücretler üzerinde uygulanan stopaj yönteminde artan oranlı tarife uygulanmakta ve elde edilen gelire göre devlete ödenen vergi miktarı gelir arttıkça artmaktadır. Bu durum stopaj yöntemine

tabi diğer gelir unsurlarının düz oranlı tarifeye göre vergilendirilmesi nedeniyle mükellefler arasında vergilemede eşitlik, adalet ve ödeme gücü ilkesinden sapmalara neden olmaktadır. Gelire bağlı olarak değişen artan oranlı vergi hesaplaması ücret gelirinin vergi dilimi tarifesinde son dilime tekamül etmesi halinde düz oranlı tarife etkisi ortaya çıkarmakta ve gelir artsa dahi vergi oranı değişmemektedir. Ödeme gücü ilkesine uygunluk açısından son dilimi aşan ücret gelirlerinin stopaj yöntemine ilaveten kalan geliri için beyan yöntemi uygulanması devlet açısından vergi geliri kaybını engelleyebileceği gibi mükellefler arasında da vergi yükü açısından önem arz etmektedir. Ücret üzerinden alınan vergilerde gelire bağlı artan oranlı uygulama olmasına rağmen sporculara ödenen ücret gelirlerinin düz oran olarak tahsil edilmesi, yüksek meblağlar üzerinden gelir elde etmelerine rağmen düşük miktarda vergi ödemeleri ödeme gücü ve adalet ilkesine aykırılık oluşturmaktaydı. Ancak düzenlenen kanunla en üst ligde faaliyet gösteren sporcuların gelirlerinin, Gelir Vergisi tarifesinin dördüncü dilimini aşması halinde stopaj yöntemine ilaveten beyan sistemiyle tahsiline başlanmıştır. Bu durum vergilemede adalet ve ödeme gücü ilkesinin uygulanmasının yanı sıra devletin daha fazla gelir elde etmesini de sağlamaktadır. Ancak bu konuda yaşanan bazı sıkıntılar olduğu söylenebilir. En üst ligde faaliyet gösteren sporcular yabancı uyruklu ise vergi işleyişi hakkında eksik bilgiye sahip olmaları ve ülkelerine geri dönmeleri durumunda ise verginin kayba uğramadan tahsili konusunda da sıkıntılar yaratabilmektedir. Bu nedenle yapılacak iş ve işlemlerin mükellef tarafından kolay ve anlaşılabilir düzeyde olmasının yanı sıra hazinenin de etkin denetim sistemine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bir diğer önemli husus ise özel sektörde daha az vergi ödeme veya hiç ödememek adına ücret gelirini olduğundan az bildirmek veya hiç bildirmeme yoluna başvurulabilmektedir. Bu durumun kamu sektörü ve özel sektör çalışanları arasında vergi yükü açısından olumsuz durumlar ortaya çıkarmasının yanı sıra yine aynı şekilde vergileme ilkelerine de aykırılık oluşturmaktadır. 319 Seri No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliği'ne dayanarak ile 01/01/2022 tarihi itibarıyla asgari ücret geliri elde eden kişilerin geliri net asgari ücreti aşmadığı takdirde gelir vergisi muafiyeti uygulanırken brüt asgari ücreti aşmadığı takdirde de Damga Vergisi kesintisi yapılmamaktadır. Ancak uygulanan muafiyet hesaplaması, sosyal güvenlik primi ve işsizlik sigortası ödendikten sonra kalan tutar üzerinden uygulanmaktadır. Vergi miktarının ilk etapta tüm ücret geliri üzerinden hesaplanması daha sonra kalan miktar üzerinden indirim uygulanması ücret geliri elde edenlerin daha fazla vergi ödemesi sorununu ortaya çıkarmakta ve vergi yükünün mükellef aleyhine artışına neden olmaktadır. Geliri zaten diğer mükelleflere oranla daha az olan asgari ücret sahibi kişilerin, yapılan vergi miktarı hesaplaması nedeniyle vergi yükünün daha fazla olmasına sebebiyet vermektedir.

2019 yılı itibarıyla dünya genelinde yaşanan pandemi nedeniyle artan sağlık harcamaları akabinde 2023 yılında yaşamış olduğumuz depremler ülkemiz açısından manevi kayıpların yanı sıra ekonomik yetersizliklere de neden olmuştur. Bu süreçte devlet tarafından yapılan ve hala yapılmaya devam eden kamu harcamaları, ülke açısından bütçe açıklarının artmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu nedenle devletin en önemli gelir kaynağı olan vergilerin tahsili bu süreçte daha da önem kazanmış

ancak yalnızca vergi gelirinin elde edilmesi değil eksiksiz şekilde en kısa sürede tahsili ön plana çıkmıştır. Tüm bunlar nedeniyle 02.08.2024 tarihinde düzenlenen yeni kanun ile stopaj yöntemi kapsamı genişletilmiştir. Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi'nde yeniden düzenlenen elektronik ticaret hizmet sağlayıcılarına yapılacak ödemeler 01.01.2025 tarihi itibarıyla stopaj yöntemine tabi tutulacaktır. Tüm bu hususları ele aldığımızda vergi idarelerinin etkin denetim mekanizmasına sahip olmaması, gün geçtikçe artarak yaygınlaşan elektronik hizmet gelirlerinin mükellef sayısının çokluğu nedeniyle tespitinin yapılamaması ve vergisel iş ve işlemlerin maliyet yükü neticesinde stopaj başvurulması gereken en uygun tahsil yöntemi konumundadır. Ancak gelir elde edilmeden kaynağında tahsil edilen bu yöntemin kapsamının genişletilmesi ülkemiz açısından vergi işleyişi ve bilinci konusunda eksiklerimiz olduğunu bu nedenle tüm bunların vergisel kolaylıklarla ve mükellefin vergiye karşı tutumu konusunda iyileştirilmesi gereken tarafların olduğunu da ortaya çıkarmaktadır.

KVK 15. ve 30. Madde'ye dayanarak stopaj yöntemi tam mükellef ve dar mükellef olarak ayrı şekilde yükümlülük altına alınmıştır. KVK'na dayanarak uygulanan stopaj GVK'nu kadar yüksek miktarda gelir sağlamasa da stopaja tabi olan kurum ve kuruluşların vergiden kaçınma ve kaçırma riskini en aza indirme için uygun bir yöntemdir. Dar mükellefe tabi olanların ülkede bulunmama şansı veya terk etme olasılığına karşı elde ettikleri gelirini kontrol ve denetim altına alarak vergiyi garanti altına alabilmektedir. Bu yöntemin devlet tarafından dar mükellefin gelirini kontrol altına alabileceği en uygun sistem olduğu söylenebilir. Aksi halde hazine açısından dar mükellefiyetin tespiti ve vergi borcunun tahsili konusunda aktif denetim mekanizması kurulması gerekmektedir. Bu durum da devlete hem iş hem de maliyet açısından olumsuz süreçler yaratabilecektir.

VİVK'nda stopaj yöntemi vergi tahsilinin güvenliğine dayanmaktadır. Ülkemizde ivazsız intikaller ve şans oyunlarına dayanan gelirler üzerinden VİVK'nda stopaj yöntemi vergiyi güvenle elde etmeyi amaçlamaktadır. VİV'nde stopaj yönteminin uygulanma nedeni vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemekten ziyade mükellef arasında oluşan gelir farklılıklarını ödeme gücü ilkesi gereği tahsile dayanmaktadır. Devlet'e diğer vergi unsurlarına oranla çok düşük miktarlarda gelir sağlasa da kaynağında tahsil edilmediği sürece kontrolünün sağlanması da mükellefin inisiyatifine kalacaktır. Bu nedenle stopaj yönteminin VİV'nde uygulanma amacını yerine getirdiğini söylemek mümkündür.

Damga Vergisi, Türk vergi sistemi içerisinde uzun süredir uygulama alanı olan bir vergi türüdür. Damga Vergisi'nin konusu kâğıtlardır. DVK'nda stopaj yöntemi mal ve hizmetler üzerinde değil daha çok yapılan işlemlerin resmîyetle sonuçlanması için belgeler üzerinden ödenmesi, aynı zamanda mükellef ve vergi alacaklısı açısından ileride doğabilecek sorunlara karşılık güvence olarak alınmakta bu sayede vergi geliri de garanti altına alınmaktadır. Damga Vergisi, yapılacak iş ve işlemin gerçekleşmesi için ödenmesi zorunlu bir vergi türüdür. Daha genel anlamda hizmetten yararlanmak isteyen mükellefin vergiyi ödemediği takdirde o hizmetten yararlanmadığı bir vergi

türüdür. Bu nedenle stopaj yönteminin en kolay uygulanabildiği ve denetim ihtiyacının en az olduğu vergi unsurunun Damga Vergisi olduğu söylenebilir.

KDV, harcamalar üzerinden alınan bir vergi türüdür. Bu sebeple KDV’nde stopaj yöntemi kayıp ve kaçakçılığı engelleme, belge düzeni ve kanuna uygun belge düzenleme, sahte iş ve işlemler üzerinden belgeler düzenleme veya yapılan işlemlerin yanlış veya hatalı düzenlenmesini engelleme açısından başvurduğu yöntemdir. KDV özelliği itibarıyla zaten mal ve hizmet değişimine bağlı alınmakta bu sebeple KDV sürecinde vergi tahsili zaten uzun süreçlere dayanmamaktadır. Fakat stopaj yöntemi ödenmesi gereken vergi borçlarının kayıt altına alınabilmesi, vergi kaybını en aza indirmek için bir tür güvence olarak uygulanmaktadır. Tüm bunlara istinaden stopaj yönteminin vergiyi garanti altına alma amacı olmasına rağmen vergiye karşı üçüncü kişinin sorumluluğu, vergiyi kayıt altına almama halinde, bu sistemi sıkıntıya sokmaktadır. Vergiler üzerinde yaşanan kayıpların en önemli sebebi belge ve bilgi eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Vergisel işlemlerde belge düzenine dair bilgi eksikliği, sistemin işleyişinde ve yapılması gereken işlemlerin eksik veya hiç yapılmamış olması gibi sebepler stopaj yönteminde vergilerin kontrol edilebilir düzende sağlanması ve denetimin sağlanabilir olması gerektirmektedir. Bunun için stopaj yöntemine ek olarak beyan sisteminin de dahil edilmesi gerekmektedir.

KDV’nde bir diğer önemli husus ise mahsuben iade ve nakden iade taleplerinde ortaya çıkmaktadır. Stopaj yönteminde mükellefin iade talebi sürecinde katlanmış olduğu vergi maliyeti ve bu sürecin uzunluğu vergilemede adalet ilkesine ve iktisadilik ilkesinden sapmalara neden olmaktadır. Mükellefin gerçek vergi yükü dışında bir vergiyle karşılaşmasının yanı sıra iade sürecinde uyulması gereken koşulların karmaşıklığı da yöntemin amacına ters düşmektedir. Verginin süratle tahsili amacıyla başvuru stopaj yöntemi, iadeye konu olan vergi nedeniyle vergi idarelerinin işlem yükünün artmasına ve tahsil edilen vergi miktarlarında da belirsizliğine neden olmaktadır. KDV’nde stopaj yönteminin uygulanmasındaki asıl amaç geliri garanti altına alabilmeye dayanmasına rağmen hazinenin vergi gelirleri üzerinde tahminlerinde de bu nedenle zorluk yaratmaktadır.

Stopaj yöntemine tabi gelir sahiplerinin bazılarında artan oranlı bazılarında ise düz oranlı olarak uygulanması, beyana dayalı sistemlerin uygulanmasındaki süreçlerin uzun olması neticesinde vergilemede dikey ve yatay adaletsizlik söz konusu olmaktadır. KDV’nde stopaj yöntemi, ihtiyari bir uygulamadan çok zorunlu olarak uygulanması gereken bir tahsil yöntemidir. Stopaj yöntemi uygulanmadığı takdirde devletin vergi geliri hiç elde edememe, sorunu da ortaya çıkabilecektir. Bu durumun yaşanmaması için her bir işlemin denetiminin yapılması, etkin vergi idaresine ihtiyaç duyulmasının yanı sıra mükellefin de eksiksiz vergi ödeme bilincinde olması gerekmektedir. Bu nedenle KDV’nde kayıp ve kaçakçılığı önleme amacıyla uygulanan stopaj yönteminin en etkin tahsil yöntemi olduğunu ifade etmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- 5281 Sayılı Vergi Kanunlarının Yeni Türk Lirasına Uyumu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, sayı: 25687, (31.12.2004).
- 7194 Sayılı Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2019), T.C. Resmî Gazetesi, sayı: 30971, (07.12.2019)
- 7524 Sayılı Vergi Kanunları ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2024), T.C. Resmî Gazetesi, sayı: 32620, (02.08.2024).
- Aflaz, Orhan (2022), **Uluslararası Ticarete Teslim Şekillerinin Damga Vergisi Yükümlülüğüne Etkisi**, Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi-Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Ağamoğlu, Hacer (2020), **Katma Değer Vergisinde Sorumluluk ve Tevkifat**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akçay, Ersin (2017), “Almanya, Fransa, İtalya ve İspanya Gibi Avrupa Ülkelerinin Vergi Sistemi, Vergi İncelemeleri ve Vergi Yargıları”, **Vergi Raporu Dergisi**, 211, 27-44.
- Akçay, Mehmet Bahattin ve Buluş, Gökay Canberk (2022), “Dolaylı Vergi Uygulamalarında Sapmalar ve Dolaylı Vergilerde Melezleşme Sorunu”, **Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 6(2), 96-122.
- Akdoğan, Abdurrahman (1980), **Gelir Vergisi Açısından Vergi Adaletine Teknik Bir Yaklaşım**, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara.
- Akdoğan, Abdurrahman (2006), **Kamu Maliyesi**, 11. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Akdoğan, Abdurrahman (2008), **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**, 7. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara
- Akın, Serdar (2010), **Yıllara Yaygın İnşaat Taahhüt ve Onarım İşlerinin Vergilendirilmesi ve Muhasebeleştirilmesi (Türkiye Uygulaması)**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Akkaya, Mustafa (1997), “Vergi Sorumlusunun Vergi Yargısı ve Vergi İdaresi Karşısındaki Konumu”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 46(1).
- Akman, İsmail Birol (2010), **Katma Değer Vergisinde Tevkifat Uygulaması ve Muhasebesi**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksoy, Şerafettin (1991), **Kamu Maliyesi**, Filiz Kitabevi, İstanbul.

- Aksoy, Şerafettin (1996), **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Aksu, Yüksel (2012), “Vergi Hukukunda Mütessesil Sorumluluk Kavramı ve Bu Bağlamda Gümrük Müşavirlerinin Sorumluluğu”, **Vergi Sorunları Dergisi**, 281, 173-182.
- Aliefendioğlu, Yılmaz (1975), **Türk Vergi Sisteminde Verginin Kaynakta Kesilmesi (Stopaj)**, Doğu Yayınları, Ankara.
- Altay, Adem ve Sultankhanova, Gulnur (2016), “Yıllara Yaygın İnşaat, Taahhüt ve Onarım İşlerinin Muhasebeleştirilmesinde Tms 11 ile Türkiye Mevzuatının Karşılaştırılması Ve Uygulama Örneği”, **Muhasebe ve Denetim Bakış**, 16(49), 89-102.
- Apak, Sedat (2013), “Zirai Kazançta Vergilendirme Sistematiği ve Stopaj Uygulaması”, **Vergi Sorunları Dergisi**, (302), 106-110.
- Arıkan, Zeynep ve Arıkan Abdullah (2023), “Vergi Usul Kanunu’nun 11. Maddesinin 3. Ve Devamı Fıkralarında Düzenlenen Mütessesil Sorumluluk Esasının Değerlendirilmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 72(2), 759-810.
- Armağan, Ramazan (2006), “Gelir Vergisi’nde Ücret Gelirlerinin Vergilendirilmesi ve Sosyo-Ekonomik Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 11(2), 323-347.
- Armutçu, Oya (2017), “AYM’den Ford Motor İçin İhlal Kararı! 9,7 Milyonluk Vergiyi Geri Alabilecek...”, *Hürriyet Gazetesi*, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/aymden-ford-motor-icin-ihlal-karari-9-7-milyonluk-vergiyi-geri-alabilecek-40677165> (26.05.2023).
- Arpacı, Altar Ömer (2004), “Katma Değer Vergisinde Tevkifat Sorumluluğu Uygulamaları”, **Vergi Sorunları Dergisi**, 188, 33-47.
- Arslan, Enver (2006), **Türkiye’de Katma Değer Vergisi Uygulaması ve Etkileri**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-Sosyal Bilimleri Enstitüsü
- Ateş, Abdulkadir ve Toksoy, Turgay (2023), “Sporcuların Profesyonel Spor Uygulamalarından Elde Ettikleri Gelirlerin Türkiye Vergi Kanunu Kapsamında Vergilendirilmesi”, Yakup Aslan ve Fatih Ömür Binici (Ed.), **Futbol Kulüplerinde Muhasebe, Finans ve Denetim Uygulamalarına İlişkin Özellikli Konular**, 1. Baskı içinde (173-190), Efe Akademi Yayınları, İstanbul.
- Ay, Hakkı Mümin ve Ay, Nihal Güneş (2022), “Türkiye’de Vergi Gelirlerinin Seyri ve Mali Anestezinin Rolü”, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 21(3), 1230-1243.
- Ay, Hakkı Mümin ve Talaşlı, Esra (2008), Ülkelerin Ekonomik Gelişmişlik Seviyeleri ve Vergi Yapıları Arasındaki İlişki, **Maliye Dergisi**, 154, 134-155.
- Aydın, Selda (2013), “OECD Ülkelerinde Çalışanların Sosyal Güvenlik Kesintileri ve Vergisel Yükümlülükleri”, **Çalışma Dünyası Dergisi**, 1(1), 80-93.

- Aygül, Cihan (2016), **Türkiye’de İhracatta KDV İadesi Uygulaması: Yaşanılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Yüksek Lisans Tezi, Fıv İşık Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Batı, Murat (2020), Ücretlerin Vergilendirilmesinde Son Durum, **Vergi Sorunları Dergisi**, 43(386),30-35.
- Batı, Murat (2023), “Ücretliler İçin Vergi Oranı Yüzde 27'den Başlayacak”, <https://t24.com.tr/yazarlar/murat-bati/ucretliler-icin-vergi-orani-yuzde-27-den-baslayacak,42923> (01.01.2024).
- Baykara, Bekir (2000), “Vergi Sorumluluğu, Vergiden Sorumluluk ve VUK’nun 11’inci Maddesine Göre KDV ‘den Müteselsil Sorumluluk”, **Vergi Dünyası** (222), 32-37.
- Bayraklı, Hasan Hüseyin ve Odabaş, Hakkı (2000), “Vergilendirme Yetkisi ve 1982 Anayasası”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2(1), 141-156.
- Belediye Gelirleri Kanunu (1981), T.C Resmî Gazete, 17354, (19.06.2023).
- Bilici, Nurettin (2022), **Vergi Hukuku**, 53. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara.
- Bıyan, Özgür ve Yılmaz, Güneş (2022), “Ücretlerin vergilendirilmesine ilişkin karşılařtırılmalđ bir öneri: Beyanname yükümlülüğü”, **Maliye Dergisi**, 162, 196-197.
- Bozdoğan, Kübra Göze ve Bayramoğlu, Selçuk (2022), “Türkiye’de Sosyal Medya Fenomenlerinin ve Youtuber’ların Kazançlarının Vergilendirilmesine Dair Bir Değerlendirme”, **Kahramanmarař Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 19(2), 825-838.
- Bozkurt, Saadet Turan (2019), **E-Ticarete İlişkin KDV Uygulaması ve Sorunlarının Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Eskiřehir Anadolu Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Bulut, Günnur (1996), **Türk Vergi Sisteminde Kaynakta Kesme (Stopaj) Yoluyla Vergi Tahsilatı**, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bulutöęlu, Kenan (1967), **Türk Vergi Sistemi**, Çaęlayan Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul.
- Buyrukoęlu, Selçuk ve Buzkıran, Davut (2016), Klasik ve Modern Vergileme İlkeleri Çerçevesinde Uzlaşma Müessesesi, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 7, 2077-2091.
- Cural, Mehmet ve Çevik, Nüket Kırcı (2015), “Ekonomik Kalkınmanın Vergi Yapısı Üzerindeki Etkisi: 1924-2013 Dönemi Türkiye Örneği”, **Amme İdaresi Dergisi**, 48(3).
- Çakmakçı, Ali (2012), “GVK’nun 18. Maddesi Kapsamında Öğretim Üyeleri İçin Serbest Meslek Kazanç İstisnası ve KDV Uygulaması”, <https://www.adenymm.com.tr/gvknun-18-maddesi-kapsaminda-ogretim-uyeleri-icin-serbest-meslek-kazanc-istisnasi-ve-kdv-uygulamasi> (01.08.2023).

- Çalçalı, Önder (2012), “Türkiye ve Bazı Ülkelerdeki Vergi Reformlarına Bir Bakış” **Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)**, 4(7), 36-62.
- Çarkçı, Gizem Geylan (2013), Diğer Kazanç ve İratların Vergilendirilmesi, **Vergi Raporu Dergisi**, (162), 132-143.
- Çelik, Nazlı Kübra (2015), **Vergi Hukuku Kapsamında Sorumluluk**, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çemberlitaş, İbrahim ve Şeker, Kudbeddin (2018), UMS 11 inşaat sözleşmeleri kapsamında yıllara yaygın inşaat ve onarım faaliyetlerinin raporlanması 1, **Dicle Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 8(16), 167-200.
- Çiçek, Hüseyin Güçlü ve Sayın, Sibel Mutlucan (2013), “Uluslararası vergi hukukunun kaynakları üzerine bir değerlendirme”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 32(2), 141-169.
- Çiçek, Serdar (2015), “Ücret Üzerindeki Mali Yükümlülüklerin İncelenmesi: İngiltere, Almanya, İspanya, Romanya”, **Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, 4(10), 114-133.
- Çiftçi, Taha Emre ve Organ, İbrahim (2019), “Emlak Vergisi Özelinde Vergi Güvenlik Önlemlerinin Değerlendirilmesi”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 27(1), 79-105.
- Çimen, Gamze (2017), “E-Maliye Uygulamalarının Vergilemede İktisadilik İlkesi ve Vergi Uyumuna Etkisi: Tokat İli Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma”, **International Journal of Public Finance**, 2(1), 93-108.
- Çitil, Bünyamin (2013), “Vergi Hukukunda Mali Müşavirlerin Sorumluluğu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi** (106), 345-356.
- Daunton, Martin (2002), **Just Taxes: The Politics of Taxation in Britain, 1914-1979**, Cambridge University Press, New York.
- Damga Vergisi Kanunu (1964), **T.C. Resmi Gazete**, 11751, (01.07.1964).
- Demir, Erol (2015), “Yıllara Yaygın İnşaat, Taahhüt ve Onarım İşlemlerinde Vergilendirme ve Muhasebeleştirme Esasları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Journal of International Social Research**, 8(36), 834-845.
- Demir, İhsan Cemil (2013), **Türkiye’de Vergi Yüğü (Objektif ve Subjektif Yönleriyle)**, Dora Yayıncılık, Bursa.
- Demircan, Aslan Savaş (2015), “Anayasal Vergileme İlkeleri Işığında Ücret Gelirlerinin Vergilendirilmesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 116, 259-274.
- Demircan, Mürşidin (2007), **Vergi Hukuku Açısından Profesyonel Turist Rehberliği**, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Demirci, Zeynep ve Avcı, Orçun (2019), “KDV’ye Yeni Bir Öneri: İngiliz Modeli”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 21(2), 597-607.
- Demirel, Şeyma ve Arslaner, Hakan (2021), “Türkiye’de İnternet Reklamcılığının Vergisel Boyutu”, **Maliye Çalışmaları Dergisi**, (65), 25-48.
- Dilek, Esmâ Evren (2006), **Türk Vergi Sisteminde Vergiyi Doğuran Olayla Verginin Hazineye İntikali Arasındaki Süreyi Kısaltan Yöntemlerin Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Doğrusöz, Ahmet Bumin (1989), **Türk Vergi Sisteminde Kaynakta Vergileme**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğrusöz, Ahmet Bumin (1992), Türk Vergi Sisteminde Kaynakta Vergileme “Stopaj”, **İSMMMO Yayınları**, İstanbul.
- Ekinci, Ahmed Celalettin (2014), Kaynakta Vergilendirme Uygulamasının Vergi Yapısına Etkisi, **Vergi Raporu**, 179, 29-53.
- Erdoğan, Dilber (2017), **Türkiye’de Gayrimenkul Sermaye İratlarının Beyanı ve Vergilendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erginay, Akif (1992), **Kamu Maliyesi**, Savaş Kitabevi, Ankara.
- Ergüneş, Mehmet Koray (2008), **Gayrimenkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergür, Osman Kağan ve Ahmet Köstekçi (2021), “Türkiye’de Ücret Gelirlerinin Vergilendirilmesinde Vergi Adaleti: Sporcuların Vergilendirilmesi Örneği”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 10(3), 2936-2951.
- Erişir, Sabahattin (2010), Damga Vergisi Kanunundaki İstisna (Ve Muafiyet) Hükümleri Ve Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 12, 231-255.
- Erkin, Gözde (2012), “Vergilendirme Yetkisinin Tabi Olduğu Anayasal İlkeler” **Ankara Barosu Dergisi** (3), 237-249.
- Ertekin, Şaban (2021), “Türkiye’de Ücretler Üzerindeki Mali Yükün Adalet İlkesi Açısından Değerlendirilmesi”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 22(1), 281-308.
- Eyidoğan, Firdevs (2019), **Ücretler Üzerindeki Kamusal Yükler: Seçilmiş Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Furtun, İdris Hakan (2017), Damga Vergisi “Makul Bir Vergi” Midir? **Ankara barosu dergisi**, 75(2), 89-98.

- Gelir İdaresi Başkanlığı (2019), “Serbest Meslek Kazancı Elde Eden Mükellefler İçin Vergi Rehberi” https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/beyannamerehberi/2019_serbestmeslek.pdf (02.08.2023).
- Gelir Vergisi Genel Tebliği (311 Seri No), **T.C. Resmî Gazete**, sayı:31137, (27.05.2020).
- Gelir Vergisi Genel Tebliği (319 Seri No), **T.C. Resmî Gazete**, sayı:31732, (27.01.2022).
- Gelir Vergisi Genel Tebliği (323 Seri No), **T.C. Resmî Gazete**, sayı:32059 (2.mük), (30.12.2022).
- Gelir Vergisi Kanunu (1960), **T.C. Resmî Gazete**, 10700, (31.12.1960).
- Gerçek, Adnan (2005), “Türk Vergi Hukukunda Vergi Sorumlusu, Sorumluluk Halleri ve Türlerinin İncelenmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** 54(3), 157-193.
- Göçer, İsmet vd. (2010), “Ekonomik Büyüme ile Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Sınır Testi Yaklaşımı”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (28), 97-110.
- Gözen, Serhat ve Artuç Taha (2020), “Alman Vergi Sistemi”, Ahmet Tekin ve Ersin Nail Sağdıç (Ed), **Vergi Sistemleri: Seçilmiş Ülke Örnekleri**, 1. Baskı içinde (65-92), IJOPEC Publication Limited, London.
- Gülmüş, Semra (2019), **Türk Vergi Hukukunda Ücret ve Vergilendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gülşen, Meltem İrteş (2019), “Futbolcuların Ayrıcalıklı Olarak Vergilendirilmesi”, **Journal of Strategic Research in Social Science**, 5(1), 171-186.
- Gündoğdu, Serkan (2022), “Türkiye’de Vergi Denetiminde Etkinlik; Dolaylı ve Dolaysız Vergiler Bağlamında İnceleme”, **19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi**, 3(2), 161-172.
- Hacıköylü, Canatay (2017), “Damga Vergisinin Vergi Sistematiği İçindeki Yeri, Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 17(1), 129-142.
- Hayran, Seyit (2012), “Zirai Kazançların Vergilendirilmesi ve Tarım İşletmeciliği Açısından Bir Değerlendirme”, **Ziraat Mühendisliği**, (358), 10-13.
- Hayran, Seyit (2013), “Türkiye’de tarım kesiminin vergilendirilmesi”, **Journal of the Institute of Science and Technology**, 3(1), 69-72.
- Hepaksaz, Engin (2007), “Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Teorisi Perspektifinden Anayasal Mali Reform”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi**, 44(514), 89-109.
- Hicks, Ursula Kathleen (1946), “The terminology of tax analysis” **The Economic Journal**, 56(221), 38-50.
- Işık, Abdurrahman (2013), 2012 Yılında Elde Edilen Zirai Kazançların Vergilendirilmesi, **Vergi Dünyası**, 379, 138-143

- İşbilir, Şener (2008), **Türkiye’de Vergi Uyuşmazlıkları ve İdari Çözüm Yolları**, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karadağ, Neslihan Coşkun (2014), “2547 Sayılı Yasaya Tabi Akademik Personelin Gelir ve Giderlerinin Vergi Hukuku Açısından İncelenmesi: Vergi Matrahının Tespitinde: “Mesleki Yayın Giderleri” Nin İndirim Konusu Yapılmasına Dair Bir Öneri”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 23(2), 161-176.
- Karakoç, Yusuf (2011), **Genel Vergi Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Karaman, Ömer (2019), **Türkiye’de Vergi Uyuşmazlıklarının İdari Aşamadaki Çözümünde Tüm Yönleriyle Uzlaşma**, Yüksek Lisans Projesi, Pamukkale Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Katma Değer Vergisi Genel Tebliği (117 Seri No), T.C. **Resmî Gazete**, sayı:28264, (14.04.2012).
- Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (36 Seri No), **Resmî Gazete**, sayı:31500, (03.06.2021).
- Katma Değer Vergisi Kanunu (1984), T.C. **Resmî Gazete**, 18563, (25.10.1984).
- Kaya, Mehmet Tarık (2019), **Teorik ve Teknik Perspektiften Vergiler ve Türk Vergi Yapısının Mevcut Temel Sorunları**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keskin, Nur (2018), “Vergiye yönelik mükellef tutum ve tepkileri”, **Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi**, 2(3), 60-75.
- Kızılot, Şükrü ve Taş, Metin (2010), **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemleri**, 3.Baskı, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara.
- Kolçak, Meşhure (1994), **Türk Vergi Sistemi**, Atatürk üniversitesi Basımevi, Erzurum.
- Kurumlar Vergisi Kanunu (2006), T.C. **Resmî Gazete**, 26205, (13.06.2006).
- Kutadgu, Mükib Cevdet (2012), “Türk Gelir Vergisi Sisteminde Menkul Sermaye İradları Stopajı ve Tatbikatı”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, (4).
- Küçük, Eda Özdiler (2018), “Gelir Vergisi Kanunu Tasarlamak: İlke ve Teknik”, **Ankara Barosu Dergisi**, 76(1), 219-244.
- Küpeli, Celal (2011), **Türk Vergi Sisteminde Dar Mükellef Kurumların Vergilendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Meriç, İlyas (2016), “Tevkifata Tabi İşlemlerde KDV İadesi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, 331, 119-124.
- Merter, Mehmet Emin vd. (2007), “Türk Vergi Sisteminde KDV Uygulaması ve Etkinliğinin Analizi”, **Maliye Dergisi**, 153, 24-50.

- Musgrave, Richard A. and Musgrave, Peggy B. (1989), **Public Finance İn Theory And Practice**, 5. Baskı, Literatür yayıncılık, İstanbul.
- Mutlu, Abdullah (2009), Tanzimattan Günümüze Türkiye’de Vergileme Zihniyetinin Gelişimi, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No: 2009/390, Ankara, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/09/Tanzimattan-G%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCze-T%C3%BCrkiye%E2%80%99de-Vergileme-Zihniyetinin-Geli%C5%9Fimi.pdf>, (20.09.2023).
- Mutlu, Ayşegül ve Çelen, Mustafa (2012), “Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Türk Mali Sistemi İçerisindeki Yeri: Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Sonuçları”, **TÜSİAD Yayınları**.
- Nadaroğlu, Halil (1989), **Kamu Maliyesi Teorisi**, 7. Baskı, Sermet Matbaası, Kırklareli
- Nar, Mehmet (2015), “Ücret gelirleri üzerindeki vergi yükü: vergi takozu uygulaması”, **Journal of Human Sciences**, 12(1), 685-705.
- Odabaşı, Celalettin (2018), **İndirimli Orana Tabi İşlemlerde KDV İade Sistemi, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Örnek Bir Uygulama**, Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oktar, S. Ateş (1997), “Vergi Usul Hukukunda Vergi Kesenlerin Sorumluluğu ve Müteselsil Sorumluluk Üzerine Düşünceler”, **Sayıştay dergisi**, 25, 63-105.
- Oktar, S. Ateş (2018), **Vergi Hukuku**, 13. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Ortaç, Fevzi Rifat vd. (2016), “Yeni Gelir Vergisi Kanunu Tasarısı Çerçevesinde Ön Vergileme Uygulamasının Vergi Sistemine Etkileri Açısından Değerlendirilmesi”. **International Journal of Public Finance**, 1(1), 75-94
- Öncel, Mualla vd. (1985), **Vergi Hukuku**, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Öz, Burçin (2019), “Vergi Tekniği: Avantaj ve Dezavantajlarıyla Vergi Tarife Çeşitleri”, **Final Proceedings**, 78-95.
- Öz, Ersan ve Rakıcı, Cemil (2004), “Türk Gelir Vergisi Tarifelerinin Değerlendirilmesi”, **Çimento İşveren Dergisi**, 18(5), 24-31.
- Öz, N. Semih (2004), “Devletlerin Vergilendirme Yetkileri Sınırının E-Ticaret Açısından Değerlendirilmesi”, **Maliye dergisi**, 147, 90-102.
- Özaytekin, Nahide (2006), **Türkiye’de Dar Mükellef Kurum Kazançlarının Vergilendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özben, Muhammed (2019), **Katma Değer Vergisinde İade Uygulamaları**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Özcan, Güngör ve Bucak Hazal (2021), “Seçilmiş Ülkelerde Ücretlerin Vergilendirilmesi: Vergi Adaleti Açısından Bir Değerlendirme” **Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 5(1), 61-82.
- Özer, İlhan (1977), *Kamu alacaklarının tahsili teorisi ve Türkiye’de uygulaması*. Marmara Üniversitesi (MUHAMMED HOCAYA SOR)
- Öztürk, Hüseyin Sinan (2012), **Verimlilik ve Adalet İlkeleri Açısından Türk Vergi Sistemindeki Değişimin Analizi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, Ozan (2017), **Bir Vergi Tekniği Yöntemi Olarak Kaynakta Vergileme**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pehlivan, Osman (2018), **Kamu Maliyesi**, Celepler matbaacılık Yayın ve Dağıtım, Trabzon.
- Pehlivan, Osman (2018), **Vergi Hukuku**, Celepler matbaacılık Yayın ve Dağıtım, Trabzon.
- Pehlivan, Osman ve Öz Ersan (2019), **Uluslararası Vergilendirme**, Celepler Matbaacılık, Trabzon.
- Saban, Nihal (1991), **Vergi Hukukunda Sorumluluk**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sağdıç, Ersin Nail ve Yıldız Fazlı (2020), “Amerikan Vergi Sistemi”, Ahmet Tekin ve Ersin Nail Sağdıç (Ed), **Vergi Sistemleri: Seçilmiş Ülke Örnekleri**, 1. Baskı içinde (19-64), IJOPEC Publication Limited, London.
- Sağlam, Erdoğan (2022), “Kısmi tevkifatla sorumlu sıfatıyla beyanın geç yapılması halinde KDV'nin ödendiği ayda indirilebileceği yönündeki düzenleme neden yapılmış olabilir?”, T24 Bağımsız İnternet Gazetesi, <https://t24.com.tr/yazarlar/erdogan-saglam/kismi-tevkifatla-sorumlu-sifatiyla-beyanin-gec-yapilmasi-halinde-kdv-nin-odendigi-ayda-indirilebilecegi-yonundeki-duzenleme-neden-yapilmis-olabilir,37258> (05.10.2023).
- Sandalcı, Ulvi ve Sandalcı, İnci (2021), “Mali Anestezinin Ölçülmesi Üzerine Bir Alan Araştırması”, **Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 7(3),109-132.
- Sarı, Burak (2016), **Türkiye’de Tarım Kesiminde Vergi Uyumu, Vergi Bilinci ve Tarım Kesiminin Vergilendirilmesi: Malatya Merkez İlçe Örneği**, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saylam, Seçil Gökçen (2003), **Menkul Kıymet Yatırımları ve Vergilendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu (1989), T.C Resmî Gazetesi, 20194, (20.06.2023)
- Soğukpınar, Gürhan (2009), **Vergilemede Adalet Kavramının Sosyo-Ekonomik Analizi: Türkiye Örneği**, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Songur, Mehmet ve Yüksel, Cihan (2018), “Vergi yapısı ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi: Türkiye örneği”, **Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar**, 643: 47-70.
- Soydal, Haldun ve Yılmaz M. Levent (2009), “Türkiye’de Dolaylı ve Dolaysız Vergiler Ve Ekonomiye Etkileri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi** 12, (1-2), 295-308.
- Şen, Hüseyin ve Sağbaş, İsa (2015), **Vergi Teorisi ve Politikası**, Kalkan Offset, Ankara.
- Şen, Özden (2016), **Türk Vergi Sisteminde Ücretlerin Kaynakta Kesinti Yöntemi ile Vergilendirilmesinin Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Bant İzzet Baysal Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şener, Orhan (1975), “Vergi Borcunun Hukuki Özellikleri”, **Akademi: Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, 4(1), 217-229.
- Şenyüz, Doğan vd. (2021), **Vergi Hukuku**, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Şenyüz, Doğan vd. (2023), **Türk Vergi Sistemi**, 20. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa.
- T.C. Bakanlar Kurulu Kararı, 23.07.2006, 2006/10731
- T.C. Bakanlar Kurulu Kararı, 29.12.2006, 2006/11449
- T.C. Bakanlar Kurulu Kararı, 03.02.2009, 2009/14592
- T.C. Bakanlar Kurulu Kararı, 03.02.2009, 2009/14594
- T.C. Bakanlar Kurulu Kararı, 30.06.2012, 2012/3322
- T.C. Bakanlar Kurulu kararı, 24.12.2012, 2012/4116
- T.C. Cumhurbaşkanı kararı, 30.09.2020, 2020/3032
- T.C. Cumhurbaşkanı Kararı, 04.02.2021, 2021/3491
- T.C. Cumhurbaşkanı Kararı, 18/12/2018, 2018/476
- T.C. Cumhurbaşkanı Kararı, 28.12.2022, 2022/6618
- T.C. Cumhurbaşkanı Kararı, 28.06.2023, 2023/7332
- Tekbaş, Abdullah (2010), “Vergi Kanunlarının Tabi Olduğu Anayasal İlkeler”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 12, 123-191.
- Tekin, Selçuk (2017), “Tarım Sektörünün Vergilendirme Kapasitesi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, 40(343), 113-119.
- Torun, Melike Demir (2020), **Türk Vergi Sisteminde Vergi Kesenlerin Sorumluluğu**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Tuna, Özlem (2009), **Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Faaliyetlerinin Vergisel Denetimi**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tunç, Zinnur (2022), “Tahsil Edilemeyeceği Anlaşılan Kamu Alacağı' Kavramının Belirlilik İlkesi Bakımından Yargı Kararları Işığında İncelenmesi”, **Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis**, 32(171).
- Turhan, Salih (2020), **Vergi Teorisi ve Politikası**, 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Turut, Şenol (2009), “Yıl İçinde Kesinti Yoluyla Ödenen Vergilerin (Stopaj) İadesinde Yaşanan Sorunlar”, **Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis**, 95.
- Türk Dil Kurumu <https://sozluk.gov.tr/> s.e.t.31.07.2023
- Türk, İsmail (2005), **Kamu Maliyesi**, 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982), 07 Kasım 1982
- Uyar, Şevket ve Abay, Kemal (2013), “Gerçek Kişilerce 2012 Yılında Elde Edilen Menkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi ve Beyanı” **Vergi Dünyası**, (379), 66-81.
- Ülgen, Alp Osman (2020), “Serbest Meslek Kazançlarında Gelir Vergisi ve Katma Değer Vergisi Açısından Vergiyi Doğuran Olayın Önemi”, **İzmir Sosyal Bilimler Dergisi** 2(2), 52-56.
- Ünsal, Hilmi (2014), **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**, 4. Baskı, Detay yayıncılık, Ankara
- Ürel, Gürol (2009), **Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu Uygulaması**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara.
- Üstün, Ümit Süleyman (2003), “Vergi Hukuku ile İlgili Anayasal İlkeler”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 251-271.
- Üzeltürk, Hakan (1988), **Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi Yönünden Stopaj**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu (1959), **T.C. Resmî Gazete**, 10231, (08.06.1959).
- Vergi Usul Kanunu (1961), **T.C. Resmî Gazete**, 10703, (04.01.1961).
- Vural, Mahmut (2001), “Katma Değer Vergisinde Sorumluluk Uygulaması”, **Vergi Dünyası Dergisi**, 192.
- Yaraş, Merve (2019), **Türk Vergi Hukukunda Vergi Kesenlerin Sorumluluğu**, Yüksek Lisans Tezi, Altınbaş Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, Mahmut Bülent (2022), “Sporcuların Vergilendirilmesi”, <https://www.alomaliye.com/2022/09/14/sporcularin-vergilendirilmesi/> (01.01.2024).
- Yıldız, A. Murat (2003), Serbest Meslek Kazançlarının Vergilendirilmesi, <https://yildizymm.com.tr/Files/Broadcasts/Documents/serbest-meslek-kazanclari..-07052014224021.pdf> (02.08.2023).

- Yıldız, Hikmet Dersim (2022), “Sporcu Ücretlerinden Elde Edilen Gelir Vergisi: Adem-İ Tahsis İlkesi Açısından Değerlendirilmesi”, **Uluslararası Sosyal Siyasal ve Mali Araştırmalar Dergisi**, 2(2), 116-126.
- Yılmaz, Yiğit (2019), “Alman Vergi Sistemi Ve Vergi Denetimine Genel Bir Bakış”, **Vergi Raporu Dergisi**, 237, 11-27.
- Yurttaş, Arzu (2023), **Türk Vergi Hukukunda Vergi Alacaklarının Tahsili**, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüce, Mehmet ve Kızıler, Neslihan (2016), “Damga Vergisi Kanunu Çerçevesinde Sözleşmelerle İlgili Özel Durumlar”, **Gümrük ve Ticaret Dergisi**, 8, 38-51.
- Yücedoğru, Recep ve Ören, Gülcan (2017), “Katma Değer Vergisi’nde Vergi Uyum ve Dünyada KDV Uyumunu Arttırmaya Yönelik Uygulamalar: Sistemik Bir Literatür Analizi”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, 13, 939-961.
- Zülfüoğlu, Özkan (2018), “Seçilmiş Ülke Örnekleri Üzerinden Teoride ve Uygulamada Geçici Vergi”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, 14(2), 363-380.

ÖZGEÇMİŞ

Gökçe KÜPCÜ, 2003 yılında Atatürk İlköğretim Okulu'nu; 2006 yılında Alanya Lisesi yabancı dil bölümünü; 2018 yılında Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Muhasebe ve Vergi Uygulamaları ön lisans bölümünü; 2021 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Maliye bölümünü bitirdi. 2021 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Maliye Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

KÜPCÜ, bekar olup İngilizce bilmektedir.